

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการนำเสนอผลการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมที่ส่งผลให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้จำแนกเนื้อหาเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ว่าด้วยบริบทชุมชน ตอนที่ 2 ว่าด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ตอนที่ 3 ว่าด้วยลักษณะที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน ได้แบ่งการนำเสนอครอบคลุมหัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ
3. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 3.1 ครอบครัวและเครือญาติ
 - 3.2 การประกอบอาชีพ
 - 3.3 การเมืองการปกครอง
 - 3.4 สันทนาการ
 - 3.5 การศึกษา
 - 3.6 สุขภาพอนามัยของชุมชน
 - 3.7 ศาสนาความเชื่อของชุมชน
 - 3.8 ขนบธรรมเนียมประเพณี

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านสันป่ายาง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ที่ก่อตั้งมานานกว่า 268 ปี โดยสันนิษฐาน จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือในหมู่บ้าน วัดและหมู่บ้านน่าจะมีหรือเกิดขึ้นในชุมชนพร้อม ๆ กัน เพราะพบเห็นวัดสันป่ายางนี้มาตั้งแต่เกิดแต่บ้านมีเพียง 10 กว่าหลัง ซึ่งวัดและชาวบ้านต้องอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะวัดเป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ ช่วยควบคุมพฤติกรรมคนไม่ให้เกิดทะเลาะวิวาท แก่งแย่งชิงดีชิงดีกัน แต่เนื่องจากมีวัดสันป่ายาง ทำให้หมู่บ้านจึงสามารถอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน พ่อสม สาส์ตย์ ผู้สูงอายุในหมู่บ้านบอกว่า "เมื่ออุ้ยหน้อย ๆ พ่อจำความได้ พ่ออุ้ยของอุ้ย (อุ้ยหม่อน) เป็นเล้าว่า เกิดมาก็เห็นวัดสันป่ายาง

แล้ว เมื่อมีวัดก็ต้อง ตูเจ้า เมื่อมีตู่เจ้าก็ต้องมีแม่ออกศรัทธา ตูเจ้าจะอยู่คนเดียวได้ จะอันจะเอาอะหยังมาฉันท์ จาวบ้านก็เหมือนกันถ้าอยู่รวมกันแล้วบมีตู่พระบมีที่เป้งทางใจ อู้ยรับรองว่าอยู่ได้บเมินบ่านก็ขบหัวกัน ถ้าหมู่บ้านอู้ยบมีวัด หรือที่เป้งทางใจ เดียวนี้ก็คงบได้หันหมู่บ้านสันปายางที่มีลักษณะเหมือนแบบที่หันในป่าเดี๋ยวนี้ออก" พ่อสม กิตติกร ท่านก็ได้เล่าว่าตั้งแต่ที่พ่อสม ลืมตา อ้าปากและจำความได้ 70 กว่าปีผ่านมา ก็พบวัดสันปายางและหมู่บ้านสันปายางแห่งนี้แล้ว นับว่าเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ ซึ่งมีความแตกต่างกันมากเมื่อเทียบกับปัจจุบัน เพราะว่าในอดีตมีต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก ทำให้ร่มเย็นสบาย เงียบ สงบ คนไม่พลุกพล่าน มีแต่เสียงนก เสียงจ๊กจั่น ชาวบ้านตื่นเช้ามารับประทานข้าวมือเช้าแล้วก็ไปทำไร่ทำสวน หรือไปเก็บของป่า ตอนเย็นรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้วก็ก่อกองไฟ นั่งผิงไฟ เอากล้วย เผือก มัน มาปิ้งย่างแบ่งกันกิน คุยกันไป บ้างก็ยกอาหารมากินด้วยกัน ดึกมากก็ไปนอนหลับ ถนนในหมู่บ้านและเชื่อมระหว่างหมู่บ้านยังไม่มี ขณะผิงไฟก็มีคนเฒ่าที่มาร่วมวงด้วยพูดถึงวัดว่าดินะที่มีวัดอยู่ใกล้เรา อยู่ในหมู่บ้านเราถ้าเราไม่มีวัด เราคงไปอยู่คนละป่าแน่หรือตายไปแล้ว อู้ยดวง ดวงบุรี ท่านก็ได้เล่าว่า หมู่บ้านสันปายางนี้โชคดีที่มีวัดเก่าแก่ ซึ่งวัดเป็นของคู่กันระหว่างชาวบ้านกับวัด ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านสันปายางส่วนใหญ่รักและศรัทธา จึงไม่อยากรโยกย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น การสัมภาษณ์ทีละคน ต่างเวลาและต่างสถานที่ ผู้สูงอายุได้เล่าว่าเป็นแนวเดียวกันว่า สมัยเมื่ออู้ยเป็นเด็ก ๆ เคยได้ยินคนเก่าแก่รุ่นทวด (แม่ของยาย) เล่าว่าวัดสันปายางมีมาตั้งแต่อดีต 200 กว่าปี พระอธิการจำนงค์ กนตจารี เจ้าอาวาสวัดสันปายาง และพระครูอุดมธรรม พิลาส พระอดีตเจ้าอาวาสวัดสันปายาง ได้ให้ข้อมูลประกอบกับการนำหลักฐานที่ได้บันทึกประวัติการก่อสร้างวัดสันปายางมาให้อู้ย ซึ่งได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับ วัดสันปายางและหมู่บ้านสันปายาง โดยสันนิษฐานว่าบ้านสันปายางเป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งวัด เมื่อปี พ.ศ 2275 มีการก่อสร้างพระวิหารวัดสันปายาง แต่ต่อมามีการผูกরণของวัดถู่ จึงได้มีการปรับปรุงซ่อมแซมวิหาร จนกระทั่งอยู่ในสภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นวิหารที่ได้รับการซ่อมแซมส่วนที่เป็นหลังคา แต่ส่วนหน้ามุกยังคงเป็นสภาพเก่าแก่ หมู่บ้านนี้อยู่ในป่าไม้ยาง ชาวบ้านอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ พึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มเครือญาติภายในหมู่บ้าน วิถีชีวิตหาอาหารจากการเก็บของป่าเช่นเห็ด หน่อไม้ ใบตองตึง นาน ๆ เป็นเดือนจึงมีการติดต่อกับหมู่บ้านอื่นภายนอกสักครั้ง การเดินทางติดต่อกับหมู่บ้านภายนอกในสมัยก่อนใช้วิธีเดินด้วยเท้า ข้ามคดอย ข้ามเขาลัดเลาะตามไหล่เขา พอถึงแม่น้ำฮาว เดินทางต่อโดยทางแพไม้ซึ่งทำด้วยไม้รวก มัดรวมกัน แล้วปล่อยให้ไหลไปตามน้ำ ใช้ไม้ถ่อบังคับเส้นทางแพเพื่อ

ใช้บรรทุกของป่า เอามาขายหรือแลกกับอาหารแห้ง จากนั้นก็มีเรือพายที่ใช้ไม้ทำเรือ และใช้ยางไม้แะ (ซี่ย่า) ทารอยต่อเรือ ต่อมาระยะหนึ่งเส้นทางที่เดินโดยเท้าก็เปลี่ยนมาเดินทางโดยล้อเกวียนแทนเดินด้วยเท้า หลังจากนั้นมียุคจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ ปี พ.ศ. 2532 มีรถยนต์ใช้ในหมู่บ้าน แต่ก่อนหมู่บ้านมีการขายตัวอย่างช้า ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เรื่อยมา การใช้ไฟก็มีการใช้ซี่ย่า เคี้ยวน้ำมันมะพร้าว น้ำมันสน จุดไฟ ต่อมาใช้น้ำมันก๊าด แบตเตอรี่ แก๊ส ก่อน เครื่องปั่นไฟตามลำดับ จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2532 หมู่บ้านมีไฟฟ้า ปี พ.ศ. 2537 มีถนนลาดยาง และปี พ.ศ. 2540 มีโทรศัพท์ใช้ในหมู่บ้าน ทำให้มีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้น เมื่อการคมนาคมสะดวก ชาวบ้านมีโอกาสทำงานเสริมรายได้นอกจากการทำงานในหมู่บ้าน ออกไปทำงานรับจ้างในโรงงานอำเภอเมือง อำเภอสนทราย บ้างก็เขียนหนังสือในเมือง และมีการติดต่อซื้อขาย สัมพันธ์กับ ต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้พบเห็น วัฒนธรรมจากข้างนอกเข้ามาในหมู่บ้าน เกิดการแข่งขัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุรวดเร็วขึ้น เช่น โทรศัพท์ พัดลม รถยนต์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และมีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านโดยการแต่งงาน บ้างก็ย้ายตามญาติพี่น้องแนะนำ เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน แต่ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นคนที่เกิดและอยู่ในหมู่บ้าน จากประวัติความเป็นมาของชุมชนทำให้ทราบว่าหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่มีวัดที่เก่าแก่ มีพระเณร ชาวบ้านหรือศรัทธา ที่มีคุณค่า มีวิหาร ศาลา วัด อาคารสถานที่ใช้ประโยชน์ส่วนรวม ชาวบ้านมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งวัดและชุมชนเป็นสถานที่ถ่ายทอด เรียนรู้ต่างๆ ของชาวบ้านนับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความสำคัญยิ่ง

ลักษณะทางกายภาพ

ที่มาชื่อของหมู่บ้านสันปายาง พอดวง ดวงบุรี และพระจำนงค์ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับที่มาของชื่อต่าง ๆ ซึ่งในอดีตชาวบ้านนิยมเรียกชื่อตามลักษณะที่พบเห็นเพื่อความง่ายต่อการจำ เช่น นายดำ ใช้เรียกคนที่มีผิวสีดำ นายแดง ใช้เรียกคนผิวแดง นายขาว ใช้เรียกคนที่มีผิวขาว หรือลูกคนสุดท้ายให้ชื่อว่าหล้า (ซึ่งแปลว่าสุดท้าย) หมู่บ้านก็เช่นกันถ้าหากหมู่บ้านตั้งอยู่บนบริเวณที่สูง ๆ เรียกว่าบ้านดอย ส่วนหมู่บ้านสันปายางที่มีชื่อเรียกเช่นนี้เพราะว่า หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่เรียกตามลักษณะทางกายภาพที่มองเห็นชัดเจน หมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่ค่อนข้างสูง ที่ชาวบ้านภาษาพื้นเมืองเรียกว่า สัน ถ้าหากเกิดน้ำท่วมหมู่บ้านเมื่อไร ชาวบ้านหมู่บ้านใกล้เคียงก็พากัน น้าวัว ควาย สัตว์เลี้ยง ไปไว้ที่สัน และหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ท่ามกลางต้นไม้ยางจำนวนมาก ปัจจุบันปี พ.ศ. 2543 มีต้นไม้ยางขนาด

ใหญ่ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านหลงเหลือในหมู่บ้าน 13 ต้น จึงเรียกว่าหมู่บ้านสันป่ายาง นายสม สาสัตย์ได้เล่าว่าประวัติหมู่บ้านสันป่ายาง เมื่อสักประมาณ 200 กว่า ปี อัยหม่อนเล่าให้ฟังอีกที่ว่า บ้านสันป่ายางอยู่ในป่าไผ่ยาง และ มีดอย(ภูเขา)อยู่รอบทางทิศเหนือและ ตะวันออก ซึ่งเป็นดอยที่มีป่าไผ่ทั้งไม้ใหญ่ ไม้เล็ก ชาวบ้านสามารถไปตัดไม้มาสร้างบ้านได้ เป็นหลัง ๆ โดยไม่ต้องเข้าป่าไปไกลหรือลึก ทำให้ชาวบ้านมีบ้านอยู่อาศัย และจากการที่หมู่บ้านมีลูก ๆ หลาน ๆ ลงตั้งครอบครัวใหม่ ก็มีการทยอยไปหาไม้มาสร้างบ้านเรื่อย ๆ และไม่มีการปลูกทดแทนต้นไม้เดิมที่ได้ทำลายไป ไม้ก็ลดลง ๆ เรื่อย คนก็ใช้ประโยชน์จากไม้มากขึ้น ทำให้ป่าเหลือน้อยลง และการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน นิยมตั้งใกล้บ้านพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เดียว ถนนในอดีตก็เป็นทางเดินด้วยเท้า เดินลัดเลาะไปตามไหล่เขา ตามเส้นทางเดินของคน ไปหาของป่าแล้วทะลุอีกหมู่บ้านหนึ่ง ต่อมามีการใช้วัว และ ล่อ ช่วยบันทุกของโดยวิธีบรรจูลิง ของใส่ในตะกร้า 2 ใบ แล้วผูกเชือกปอ ป่าน พาดบนหลังวัว และ ล่อ โดยมีผ้าหรือกระสอบรอง หลังวัว ล่อ ไม่ให้ถลอก มีเส้นทางเดินตามทางเดินของวัว ล่อ ต่อมามีการใช้ล้อเกวียน และ บางส่วนเดินทางทางลำน้ำด้วยแพไม้ไผ่ผูกติดกัน ต่อมาก็มีการสร้างทางเดินตามเส้นทาง ล้อเกวียน ทำให้มีการใช้จักรยาน จักรยานยนต์ และรถยนต์ตามลำดับ แต่เป็นถนนที่ทำด้วย ดินแดง ซึ่งเพิ่งจะปรับเปลี่ยนเส้นทาง และปรับปรุงถนน มาเป็นถนนลาดยางเพียงไม่กี่ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2537)" คนในหมู่บ้านเป็นคนพื้นเมือง อยู่ใกล้กับชุมชนพื้นเมืองเช่นกัน การติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในและภายนอกหมู่บ้านเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย และจากข้อมูลการสำรวจ จปฐ. ปี พ.ศ. 2542 และจากข้อมูลบันทึกโดยเจ้าหน้าที่ สารารณสุขในการสำรวจบัญชี 11 ของสถานีอนามัยสันป่าตึง ปี พ.ศ. 2542 และจากการสำรวจโดยผู้วิจัยเอง พบว่าหมู่บ้านสันป่ายาง

มีลักษณะหมู่บ้าน พื้นที่เป็นที่ราบ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านสันป่ายาง ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีภูเขาติดหมู่บ้านทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

ประชากร มีหลังคาเรือนทั้งหมด 346 หลังคาเรือน ประชาชน ทั้งหมด 1,317 คน

ประชาชนเพศชาย 619 คน เพศหญิง 698 คน คนส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานอายุ 35 - 55 ปี

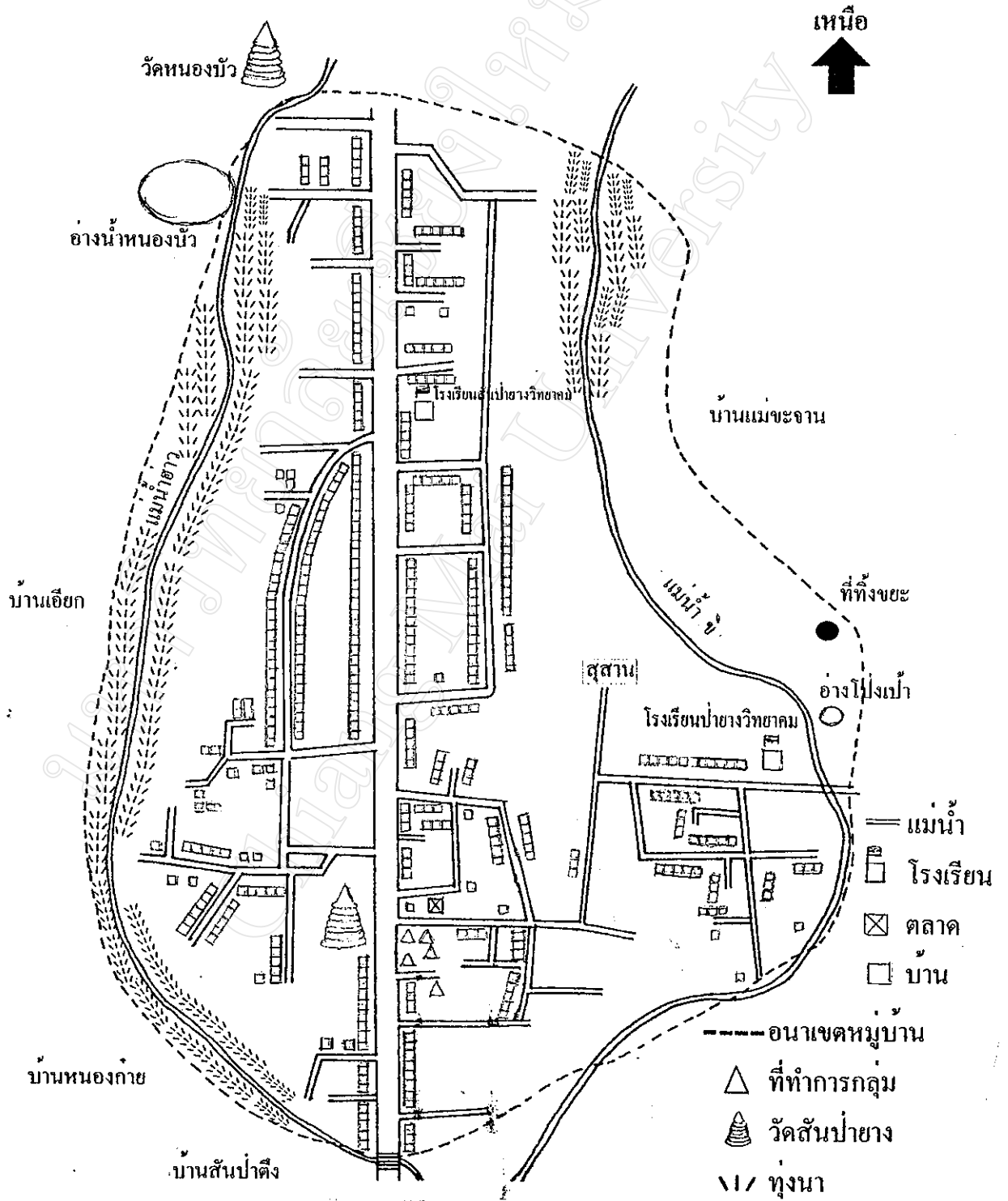
ที่ตั้ง ระยะทาง หมู่บ้านห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แตง 13 กิโลเมตร ระยะทาง หมู่บ้านห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 46.5 กิโลเมตร

การคมนาคมระหว่างทางจากถนนเชียงใหม่ – ฝาง มีถนนเข้าหมู่บ้าน 3 ทาง ซึ่งเป็นถนนคอนกรีตและหมู่บ้านนี้มีต้นไม้ขนาดใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน และเป็นจุดศูนย์กลางของส่วนราชการต่าง ๆ ระดับตำบลมากมายและที่ทำการของกลุ่มต่าง ๆ เช่น โรงเรียนมัธยม ประถม บัณฑิตวิทยาลัย องค์การบริหารส่วนตำบล มีวัดเก่าแก่และโบสถ์ศาสนาพุทธประจำตำบล และที่ทำการกลุ่มความหวังใหม่ กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ลักษณะบ้านเรือนตั้งอยู่ 2 ข้างถนนและซอยในหมู่บ้านมีแม่น้ำชีและแม่น้ำฮาวไหลผ่าน ส่วนใหญ่บ้านไม่ได้เรียงตามเลขที่บ้านเพราะว่ามีลูกหลานตั้งบ้านเพิ่มใหม่ในพื้นที่ดินของพ่อแม่ การตั้งบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน มีทางเดินทะลุผ่านไปมาหากัน เนื่องจากชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติ บ้านใกล้เรือนเคียง หมู่บ้านสันป่ายางมีที่ตั้งใกล้กับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ การติดต่อสื่อสาร และ ความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในภายนอกหมู่บ้านเป็นไปด้วยความสะดวกสบายอาณาเขตติดต่อของหมู่บ้านสันป่ายาง

ทิศเหนือ	ติดต่อ บ้านหนองบัว	หมู่ที่ 1	ตำบลสันป่ายาง	อำเภอแม่แตง
ทิศใต้	ติดต่อ บ้าน สันป่าตึง	หมู่ที่ 3	ตำบลสันป่ายาง	อำเภอแม่แตง
ทิศตะวันออก	ติดต่อ บ้านแม่ชะจาน	หมู่ที่ 7	ตำบลชีเหล็ก	อำเภอแม่แตง
ทิศตะวันตก	ติดต่อ บ้านเอี้ยก	หมู่ที่ 5	ตำบลสันป่ายาง	อำเภอแม่แตง

พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน 2 สาย คือลำน้ำแม่ฮาวและลำน้ำแม่ชี ซึ่งลำน้ำแม่ฮาวไหลจากน้ำตกหมอกฟ้า บ้านปางฮ้าง ผ่านบ้านปางม่วง – บ้านท่าข้าม – บ้านดอนเจียง – บ้านหนองบัวหลวง ตำบลสบเปิง - บ้านหนองบัวน้อย และไหลผ่านทุ่งนาบ้านสันป่ายางด้านตะวันตก แม่น้ำสายนี้มีน้ำไหลตลอดปี ส่วนลำน้ำอีกสายหนึ่งซึ่งเรียกว่าลำน้ำแม่ชี ไหลจากสหกรณ์ ผ่านหมู่บ้านสหกรณ์ แล้วไหลผ่านทุ่งนาบ้านสันป่ายางด้านตะวันออก ลำน้ำสายนี้แห้งแล้ง ไม่มีน้ำไหลตลอดปี ไหลเฉพาะหน้าฝน และขณะที่ สหกรณ์ปล่อยน้ำให้ใช้ จึงทำให้ชาวบ้านขาดน้ำในการทำเกษตรบางครั้งแต่ก็ไม่บ่อยนัก ลักษณะภูมิอากาศ ฤดูหนาวอากาศเย็น มีหมอกในตอนเช้าค่อนข้างมาก

แผนที่หมู่บ้านสันป่ายาง

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ชาวบ้านได้รับการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ลักษณะโครงสร้างของสังคมเป็นแบบพื้นเมืองชนบทที่อาศัยชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ พึ่งพิงธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กันทั้งมนุษย์และธรรมชาติที่ไม่สามารถแยกจากกันได้นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญเช่น

1. ครอบครัวและเครือญาติ

เนื่องจากหมู่บ้านสันปายางเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ เกิดก่อนหมู่บ้านใกล้เคียงอื่น ๆ ในตำบลสันปายาง และยังมีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นอยู่สมได้เล่าถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน ว่ามีความสัมพันธ์กันในระบบครอบครัวและเครือญาติกันมาตั้งแต่อดีต มีการช่วยเหลือกัน มีความรู้สึกผูกพันและสัมพันธ์กันที่แน่นแฟ้น ความเป็นคนในครอบครัวเป็นเครือญาติกันเกี่ยวพันกันไม่ว่าเป็นญาติสายตรงหรือไม่ หากพบปัญหาที่ช่วยกันแก้ไขเช่นเวลาเจ็บป่วย แม้ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงแต่หมู่บ้านก็ยังมีการช่วยเหลือกันอยู่แต่ก็ไม่มากเหมือนอดีตเพราะมีชาวบ้านบางส่วนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน นายสม สาสัตย์ ได้พูดคุยให้ฟังว่า “เมื่อประมาณ 60 กว่าปีที่ผ่านมา จำนวนบ้าน เอือน (หลังคาเรือน) มีไม่มากนักเหมือนบะเตี๋ย (ปัจจุบัน ปี 2543) ขณะที่อยู่สมเป็นเด็ก อยู่เคยไปในป่าพร้อมกับพ่อ กับพี่ ๆ น้อง ๆ และคนข้างบ้านบ่อยครั้งเพื่อไปช่วยกันตัดไม้ในป่าเพื่อนำมาสร้างบ้าน ผลัดเปลี่ยนกันสร้างบ้าน บ้านแต่ละหลังเป็นบ้านไม้ที่พวกเราช่วยกัน เอามือเอาร่างกันในกลุ่มญาติพี่ ๆ น้อง ๆ หมู่บ้านเดียวกัน หมู่บ้านสันปายางเป็นหมู่บ้านที่เฮาอยู่กันแบบพี่ ๆ น้อง ๆ มาเมิ่นแล้ว มีเรื่องฮ้อนฮ้ายอะหยั่งก็เอิ้นเหื้อ เอิ้นได้ ก็มีคนมาช่วยกันโล๊ะ ๆ ช่วยเหลือกันตามความสามารถหรือความถนัดของแต่ละคน เช่นเวลาเป็นไข้บ่สบายชาวบ้านฮู้ก็มาจ่วยกันเยียวยาบางคนก็เอาฮากไม้มาฝนหื้อกิน บางคนก็ไปบ่น บอผีเจ้าที่ให้ช่วยคุ้มครองรักษาให้หายเร็ว ๆ หรือบางคนก็แนะนำชวนพาส่งโฮงหยูก โฮงยา ถ้าหากต้องการแบ่งบ้านกับบ่กบ้านเหื้อบ่กบ้านได้ตามประสาพี่น้อง ก็มาจ่วยกันโดยเฉพาะวันตั้งเสาบ้านเป็นวันที่ต้องให้แรงงานมากชาวบ้านจะมาช่วยมาก ฮู้ว่าดินะที่หมู่บ้านอยู่อยู่แบบพี่ ๆ น้อง ๆ ช่วยเหลือกัน ถึงแม้บ่เดียวจะบ่เหมือนตะกอน เพราะว่าต้องออกไปะก้านนอกบ้าน แต่ก็ยังมีการจ่วยเหลือกันอยู่พองมีน้ำใจแบ่งฮื้อกันอยู่ ถ้าเป็นอยู่แบบในเมือง บ่ฮู้จะเป็นอย่างไร บ้านติดกันแต่ ๆ ตามยังบ่ฮู้จักกันเลยเวลาเกิดปัญหาจะไปเบ็งไผ่ได้” อยู่สมพอใจในการช่วยเหลือ มีน้ำใจให้กันในหมู่บ้าน หากเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนในเมือง และอยู่สมยังได้เล่าถึงผีปู่ย่าเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงการเป็นเครือญาติกัน ว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่แสดงถึงสายใยของเครือญาติ ในอดีตมีการปฏิบัติที่

เครื่องครัวถ้าหากผู้ชายบ่าวมาจับมือแตะต้องตัวผู้หญิงสาวถือว่าผิดผี ต้องมีการบอกกล่าวขอโทษ ทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าถ้าหากไม่ทำอาจมีอันเป็นไป ไม่ให้เจ็บป่วย ทรมาณ ดังนั้นทุกคนจะให้ความสำคัญต่อความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า ถึงเวลาเลี้ยงผีปู่ย่าญาติพี่น้องต้องมาร่วมทำพิธี ร่วมกินอาหาร เป็นเวลาที่ญาติพี่น้องได้ร่วมปรึกษาหารือ ปรับทุกข์ ร่วมแก้ปัญหาในกลุ่มญาติพี่น้อง ต่อมาสังคมหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปรับรู้ไปเห็นจากภายนอก การปฏิบัติต่อความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2543) ศูนย์กลางระบบเครือญาติมีผีปู่ย่า ฝ่ายหญิงเป็นผู้สืบสายผี แต่การสืบสายตระกูลยังนับถือสายทางพ่อ มีการเลี้ยงผีปู่ย่าในเทศกาล วันสำคัญหมู่บ้านสันป่ายางมีการเลี้ยงผีปู่ย่า ญาติพี่น้องถ้าหากว่างก็มาร่วมทำพิธีเลี้ยงด้วยหากไม่ว่างก็นำอาหารหรือนำเงินมาร่วม ระบบครอบครัวและเครือญาติที่หมู่บ้านสันป่ายาง มีตระกูลใหญ่ ๆ ในหมู่บ้านมี 3 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลสุริยา ตระกูลทิพจร และ ตระกูลกิตติกร รวมกันประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้าน นอกนั้นมีตระกูลอื่น ๆ ประปราย แต่ก็ยังนับญาติหรือไล่ญาติได้ เนื่องจากนามสกุลใหม่ส่วนใหญ่เป็นนามสกุลลูกเขย หลานเขย เหลนเขย ลักษณะครอบครัวมีทั้งครอบครัวขยายและครอบครัวเดี่ยว อัตราส่วน หนึ่ง ต่อ หนึ่ง แต่ถึงแม้ว่าอยู่บ้านคนละหลังแต่ก็มีรั้วบ้านเดียวกัน ไปมาหาสู่กัน ทำกับข้าวและรับประทานอาหารร่วมกัน ฟังพาด้ายกัน เข้าไปในหมู่บ้านหากเจ้าของบ้านไม่อยู่ สามารถถามคนข้างบ้านได้ว่าเจ้าของบ้านไปไหน กลับเมื่อไร เพราะคนข้างบ้านเป็นพี่น้องกันและเป็นหน้าที่ที่ต้องดูแลทรัพย์สินซึ่งกันและกัน ระบบครอบครัวหากมีการแต่งงานนิยมให้ฝ่ายชายย้ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง หรือให้ตั้งบ้านเรือนใกล้กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง เพื่อให้ฝ่ายหญิงได้ดูแลพ่อแม่ และพ่อแม่คิดว่าลูกผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอต้องอยู่ใกล้พ่อแม่ ยกเว้นกรณีจำเป็นที่ต้องไปทำงาน ประกอบอาชีพที่อื่น ระบบเครือญาติมีการนับถือผู้อาวุโสอยู่ แต่ไม่เคร่งครัดเหมือนแต่ก่อน ญาติพี่น้องห่วงใยกันมากโดยเฉพาะเวลาเจ็บป่วยและมีเรื่องทุกข์ร้อนใจ พวกเขามาเยี่ยมกัน ปลอบใจกันยกตัวอย่างเช่น กรณีที่ลุงธรรมอยู่กลางหมู่บ้าน และพี่น้องอยู่หัวหมู่บ้านลัมปวย พบว่าชาวบ้านที่รอชื่อของกับแม่ค้า ได้นั่งจับกลุ่มคุยกันเรื่องอาการเจ็บป่วยของคนทั้งสอง ด้วยความห่วงใย ใครไปเยี่ยมมาบ้าง อาการเขาเป็นอย่างไร บางคนก็เสนอว่าน่าจะพาไปรักษาที่โรงพยาบาล บางคนก็เสนอว่าน่าจะไปเอายาเมืองที่หมอมะเิดมาใช้ อาการป่วยของทั้งสองคนนี้เป็นที่ทราบกันของชาวบ้าน และก็พยายามถามหาวิธีการที่ช่วยเหลือแนะนำผู้ป่วย เช่น พี่น้อยเขาถามผู้วิจัยว่า คนป่วยเขามีอาการแบบนี้เขาจะหายหรือไม่ ขอให้ช่วยหายาดี ดี หายเร็ว ๆ มาช่วยเหลือคนป่วยทั้ง 2 คนนี้ ขอคำแนะนำวิธีการรักษาที่ได้ผลดี รวดเร็ว เวลากลางคืนมีญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านเยี่ยม

มากกว่ากลางวัน ญาติบางคนก็หอบผ้าห่มมานอนเป็นเพื่อน บางคนก็หายาสมุนไพรเมือง มาให้คนป่วย ช่วยกันรักษา สำหรับในกรณีที่มีเรื่องขัดแย้งในครอบครัว พ่อแม่ หรือผู้อาวุโส ในบ้านร่วมแก้ปัญหา ไกลเกลี้ยกัน และมีการแก้ปัญหาแบบเสียบบ้าง อย่างไม่ให้ครอบครัวอื่น ๆ รู้ ชาวบ้านได้ศึกษาจากผู้ใหญ่หรือจากประสบการณ์ที่พบเห็น ฟัง ดังนั้นโอกาสที่มีเรื่องทะเลาะ หรือขัดแย้งกัน รุนแรงจนเรื่องถึงกำนันหรือตำรวจนั้นน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ชาวบ้านใน หมู่บ้านนี้มีการช่วยเหลือกันเวลาพบปัญหา หรือเวลาเจ็บป่วยโดยเฉพาะญาติพี่น้องเดียวกัน จะช่วยเหลือกันเหมือนเป็นเจ้าของงาน มีส่วนน้อยที่ออกทำงานนอกหมู่บ้านเช่นเป็นครู พยาบาล ทำงานบริษัท มีเวลาอยู่ในหมู่บ้านน้อยทำให้มีการดูแลช่วยเหลือกันในกลุ่มญาติ พี่น้องน้อย แต่ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านสันปายางแห่งนี้มีลักษณะของครอบครัว และเครือญาติ ที่แน่นแฟ้น ทำให้ความสัมพันธ์ยังคงอยู่แต่น้อยลงไป นับว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญมากใน หมู่บ้าน เนื่องจากความเป็นเครือญาติเดียวกัน ประกอบกับความมีน้ำใจของคนชนบททำให้ ชาวบ้านมีการดำรงอยู่ในวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในขณะมี ความทุกข์ หรือขณะมีความสุข รวมทั้งช่วยกันทำงานต่าง ๆ ลดความขัดแย้งระหว่างกัน ทำให้หมู่บ้านสามารถอยู่ร่วมกันแบบมีความสุขสงบ สามารถทำงานได้สำเร็จตามต้องการ มีการสร้างสมและถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์เพื่อการแก้ปัญหา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเสมอ

2. การประกอบอาชีพ

ในอดีตชาวบ้าน มีอาชีพหาของป่า และทำนา มีเนื้อที่เฉลี่ยครัวเรือนละ 3 - 5 ไร่ ได้ข้าว เพียงพอสำหรับเลี้ยงคนในครอบครัว ส่วนของป่าที่หามาได้ เช่น ขี้ยา หน่อไม้ เห็ด นำมาไว้ใช้ในครอบครัว และเผื่อพี่ ๆ น้อง ๆ ที่ไม่ได้ไปหาในขณะนั้น ขี้ยาคือยางของไม้ยางะ นำมาใช้จุดไฟเพื่อให้ความสว่าง หรือใช้เป็นวัสดุอุดรอยต่อ รอยรั่วของเรือ ทำที่ยึดด้ามมีด เห็ด หน่อไม้และข้าวนำมาบริโภค ทั้งข้าวและของป่าหากเหลือจากการกินและแบ่งปันญาติ พี่น้องแล้วก็นำไปแลก หรือขาย ในหมู่บ้านใกล้เคียง และต่างหมู่บ้านเพื่อซื้ออาหารหรือของใช้ อื่น ๆ ที่หมู่บ้านไม่สามารถผลิตเองได้มาเก็บไว้กินในครอบครัว ต่อมาปี 2532 พบปัญหาเรื่อง น้ำท่วม และปี 2535 ขาดแคลนน้ำ ทำให้ที่นาบางส่วนว่างเปล่ารวมทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ทาง การแนะนำให้ผลผลิตข้าวน้อยลง ต่อมาปี พ.ศ. 2537 ชาวบ้านได้ช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องน้ำ โดยการแผ้วถางแม่น้ำ ขุดลอก ทำลำเหมืองส่งน้ำเข้าถึงที่นาที่สวน สามารถนำน้ำจากแหล่ง เก็บกักน้ำมาใช้ในการเกษตรได้ ชาวบ้านนอกจากการทำนาข้าวแล้วจึงหันมาปลูกพืชไร่ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วมะม่วง ถั่วลิสง นอกจากนั้นในช่วงนอกฤดูทำนา ในขณะที่หมู่บ้านมี

ถนนลาดยางถึงหมู่บ้านทำให้ได้รับความสะดวกในการคมนาคม วิทยุส่วนหนึ่งได้ออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ตั้งอยู่อำเภอแม่แตง อำเภอสันทรายและอำเภอเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านชาวบ้านสามารถเดินทางไป กลับ ได้ด้วยรถสองแถวรับจ้างหรือรถมอเตอร์ไซด์ เช่น โรงงานฝัก ผลไม้กระป๋องอำเภอสันทราย โรงงานห้องเย็นในอำเภอเมือง โรงงานฝัก ผลไม้กระป๋องตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง ไปทำงานในโรงงานไปเช้า เย็นกลับ หรือไปเย็น กลับดึก ได้รับค่าแรงรายวัน วันละ 130 – 150 บาท โดยมีรถรับ-ส่ง อ้อยคำ เรืองแก้ว อายุ 73 ปีชาวบ้านที่มีอาชีพทำนามาตลอดจนกระทั่งปัจจุบันได้พูดให้ฟังในเรื่อง การทำไร่ ทำสวน ชาวบ้านไม่สามารถเลิกได้ เพราะว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต ทุกคนต้องกินข้าว ถ้าหากไม่ทำนาแล้วจะไม่มีข้าวกิน ต้องซื้อทุกอย่างจะเอาเงินที่ไหน และการซื้อทุกอย่างก็จะส่งผลให้ตายเร็ว เพราะไม่ได้ออกกำลังกายและกินของที่มีสารพิษปะปนด้วย ในหมู่บ้านวิทยุที่เราไปทำงานในโรงงานยังต้องแบ่งเวลามาช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวน ทำให้มีเงินพอเก็บ พอออมไว้เผื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย และเอาไว้ทำบุญบ้าง บางคนซื้อรถจักรยานยนต์ รถยนต์ใช้ ชาวบ้านบางส่วนได้รวมตัวช่วยเหลือกันและเพื่อส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ เช่น ช่วยทำงานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มความหวังใหม่ และกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีกิจกรรมร่วมกันทำงานเพื่อเสริมสร้างรายได้และช่วยกันทำงานในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การเข้าถึงอาชีพของชาวบ้านสันป่ายางมีความแตกต่างกันบ้าง ส่วนใหญ่อาชีพเกษตร โดยเฉพาะกลุ่มที่มีที่ทำกินอยู่ใกล้น้ำแม่ฮาวซึ่งมีน้ำไหลตลอดมีโอกาสดำเนินอาชีพเกษตรได้สูงกว่ากลุ่มที่มีที่ทำกินใกล้น้ำแม่ฮิ และวิทยุมีโอกาสไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าวัยชรา วิทยุใหญ่ เพราะว่าวัยรุ่นมีส่วนรับผิดชอบดูแลครอบครัวน้อย ประกอบกับงานในโรงงานไม่เหมาะสมกับวัยอื่น ทูที่ใช้ในการทำอาชีพด้านการเงินมีทั้งทุนส่วนตัว มีบางคนที่ร่ำรวยจากมรดกก็สามารถลงทุนค้าขายที่ต้องใช้ทุนมากได้ ทุนจากการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งทุนจากกองทุนในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีภูมิปัญญาเดิมในการทำงานอาชีพ ที่ได้จากการอบรมเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้กระทำร่วมกับ พ่อ แม่ บรรพบุรุษ และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีค่าในหมู่บ้านนั่นเอง

3. การเมือง การปกครอง

หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่นอาชีพการทำงาน หรือการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตในอดีตและ

ปัจจุบัน มีความแตกต่างกัน นางชั้นแก้ว บุญดี ได้เล่าว่า ในอดีตพ่อบ้านเป็นผู้กำหนด ให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเฝ้าบ้านเลี้ยงดูแลลูก ๆ ทำงานบ้าน ลูกผู้หญิงให้ช่วยแม่ทำงานที่บ้าน ส่วนฝ่ายผู้ชายออกทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว หากมีลูกชายให้ฝึกทำงานแบบพ่อช่วยเหลือพ่อทำงาน หญิงต้องเชื่อฟังฝ่ายชาย เพราะถือว่าชายเป็นหัวหน้าครอบครัว หาเงินมาให้แม่บ้านเลี้ยงคนในครอบครัว และวัฒนธรรมบ้านเรานับถือยกย่องผู้ชาย ชีวิตครอบครัวจะมีความสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัว พอมีถนนลาดยาง มีไฟฟ้าใช้ คน เข้าออกหมู่บ้านมากขึ้นทำให้ชาวบ้านได้พบปะสิ่งต่าง ๆ นอกหมู่บ้านนำมาเรียนแบบบ้างทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ ในปัจจุบันเกิดภาวะวิกฤติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจทำให้ ผู้หญิงอยากออกไปหาเงินเองบ้าง บางคนไปทำงานโรงงาน บางคนก็รับงานจากข้างนอกมาทำในหมู่บ้านเพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจจากให้หัวหน้าครอบครัวคนเดียวมาเป็นทุกคนต้องร่วมกันตัดสินใจ ช่วยกันหาเงินเลี้ยงครอบครัว แม่บ้านก็ออกไปทำงานนอกบ้าน ้วยรุ่นออกหางานทำเองบ้าง โดยคำชักชวนของเพื่อนฝูง ญาติพี่น้องบ้าง แต่การตัดสินใจก็ยังคงมีการเคารพนับถือ เกรงกลัว เกรงใจ หรือให้เกียรติผู้สูงอายุ พ่อบ้าน แม่บ้านอยู่บ้าง ดูท่าทีว่าท่านเห็นด้วยหรือไม่ ครั้งแรก ๆ ก็พูดแหง ๆ ก่อน ถ้าไม่เห็นด้วยก็ไม่ไปถ้าไม่มีใครคัดค้านก็ตัดสินใจไป เพราะว่าถ้าหากต้องร้อนออกไป โดยไม่ได้บอกหรือขออนุญาตก่อน ก็กลัวเป็นบาป อาจเกิดการทะเลาะกัน ระหองระแหงในครอบครัว ผู้หญิงเหนือเรามากเป็นอย่างนี้คือต้องยอมผู้ชาย หรือบางครั้งจำใจต้องยอมเพื่อความสงบสุขของครอบครัว เด็ก ๆ และวัยรุ่นยังให้ความเคารพนับถือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ และ ผู้หญิงเคารพผู้ชาย แต่ไม่เข้มงวดเหมือนแต่ก่อน เช่นการนั่งในการทำพิธีในวัดฝ่ายหญิงเลือกนั่งข้างหลังทั้ง ๆ ที่ไปถึงวัดก่อน ละเว้นที่นั่งข้างหน้าไว้ให้ฝ่ายชายนั่ง เนื่องจากชาวบ้านให้เกียรติให้ความเคารพและมีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นเสมือนพ่อเป็นผู้มีบุญคุณ ในอดีตห้ามซักผ้าของผู้ชายกับผู้หญิงปะปนกัน เพราะจะทำให้ผู้ที่เรารัก เคารพ เลื่อม อาจเจ็บป่วยยอด ๆ แอด ๆ มีชีวิตที่มัวหมอง ไม่เป็นที่น่าเลื่อมใสเคารพศรัทธา การตัดสินใจในครอบครัวผู้ที่มีบทบาทสูงคือ พ่อ แม่ ผู้อาวุโส ดังตัวอย่างในขณะเก็บข้อมูลมีเด็กวัยรุ่นคนหนึ่งต้องการจะไปทำธุระที่ในเมือง มาขออนุญาตคุณแม่เพื่อเข้าไปในเมืองวันเสาร์ แม่เด็กก็ตอบลูกว่า “ถามคุณพ่อ และอัยหรือยัง เป็นชื่อไปก่อ ถ้าไปแล้วเสร็จธุระแล้วก็รีบกลับ อย่ามัวเที่ยวจนเพลินกลับมืด กลับค่ำ สมัยนี้บ้านเมืองมันอันตราย ไม่น่าไว้ใจใจ ถ้าใกล้ ๆ ก็ไม่ว่า” หลังจากนั้นกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นถึงเรื่องเด็ก วัยรุ่น สมัยนี้ไปไหนก็ต้องระวัง หากลูกหลานออกจากบ้านไป พ่อ แม่ อัยเป็นห่วง นอนไม่หลับเพราะสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน มีแต่ของล่อหลอตา ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อฟังผู้ชาย เชื่อฟัง

ผู้สูงอายุทำให้การปกครอง การดูแลง่ายต่อการควบคุมพฤติกรรมมากขึ้น รวมทั้งระบบครอบครัว เครือญาติ ที่เคารพนับถือ เชื้อพ้องกัน สามารถปกครองกันเองได้ตั้งแต่อดีต แม้ว่ามีบางกลุ่มเช่นวัยรุ่นที่ชอบแอบมีพฤติกรรมที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่เขาก็ต้องทำแบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ ในชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ และผู้นำที่เป็นทางการอยู่หลายคน ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์มาก พบผู้นำหมู่บ้านหลายคน ทำให้ชาวบ้านได้มีการประเมิน เปรียบเทียบ เช่นพ่อหลวงบางคนมีนิสัยตรงเป็นนักเลง กล้าพูดกล้าทำ ตรงไปตรงมา ในขณะที่พ่อหลวงบางคนใช้หลักการยึดหยุ่น เสียสละ จากการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียต่าง ๆ จึงมีผลให้พ่อหลวงที่พ้นจากตำแหน่งแล้ว ยังมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน ชาวบ้านเลื่อมใส ศรัทธา ยังเป็นที่เคารพนับถือของหมู่บ้านต่อมา แต่ก็มีบางคนบางครอบครัวโดยเฉพาะคนที่ทำหน้าที่การงานเป็นราชการหรือพวกที่ทำงานบริษัท รวมทั้งวัยรุ่นที่ไปมาคบเพื่อนในเมืองบ่อยๆก็มีความเคารพผู้ใหญ่หน่อยลง ปัจจุบันมีกำนันได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การศึกษาดี มีมุมมองที่กว้างไกลใช้กลวิธีการทำงานแบบประชาธิปไตยโดยอาศัยเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก กระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อทั้งหมู่บ้าน กำนันให้กลุ่ม หรือเสียงส่วนใหญ่ตัดสินใจ ทำให้กลุ่ม องค์กร มีโอกาสแสดงบทบาทการตัดสินใจในส่วนที่กลุ่มคิดไว้ วิธีทางประชาธิปไตยเท่านั้น ที่ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์กันทางความคิดและบุคลิกภาพอย่างเสรี

การปกครองโดยเฉพาะเรื่องการทำผิดต่อกฎหมายต่าง ๆ หมู่บ้านนี้ตั้งแต่ในอดีตมีการปกครองแบบญาติพี่น้อง พึ่งพาอาศัยกัน ถ้ามีข้อขัดแย้งกันก็ทำความเข้าใจ ตกลง ออมยอมกันเอง ในกรณีที่เป็นเรื่องรุนแรงจนไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ไปปรึกษาผู้อาวุโสที่เขาเคารพนับถือ หากตกลงกันยังไม่ได้ เรื่องจึงถึงกำนันและตำรวจตามลำดับ แต่ก็มีน้อยราย ปัญหาการทะเลาะกันในอดีตมักพบในกลุ่มวัยรุ่นยกพวกตีกันกับต่างหมู่บ้าน หมู่บ้านสันป่ายางก็ช่วยเหลือคนในหมู่บ้านเดียวกัน ตำรวจแก้ปัญหโดยจับส่งสถานีตำรวจ ซึ่งขณะนั้นมีป้อมยามตำรวจในหมู่บ้าน ตำรวจผลัดเปลี่ยนกันมาอยู่เเว ส่วนใหญ่เป็นตำรวจวัยรุ่นและไม่ได้อยู่เป็นประจำ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจและชาวบ้านมีน้อย ทำให้เกิดความเข้าใจกันผิดระหว่างตำรวจกับชาวบ้าน หากมีเรื่องทะเลาะกันในกลุ่มวัยรุ่น หรือสงสัยทำความผิด ตำรวจก็จับส่งก่อน ผิดหรือถูก พูดกันทีหลัง ในปัจจุบันมีโครงการตำรวจชุมชน เริ่มปี พ.ศ. 2541 มีตำรวจเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน 2 คนรับผิดชอบทั้งตำบลและมีเครือข่ายโดยมีอาสาสมัครชุมชน หมู่บ้านละ 2 คนที่สมัครเข้าร่วมทำงาน ส่วนใหญ่ผู้ที่สมัครจะเป็นหัวใจที่สำคัญของวัยรุ่น จึงมีผลให้อาสาสมัครชุมชนคนนั้นคุมลูกน้องตนเองในหมู่บ้านได้ อาสาสมัคร

คอยว่ากล่าวตักเตือน ดูแลลูกน้องในหมู่บ้านตนเอง ทำให้ไม่มีปัญหาพวกตักกันระหว่างหมู่บ้าน

ในชุมชนมีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการทำงานส่วนรวม เมื่อมีกิจกรรมประเพณี ชาวบ้านก็รู้เองว่าตนเองสมควรไปหรือไม่ รู้ว่าตนควรทำบทบาทอะไร การปกครองในหมู่บ้าน แบ่งเป็นหมวดบ้านทั้งหมด 22 หมวด ชาวบ้านเป็นคนกำหนดหมวดและเลือกหัวหน้าหมวดเอง จากนั้นเสนอชื่อหัวหน้าหมวดให้เจ้าอาวาสและผู้นำหมู่บ้าน เป็นผู้แต่งตั้งพร้อมทั้งรับมอบสมุด ปากกา เพื่อไว้ใช้บันทึกการทำงาน ในกรณีที่หัวหน้าหมวดลาจากตำแหน่ง ต้องแจ้งให้ลูกหมวดรับทราบ หัวหน้าหมวดมีหน้าที่ในการพัฒนาหมวดบ้าน ปกครองดูแล ช่วยเหลือกัน ร่วมกันแก้ปัญหา และประสานงานระหว่างในหมวดบ้านและนอกหมวดบ้านที่รับผิดชอบของตน ทำให้หมู่บ้านนี้มีการปกครองแบบเรียบง่ายแบบที่แบบน้อง เชื้อพึ่งกันโดยเฉพาะพ่อ แม่ ผู้อาวุโสยังมีบทบาทในการปกครอง ควบคุมดูแลพฤติกรรมคนในหมู่บ้าน สามารถปกครองกันได้ อีกทั้งมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีความสามารถ ในการสอดส่องดูแล ความเป็นอยู่ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่มีผลต่อการตัดสินใจ แม้ว่าในหมู่บ้านมีบางคนที่อยู่ในหมู่บ้าน มีเวลาทำงานส่วนรวมของหมู่บ้านน้อยแต่เขาให้ความร่วมมือเป็นเวลาพัฒนาตนเองไม่ได้ไป แต่ให้เงินแทน การทำงานขององค์กรสมาชิก องค์กรมาจากชาวบ้านที่มีพื้นฐานการปกครองเช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานแบบที่ น้อง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพ เชื้อพึ่งกันทำให้องค์กรสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

4. สันตนาการ

การสันตนาการ ของหมู่บ้านเมื่ออดีตประมาณ 30 – 40 ปีก่อน นางชันแก้ว บุญดี เล่าว่า “สมัยอยู่เป็นเด็ก อยู่ชอบไปนั่งผิงไฟ กับพ่ออยู่แม่อยู่หรือกับคนข้างบ้าน เพราะว่าอยู่ชอบฟังคนเฒ่าเล่าคำบ่เก่าปหลังเป็นจ้อย ๆ ซอ ๆ ม่วนขนาด ในหมู่บ้านหากมีงานวัด งานทำบุญ หรืองานประเพณีต่าง ๆ ก็มีการละเล่นสลับ ซอซึง ไก่ชน จั้วชน ลิเก มวยไทย หนังกลางแปลง หนังชายยา ละครซอ การละเล่นพวกนี้ก็แล้วแต่เจ้าภาพมีเงินบค่าใช้จ่าย ส่วนนี้มากน้อยเพียงใด หากมีเงินมากก็สามารถมีการเล่นหลาย ๆ อย่าง หากมีเงินเล็กน้อยก็จะมีการทำบุญแบบเรียบง่าย หรือแล้วแต่ความต้องการของเจ้าภาพ ต่อมาประมาณ 10 ปีผ่านมา ทางวัดโดยเจ้าอาวาสท่านบอกว่าการชนไก่ ชนวัวเป็นการทรมานสัตว์ บ่อยากเห็นขอให้งดการละเล่นพวกนี้ได้ไหม ชาวบ้านก็ไม่ขัดข้อง ต่อมาจึงไม่มีการละเล่น

แบบนี้ในงานวัด" แต่การชนไก่มีบ้างนอกวัด และประกอบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้การหาเงินมาด้วยความลำบากมีปัญหาอุปสรรค สินค้าขึ้นราคา ในขณะที่เดียวกันค่าจ้างในการละเล่นเพิ่มมากขึ้น และวัดมีเงินน้อยลง ทำให้การละเล่นต่าง ๆ ในวัดลดน้อยลงเมื่อเปรียบกับอดีต 10 ปีที่ผ่านมา การพบปะสังสรรค์ในงานวัดนั้นแต่ละครั้งเช่นการทำบุญสลากภัต งานปอยหลวง งานทานข้าวใหม่ ชาวบ้าน รวมทั้งสมาชิกองค์กรมีบทบาทมากตั้งร่วมคิดวางแผนเตรียมการว่าจะจัดรูปแบบไหน เตรียมความพร้อมอะไรบ้าง ชาวบ้านทุก ๆ คนร่วมเป็นเจ้าของ ต้องมาช่วยเหลือกันเตรียมความพร้อมตั้งแต่การทำเวที การติดต่อ การจัดงาน ชาวบ้านร่วมกันทำงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ หมู่บ้านแห่งนี้แม่บ้านรับผิดชอบเรื่องอาหาร กลุ่มหนุ่มสาวรับผิดชอบเรื่องการแสดง ต้อนรับแขก คนเก็บรับผิดชอบเรื่องพิธีทางศาสนาและต้อนรับผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อบ้านรับผิดชอบในเรื่องการเตรียมสถานที่ เวที เด็ก ๆ ร่วมกับกลุ่มหนุ่มในการแสดงและเลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำ เกิดความใกล้ชิดกัน ทุกคนจะมีความสุขที่ได้ทำบุญ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะซื้อเสื้อผ้าใหม่ เตรียมไว้ใส่ในวันที่มีงานมงคล ใกล้ถึงวันงานแม่บ้านก็ไปตัดแต่งทรงผม ตัดผม พอถึงวันงานจะสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส พุดคุยกัน พุดหยอกล้อ แว่วกันเล่น อย่างมีความสุข บางคนดีใจพากันฉลองด้วยอาหารและเครื่องดื่มตามความพอใจ ผู้วิจัยได้ไปสระผมที่ร้านทำผมในหมู่บ้านในวันดาگویสลาก (วันเตรียมก่อนวันทำบุญสลากภัต) พบชาวบ้านสันปายางไปรอคิวตัดผม ช่างทำผมคุยว่าอยากให้มีงานบุญบ่อย ๆ เพราะว่ามีคนมาใช้บริการทำผมมากช่วงก่อนมีงาน 4-5 วัน ชาวบ้านที่นั่งรอก็ตอบว่า นาน ๆ ทีมีการทำบุญใหญ่สักครั้ง เพราะฉะนั้นต้องปล่อยวางจากการทำงานอาชีพประจำวันแล้วมาหาความสุขให้เต็มที่ทั้งกายและใจ การสังสรรค์ของหมู่บ้านสันปายางนอกจากในวันทำบุญของหมู่บ้านและวัดแล้ว ชาวบ้านยังมีสังสรรค์จากการทำงานเป็นกลุ่มของหมู่บ้านขณะพัฒนาหมู่บ้าน ขณะทำนาทำสวน ทำงานกลุ่มมีการเล่าตลก ทำไปหัวเราะไปทำให้ลืมเวลาทำงาน ส่วนใหญ่สมาชิกของครอบครัวในหมู่บ้านสันปายางอยู่พบปะพร้อมหน้าพร้อมตากันตอนเย็น คนที่ออกไปทำงานนอกบ้านหรือไปโรงเรียนก็กลับบ้านตอนเย็น คนที่ทำงานที่โรงงานก็เดินทางเข้าไป เย็นกลับ บางคนแวะซื้ออาหารสำเร็จรูปกลับบ้าน ร่วมรับประทานอาหารด้วยกันขณะรับประทานอาหารเย็น สมาชิกจะพุดหยอกล้อกัน เล่น สนุกสนาน พอเสร็จจากรับประทานอาหารก็ดูโทรทัศน์ พร้อมกับพุดคุยกันไป ส่วนใหญ่พุดคุยถึงเรื่องที่ตนได้ไปพบเห็นหรือได้ยินมาในวันนั้น เด็กก่อนวัยเรียนมักเล่นกับผู้ใหญ่ที่บ้าน เช่นกรณีที่ผู้วิจัยไปพบเด็กชายอายุ 3 ขวบ เด็กกำลังถือถังน้ำวิ่งตามผู้ใหญ่ หัวเราะเสียงดังอย่างมีความสุข ทั้ง ๆ ที่อากาศร้อนจัด แสงแดดจ้า ผู้วิจัยถามด้วย

ความเป็นห่วงว่าสงสารเด็ก แดดร้อน ทำไมปล่อยให้เด็กไป แม่เด็กบอกว่าเขาไปหาปลา เขามีความสุขตามประสาเด็ก ๆ พอไปถึงที่น้ำก็เย็นแล้ว ส่วนสันทนากการอื่น ๆ ส่วนใหญ่กระทำพร้อม ๆ กับงานประเพณี หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ในอดีตมีการฉายภาพยนตร์ การชกมวย ละครขอ การชนไก่ การพนัน การร้องเพลง บางกลุ่มมีการตั้งวงดื่มเหล้า เบียร์และน้ำอัดลม น้ำหวานต่าง ๆ หากเป็นประเพณีงานศพ มีการเล่นไฟแก้เหงา อยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ ซึ่งปัจจุบันก็ยังมียุ้งบ้านอันเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสังคม ส่วนการเล่นไฟในงานศพนั้นมีอยู่แต่อยู่ภายใต้ขอบเขตการดูแลของตำรวจ และเพื่อนบ้าน เพราะตำรวจคอยตักเตือนหากมีการเล่นเพลินไป รบกวนคนอื่น ๆ ตำรวจก็เตือนให้หยุดกระทำ ถึงเวลาเลิกก็ควรเลิกและไม่ให้ก่อเกิดปัญหาต่อเจ้าภาพ ครอบครัวและเพื่อนบ้าน ประเพณีทำบุญวันสำคัญต่าง ๆ หรือหลังจากที่มีการทำงานร่วมกันเช่นพัฒนาหมู่บ้าน มีสันทนากการร่วมด้วยตั้งแต่การตั้งวงดื่มเหล้า สนทนา ร้องเพลง ในช่วงเทศกาล หรือทำบุญประเพณีต่าง ๆ แต่มีบางกลุ่มเช่นพ่อบ้านชอบเล่นพนันชนไก่ในวันอาทิตย์ที่หมู่บ้าน ซึ่งไม่เป็นที่หน้าพอใจของครอบครัวและคนแก่ จึงถูกขัดขวางทำให้การชนไก่หยุดชะงักบ่อยๆ ในหมู่บ้านมีร้านจำหน่ายเหล้าตองในร้านขายของชำ 3 แห่ง ไม่มีร้านอาหารหรือร้านคาราโอเกะ การสื่อสารทุกครอบครัวมีวิทยุ โทรทัศน์ การพบปะสันทนากการนั้นเป็นเวทีที่ชาวบ้านได้ปรับทุกข์ซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะเล่าประสบการณ์ชีวิต การทำงานของตนเองให้ผู้อื่นทราบและปรึกษาหารือเกี่ยวกับประสบการณ์ของคนอื่นแล้วนำไปทดลองทำบ้างจะเห็นว่าชาวบ้านมีการศึกษาด้วยตนเองมาตั้งแต่เด็กและมีในอดีต การศึกษาคือชีวิตไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต เป็นเรื่อง ที่เด็ก ๆ สนใจ เด็กได้คิดวางแผนไว้แล้ว จะทำอะไร ลองทำไป ผิด ถูก แก้ไขปัญหาไปนับว่า เป็นทุนที่สำคัญก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งร่วมกันคิดแก้ไข ปรับปรุงวิธีการทำงานในองค์กร และก่อให้เกิดการช่วยเหลือ มีน้ำใจซึ่งกันและกัน

5. การศึกษา

ในอดีตชาวบ้านได้ศึกษาเรียนรู้ที่วัดสันป่ายาง อู่ยดวง ดงบุรี เล่าว่า เมื่ออดีต 70 กว่าปี อู่ยดวงเป็นเด็ก อู่ยดวงได้ไปอาศัยวัด เรียนรู้กับตุ้เจ้า ใช้ภาษาคำเมือง ต่อมาทางรัฐบาลได้สร้างโรงเรียนให้ ชาวบ้านบางคนที่มีที่ดินมาก ๆ ได้บริจาคที่ดินให้เป็นที่ยกก่อสร้างโรงเรียนมีการสร้างโรงเรียนสันป่ายางในหมู่บ้านสันป่ายางปี พ.ศ.2465 ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมที่ยกก่อสร้างโดยรัฐบาลและชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษาได้ร่วมบริจาคที่ดินก่อสร้างโรงเรียน ชาวบ้านเริ่มเข้าเรียนตามหลักสูตร จนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จากนั้นก็ออกมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต่อมาโรงเรียนได้ขยายเกณฑ์ภาคบังคับให้จบชั้น ประถมปีที่ 7 ชาวบ้านก็มีโอกาสได้ศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ต่อมาอีก ปี พ.ศ. 2523 รัฐบาลได้ก่อตั้งโรงเรียนสันป่าายวิทยาคมในหมู่บ้านอีก เป็นโรงเรียนระดับมัธยม ทำให้ ชาวบ้านที่ศึกษาจากโรงเรียนประถมแล้ว มีโอกาสศึกษาต่อระดับมัธยมในหมู่บ้านได้อีกเกือบ ทุกคน มีเพียงร้อยละ 2 ที่เข้าศึกษาต่อในเมือง เนื่องจากพ่อแม่เป็นข้าราชการทำงานนอกบ้าน หรือ พ่อแม่มีฐานะการเงินค่อนข้างดี และบางคนเนื่องจากมีญาติอยู่ในเมือง และปัจจุบัน ชาวบ้านได้ส่งลูกหลานมาเรียนในตัวเมืองมากขึ้น เนื่องจากมีความสะดวกในการคมนาคม มากขึ้น ในเมืองมีสถานศึกษาจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเลือกศึกษาได้หลายทาง ส่วนผู้ใหญ่มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ได้นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ศึกษาจากการ ศึกษาดูงานทั้งจากการที่ชาวบ้านไปดูหมู่บ้านอื่น หรือหมู่บ้านอื่นมาดูงานในหมู่บ้าน รวมทั้งมี การศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีวิทยุ โทรทัศน์ แทบทุกหลังคา เรือน ชาวบ้านสามารถรับรู้ เรียนรู้ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ ได้ และเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน มีครูที่มีบ้าน อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน 4 คน บางคนได้จัดกิจกรรมพิเศษแก่เด็กที่สนใจ ในเรื่องการฝึก ทำสมาธิ โดยนำเด็กมาฝึกทำสมาธิที่วัดในเวลาเย็นของวันศุกร์ และสอนพิเศษในเวลาเย็นและ วันหยุด อีกทั้งชาวบ้านยังสามารถใช้ห้องสมุดของโรงเรียน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ของวัดได้ กิจกรรมในโรงเรียนนอกจากสอนตามหลักสูตรแล้ว โรงเรียนมีนโยบายยึดนักเรียนและชุมชน เป็นหลัก สนองความต้องการของชุมชน คล้อยตามความต้องการของหมู่บ้าน เช่นสอนฟ้อนรำ จัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันเอตส์โลกครูจัดดูริยางค์ของโรงเรียน นำ นักเรียนมาร่วมแข่งขันตอบปัญหา จัดนิทรรศการ จัดบอร์ด ให้นักเรียนเป็นอาสาสมัครเอตส์ ในชุมชน ส่วนการบริหารจัดการในการดูแลเด็ก ครูให้คณะกรรมการการศึกษาและผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการดูแลพฤติกรรมเด็กทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน หรือเป็นผู้ตัดสินใจแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก โดยมีการประชุมผู้ปกครองและกรรมการโรงเรียน มีข้อตกลงร่วมกันใน การสอดส่องดูแลพฤติกรรมเด็กทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน หากเด็กมีปัญหาต้องรีบ แจ้งให้ผู้ปกครองและครูรับทราบ มาร่วมกันพิจารณาหาทางแก้ไข การเป็นครูสมัยนี้ไม่เหมือน แต่ก่อน สมัยก่อนหากเด็กทำผิดก็ถูกลงโทษด้วยไม้เรียว พอสมัยนี้ห้ามใช้ไม้เรียวตีเด็กเด็ดขาด นโยบายต้องถือว่าผู้ปกครองมีความสำคัญในการควบคุมดูแลเด็ก ผู้ปกครองคอยสอดส่อง ดูแลพฤติกรรม พบปัญหาเมื่อไร ต้องรีบแจ้งผู้ปกครองร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งครูทุกคนก็ต้องทำ ตามนโยบาย การดำเนินการดังกล่าวจึงทำให้ผู้ปกครองมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนดูแล พฤติกรรม และร่วมแก้ไขปัญหาก็พบว่าเด็กส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้านเป็นเด็กเข้าสู่วัยรุ่น

ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด คณะกรรมการศึกษาของโรงเรียนประกอบด้วยตัวแทนในหมู่บ้าน
 สันป่ายางจำนวน 6 คน เป็นผู้ที่ยกย่องสองดูแลพฤติกรรมเด็ก ๆ นักเรียนหลังจากเลิกเรียน
 และรวมแก้ไขปัญหที่พบบรรกับครู ทำให้หมู่บ้านนี้มีความสัมพันธ์กับโรงเรียน นักเรียนที่เป็น
 ลูกหลานก็ถูกคณะกรรมการศึกษาที่อยู่ในหมู่บ้าน และครูในโรงเรียนคอยสอดส่องดูแล
 พฤติกรรมร่วมกับผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนมีผลให้เด็ก
 นักเรียนพบปัญหาเสพติดน้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงและกระจายไปทั่วในสถานศึกษา
 หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นก่อนหมู่บ้านใกล้เคียง จึงมีโอกาสได้รับการสนับสนุน
 จากภาครัฐบาลก่อนหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านได้ศึกษาด้วยตนเองจากประสบการณ์และจากผู้ใหญ่
 ดังเช่นที่แม่บ้านได้พูดแสดงความคิดเห็นที่ยอมให้เด็กอายุยังน้อยไปหาปลากับผู้ใหญ่ พวกเรา
 ปล่อยเขาไปตามผู้ใหญ่ เล่นไปดูไป เหมือนกับพวกเราเมื่อเด็กๆเราตามผู้ใหญ่ไปทำอะไรเราก็
 ทำได้อย่างนั้นเด็กคนนี้โตมาจะได้หาปลาเก่ง ๆ มาเลี้ยงพ่อแม่ ไม่ต้องอดกลั้น ชาวบ้านได้เข้า
 โรงเรียนตั้งแต่อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการศึกษาได้ความรู้ และ
 พัฒนาการต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการขัดเกลาพฤติกรรมอีกทางหนึ่งนอกจากครอบครัว ทำให้
 องค์กรหมู่บ้านมีสมาชิกองค์กรที่มีความสามารถอ่านออก เขียนได้ มีแนวคิดในการพัฒนา
 การทำงานกลุ่ม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า จะเห็นว่าชาวบ้านได้ศึกษาทั้งใน
 ระบบโรงเรียนตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลายและศึกษามีทั้งการศึกษาอบรม ฟัง ดู
 เผยแพร่ความรู้ และคุณค่าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียนที่สามารถเปลี่ยนแปลงความรู้
 ความคิด ทักษะ ทักษะ หรือระบบการรับรู้ของบุคคล รวมทั้งมีการศึกษาตามอัธยาศัยที่เป็น
 การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

6. สุขภาพอนามัย

ปัญหาพบว่าหมู่บ้านนี้ สุขภาพอนามัยของชาวบ้านบ้านสันป่ายางมีความแตกต่าง
 กันอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ในอดีต ประมาณ 60 ปี ผ่านมา
 ชาวบ้านป่วยด้วยโรคไข้ป่า โรคท้องร่วง ปัญหาการคลอดลูก ปัญหาจากการทำงานเช่นปวด
 เมื่อยกล้ามเนื้อจากการทำงาน เมื่อชาวบ้านเจ็บป่วยหรือมีปัญหาด้านสุขภาพ ชาวบ้านเชื่อว่า
 ถูกลงโทษโดยผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาเคารพนับถือมาทำร้าย จึงมีการเซ่นไหว้บูชา ขอขมา
 ขอโทษ และมีการถามหมอผี เจ้าทรง รักษาด้วยเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ปิบนวด รวมทั้งใช้
 สมุนไพรร่วมด้วย จากคำบอกเล่าของอู๋ซันแก้ว บุญลี ว่า "แต่ก่อนในป่าข้ามีกะอยู่ละอ่อน
 น้อย การเป็นอยู่อยู่ตามบุญตามกรรมของใครของมัน ไผทำบุญไว้หนักก็มีบุญอายุยืนยาว ไผ

ทำบุญน้อยก็อยู่เป็นสุขเจ็บออก ๆ แอด ๆ หรือว่าทำปดื่ก็ถูกผีสาแหรดทำโทษ แต่ การรักษาก็ทำกันไปตามบุญตามเกิดในหมู่บ้าน หากคนนั้นทำบุญไว้มากก็รักษาหายอยู่รอด" ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีโรงพยาบาลอำเภอ ไม่มีสถานอนามัย ไม่มีคลินิกหมอใด ๆ ในหมู่บ้านสันป่ายาง มีแต่โรงพยาบาลในตัวเมืองเชียงใหม่ เวลาเจ็บป่วยในสมัยนั้นต้องรักษาตามความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ญาติพี่น้องช่วยเหลือกันช่วยกันหาสมุนไพรรักษา เป็นกำลังใจให้แก่กัน ช่วยเหลือตนเองในหมู่บ้านก่อนหากไม่หายต้องเดินทางไปพบแพทย์ในเมือง การเดินทางไปแต่ละครั้งนั้นลำบาก ไม่มีรถยนต์ ไม่มีถนนลาดยาง ปัญหาสุขภาพเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันชาวบ้านมีปัญหาสุขภาพในเรื่องของกล้ามเนื้อ ไขข้อ โรคเอดส์ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และอุบัติเหตุ ชาวบ้านรักษาโรคด้วยแพทย์แผนปัจจุบันร่วมด้วยกับวิธีการในอดีต ด้วยเหตุผลความสะดวกของชาวบ้าน ในการไปใช้สถานบริการสาธารณสุข ระดับหมู่บ้านคือสถานบริการสาธารณสุขมูลฐานชุมชนอยู่ในหมู่บ้านบริการ โดยอาสาสมัครสาธารณสุขที่ผ่านการอบรมแล้ว สถานบริการสาธารณสุขระดับตำบลคือสถานอนามัยตำบลสันป่ายางห่างหมู่บ้านสันป่ายาง 1 กิโลเมตรบริการโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สถานบริการสาธารณสุขระดับอำเภอคือโรงพยาบาลชุมชนอำเภอแม่แตงอยู่ห่างจากหมู่บ้านสันป่ายาง 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขระดับจังหวัดคือโรงพยาบาลนครพิงค์เป็นโรงพยาบาลระดับจังหวัดเชียงใหม่ห่างเพียง 34 กิโลเมตร ประกอบกับชาวบ้านการได้รับความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ การรักษาที่เห็นผลเร็ว และชาวบ้านมีทางเลือกมากขึ้น ชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีการติดต่อกับโลกภายนอกทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ได้อย่างสะดวกสบาย ชาวบ้านหันมานิยมรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพร และชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลประเภทต่าง ๆ จากภาครัฐบาล ถ้าหากเจ็บป่วยเล็กน้อยชาวบ้านหายมากินเอง หรือรับบริการจากศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนในหมู่บ้าน บ้านอาสาสมัครสาธารณสุข หรือจากร้านขายของชำที่มียาตำราหลวงจำหน่ายและหาสมุนไพรรักษา จากนั้นหากไม่หายก็ไปหาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่สถานอนามัย โรงพยาบาลหรือคลินิกต่อไป ส่วนการอนามัยแม่และเด็กชาวบ้านใช้บริการฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาลทุกราย ลดปัญหาจากการคลอด ทำให้ลูกเกิดรอดแม่ปลอดภัย มีชาวบ้านส่วนหนึ่งโดยเฉพาะพวกวัยรุ่นที่สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ชอบปฏิเสธการรักษาด้วยสมุนไพร ขณะเจ็บป่วยจะไปรักษาที่คลินิก หรือโรงพยาบาลในตัวเมืองด้วย ปัญหาขยะในหมู่บ้าน นายบุญ ประสิทธิ์ ได้เล่าว่า ขยะแต่ก่อนไม่เคยมีจำพวกที่ย่อยสลายยาก เพิ่งจะมีเพียง 4 – 5 ปีที่ผ่านมานี้แหละ ในอดีตไม่มีขยะโฟม ไม่มีถุงพลาสติก ส่วนใหญ่ห่อของด้วย

ใช้ใบตองกล้วย ใบตองตึง ใบบัวระวง เป็นสิ่งที่หาว่าย่าย่อยสลายได้ง่ายทิ้งไหนก็ได้ไม่นานก็เน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยจึงไม่มีปัญหาเรื่องขยะ ปัจจุบันได้ใช้โฟม ถุงพลาสติก จำนวนมาก ชาวบ้านได้นำขยะเหล่านี้จากการไปทำงานนอกบ้านแล้วซื้อของใช้ของกินเข้าบ้าน ร้านขายของชำ จึงพบขยะในหมู่บ้านมากขึ้น แต่ในหมู่บ้านสันป่ายางมีระบบการกำจัดขยะโดยมีหลุมทิ้งขยะประจำหมู่บ้านขนาดใหญ่ ซึ่งสนับสนุนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ชาวบ้านสะดวกในการกำจัดขยะ และขยะของหมู่บ้านมีจำนวนไม่มาก ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมทำอาหารกินเอง มีส่วนน้อยที่นิยมซื้ออาหารถุง อาหารสำเร็จรูป จึงไม่มีปัญหาเรื่องขยะ ส่วนในเรื่องน้ำดื่มหมู่บ้านนี้มีบ่อน้ำตื้นมาตั้งแต่อดีต และมีบางบ่อที่ขุดเจาะบ่อใหม่ ชาวบ้านยังนิยมใช้น้ำดื่มจากบ่อน้ำตื้นมากกว่าการซื้อน้ำบรรจุขวด เนื่องจากหาน้ำได้ง่าย ประหยัด และการใช้บ่อน้ำตื้นยังไม่เคยมีรายงาน หรือพบปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการดื่มน้ำจากบ่อน้ำตื้นในหมู่บ้านแห่งนี้ การกำจัดสิ่งปฏิกูล ในอดีตชาวบ้านไปขับถ่ายอุจจาระที่ในป่าขุดหลุมลึกประมาณ ครึ่ง-1 ศอก ถ่ายแล้วกลบด้วยดิน ในปัจจุบันในหมู่บ้านนี้มีส้วมและใช้ส้วมทุกหลังคาเรือน ชาวบ้านได้รับความสะดวกจากการบริโภคและได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ด้านสุขภาพ ทั้งที่มาจากรัฐบาลและในหมู่บ้านเอง ชาวบ้านที่ทำงานในหมู่บ้านมีสุขภาพที่ดี ปลอดภัยจากพิษภัยทางอากาศ เลี้ยงและแสง แต่ชาวบ้านที่ไปทำงานในโรงงานพบว่าต้องไปยืนทำงานนาน ๆ และอยู่ในห้องที่มีอากาศเย็น ทำให้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ แต่พิษจากสาเหตุอื่น ๆ ยังไม่พบและยังไม่มีผลศึกษาวิจัย จากประสบการณ์ที่ต้องต่อสู้ชีวิตและเรียนรู้จากผู้เฒ่าทำให้ชาวบ้านรู้จักช่วยเหลือตนเองรู้จักเลือกใช้สมุนไพร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในขณะเจ็บป่วย ทำให้ชาวบ้านสันป่ายาง ช่วยเหลือส่วนรวม มีความรับผิดชอบและร่วมแก้ปัญหาที่พบได้ รวมทั้งสนับสนุน ศึกษาจากเหตุการณ์จริงหรือประสบการณ์มาปรับปรุงกันทำงานในองค์กรเช่นการใช้สมุนไพรในกลุ่มความหวังใหม่ การพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐานในองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข การสรรหาอาหารปลอดภัยปลอดสารพิษในองค์กรแม่บ้านได้เป็นอย่างดี

7. ศาสนา และความเชื่อของชุมชน

ความเป็นชุมชนของหมู่บ้านทำให้ศาสนา ระบบความเชื่อของคนในหมู่บ้านยังมีการสืบทอดต่อกันมา เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยของคนต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกจากกันได้แสดงถึงการมีคุณค่า สมควรต้องรัก หวงแหน สงวนไว้ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ก่อให้เกิดความมั่นคง เข้มแข็ง เพราะความเชื่อต่างๆ

เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา พิธีกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อของคนในหมู่บ้านมีจำนวนมากเช่น ความเชื่อการใช้สมุนไพร ความเชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อหากทำไม่ดีจะถูกทำโทษโดยปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องเคราะห์กรรม ความเชื่อพิธีกรรมทางศาสนาทำให้พ้นทุกข์ ความเชื่อในเรื่องความฝันและวิธีแก้เคล็ดฝันร้าย ความเชื่อในการเคารพผู้ใหญ่ เคารพผู้ชาย เชื่อไสยศาสตร์ เชื่อบาปบุญคุณโทษ เชื่อเรื่องทุกขลาภ เชื่อเรื่องผี ในหมู่บ้านสันป่ายาง วัดในหมู่บ้านเป็นวัดดั้งเดิมตั้งมา 268 ปี ชาวบ้านในอดีตหากพบปัญหา มีเรื่องทุกข์ใจใช้วัดเป็นที่พึ่งทางใจถือว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมีวัดแห่งเดียว ไม่มีโบสถ์ศาสนาคริสต์ ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องบุญเรื่องบาป และการทำบุญแล้วทำให้มีความสุขโดยเฉพาะความสุขทางใจ เชื่อในเรื่องจิตวิญญาณคนที่ตายไปแล้วเราทำบุญไปให้เขาก็ได้รับตามที่เราเจตนา รวมทั้งอาจทำให้เรามีโชคลาภด้วย จากคำบอกเล่าของนายดวง ดวงบุรี ว่าเมื่ออดีต 30 ปีที่ผ่านมา หากว่า คว้า ของใช้ ของรัก ของหวงของชาวบ้านหายไป ก็บนบานเจ้าที่หรือกราบไหว้พระวิฆเนศวรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอความช่วยเหลือในการติดตามของที่หายนั้นคืนมา ในที่สุดก็จะได้นั้นคืนมาจริง ๆ หรือหากมีเรื่องทะเลาะกันตกลงกันไม่ได้หรือตกลงกันแล้วเพื่อความแน่นอนใจ ความจริงใจ ยึดมั่นในข้อตกลง ก็พากันไปสาบานต่อหน้าพระ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตกลงกันจนเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย แล้วจากนั้นคนที่สาบาน กลัวถูกลงโทษต้องปฏิบัติตามหรือยึดมั่นตามคำสาบานเป็นการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งได้โดยง่าย ไม่ต้องพึ่งพาดารวจ ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความเชื่อมั่นในใจว่าเขาต้องเป็นมิตรกันไม่หักหลังกัน หรือไม่เป็นศัตรูต่อกันทำให้เรื่องที่ไม่ดี หรือเลวร้ายก็จบลงด้วยดี ไม่ต้องมาคิดระแวงในใจต่อกันอีก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่เข้าใจกันหรือเข้าใจผิดกัน รักกันมาก ก็หึงหวงกันจึงพากันไปสาบานต่อหน้าพระ ทำให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันแบบไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น และเชื่อว่าเข้าวัดแล้วทำให้จิตใจสงบมากขึ้น อารมณ์เย็นลง ไม่วุ่นวาย ไม่โมโหง่าย ไม่ใจร้อน นอกจากนั้นชาวบ้านมีการนับถือผีเจ้าบ้าน ที่ชาวบ้านเรียกว่าผีเสื้อบ้าน ซึ่งเชื่อว่าเป็นภูติผีที่สามารถเฝ้าดูแลความสงบสุขของชาวบ้านในหมู่บ้านได้โดยมีพิธีกรรมไหว้เจ้าบ้าน ในเดือน 4 ด้วยวิธีการชาวบ้านเลือก อุ้ยนวน อินทนนท์ ซึ่งเป็นคนเกิดในหมู่บ้านได้รับการถ่ายทอดจากพ่ออีกที สืบเนื่องจากขณะที่อุ้ยนวนเป็นเด็ก ๆ อุ้ยนวนได้ติดตามพ่อไปทำพิธี และได้ช่วยพ่อประกอบพิธีตามความเชื่อมาโดยตลอด จนทำให้เกิดการเรียนรู้ มีความสามารถทำพิธีแทนพ่อได้ ชาวบ้านเห็นว่าเหมาะสมจึงแต่งตั้งให้อุ้ยนวนทำการแทนหลังจากที่พ่ออุ้ยนวนเสียชีวิต ให้อุ้ยนวนทำหน้าที่สืบต่อไปแทนพ่ออุ้ยนวน ชาวบ้านยอมรับในความสามารถในการจัดการในเรื่องพิธีกรรมนี้มาโดยตลอด เป็นผู้ที่คอยจัดการเรื่องนี้โดยเฉพาะ ที่

ชาวบ้านเรียกว่า ตั้งข้าว ให้เป็นผู้กำหนดในเรื่องวัน เวลา และอาหาร ในการเซ่นไหว้ประจำปี ไม่ให้กระทำในวันพระ เพราะเชื่อว่าวันพระ ญาติผีไม่สามารถมารับของเซ่นไหว้ได้ การเซ่นไหว้ ต้องทำทุกปีโดยใช้หมู 1 ปี ไก่ 2 ปี สลับกัน ซึ่งถ้าปีไหนไหว้ด้วยไก่ก็ให้ชาวบ้านนำไก่มาจาก บ้านครัวเรือนละ 1 ตัว แต่ถ้าไหว้ด้วยหมู ก็เก็บเงินหลังคาเรือนละ 10-20 บาท ตามสมัครใจ โดยผ่านหัวหน้าหมวดบ้านหมวดนั้น ๆ เป็นผู้เก็บเงิน จากนั้นรวบรวมเงินมาส่งให้อุ้ยฉนวน อุ้ยฉนวนก็รวบรวมเงินทั้งหมดบ้านจากหัวหน้าหมวด แล้วก็ไปวประกาศให้คนในหมู่บ้านทราบ ว่า ขณะนี้มีเงินจำนวนนี้ต้องการซื้อหมูในหมู่บ้าน ประกาศซื้อหมูในหมู่บ้าน เหตุผลที่ซื้อหมู ในหมู่บ้านเพราะเป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันในหมู่บ้าน มีความสะดวก และ เป็นการแสดงความโปร่งใสจากการใช้เงินชาวบ้านได้รู้หรือสามารถตรวจสอบได้ว่าซื้อหมูราคากี่บาท ซื้อ จากใคร จากนั้นอุ้ยฉนวน พร้อมกับหัวหน้าหมวดก็ไปซื้อหมูตัวนั้นแล้วฝากหมูไว้กับเจ้าของจน กระทั่งเช้าวันที่จะทำพิธี จึงพากันมาเอาหมูไปฆ่าทำพิธีต่อหน้าศาลผีเสื้อบ้านซึ่งตั้งอยู่ข้างวัด สันป่ายาง ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วให้ชาวบ้านมาช่วยกันทำทุกขั้นตอนตั้งแต่ เตรียมฆ่า ทำอาหารแกง ยำ ลาบ จากนั้นให้คนตั้งข้าว ทำหน้าที่นำอาหาร ดอกไม้ธูปเทียน กล่าวคำถวายข้าวอาหารแก่ผีเสื้อบ้าน และผีเสื้อวัดซึ่งตั้งอยู่ด้วยกันตั้งนอกวัดสันป่ายาง เหตุที่ตั้งอยู่นอกวัดเพราะมีความเชื่อว่าเป็นผี ไม่สามารถเข้าวัดได้ พอเสร็จพิธีชาวบ้านก็แบ่ง อาหารนั้นกลับบ้าน และเขามีความพึงพอใจในการทำบุญนี้ เขาเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ตัวเขา เชื่อว่าผีเสื้อบ้านและผีเสื้อวัดเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่คอยปกป้อง คุ่มครองชาวบ้านให้พ้นจาก ภัยร้ายต่าง ๆ ทำให้คนในหมู่บ้านอยู่อย่างสงบสุขตามความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ มีผลต่อ ความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมากเพราะเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันไป เป็นการ กระทำที่สมัครใจเอง ปลุกฝังในจิตใจ ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ซึ่งการกระทำที่เต็มใจ พอใจ การกระทำนั้น ส่งผลดีต่อจิตใจ เป็นพลังอำนาจภายใน เป็นกำลังใจ ในการดำรงชีวิต และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมสังคม ให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ใน องค์กรได้อย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือกันระหว่างบุคคลภายในองค์กร นับว่าเป็นทุนทาง สังคมที่มีค่าต่อสังคมแลองค์กรเป็นอย่างมาก มีบางคนโดยเฉพาะวัยรุ่น และวัยเด็ก ที่ไม่เห็น ด้วยกับความเชื่อต่าง ๆ ก็ไม่ได้คัดค้านหรือแสดงพฤติกรรมต่อต้านออกมา เพียงแต่ไม่ไปร่วม กิจกรรมนั้น ๆ พ่อแม่ผู้ใหญ่เป็นผู้กระทำแทน

8. ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

นายดวง ดวงบุรี ได้ให้ความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้านว่า หมู่บ้านมีประเพณีเก่าแก่ ถ้าหากไม่มีประเพณีทำบุญ พิธีกรรมทางศาสนา คนเราก็ไม่กลัวบาป บุญ คุณ โทษ ก็เป็นโจร หรือเป็นคนที่ต้องคอยกัดกันอยู่ตลอดเพื่อแย่ง ซึ่งดีซึ่งเด่นกันไม่รู้จบสิ้น ต่างคนต่างอยู่ ใครไม่พอใจ ใครอยากทำอะไรก็ทำตามใจตัวเอง เดียวก็มาฆ่าฟันกันเรื่อย ๆ แต่โชคดีของหมู่บ้านที่มีประเพณีที่ได้ปฏิบัติต่อกันมา ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านของอยู่ (ชาวบ้านในหมู่บ้านสันป่ายาง) มีความรู้สึกที่ผูกพันและมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่อกันมา เพราะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเครือญาติเกี่ยวพันกัน ไม่ว่าจะเป็นญาติทางตรงหรือญาติทางฝ่ายสามีภรรยา จึงทำให้ความสัมพันธ์เหล่านี้กระจายไปทั่วทั้งหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน การที่ชาวบ้านที่ไปแต่งงานกับคนทั้งในและนอกหมู่บ้าน และยังคงไปหาสุกันอยู่เสมอ เกิดเป็นเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในการทำกิจกรรม ร่วมกัน หากมีงานประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้านมีการบอกกล่าวให้ญาติทั้งในและต่างหมู่บ้านมาร่วมทำบุญด้วยกัน ช่วยเหลือกัน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมหมู่บ้านดำรงอยู่ได้ ในแต่ละปีมีกิจกรรมประเพณีที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปฏิบัติมีดังนี้

เดือนไทย	เดือนเมือง	ประเพณี
มกราคม	(สี)	เผาหัวจี๋ ดานข้าวใหม่
กุมภาพันธ์	(ห้า)	ไหว้พระธาตุ อบรมธาตุ มาชะบูชา
มีนาคม	(หก)	ปอยหลวง ดานเถาะ ปอยน้อย
เมษายน	(เจ็ด)	ปีใหม่เมือง (สงกรานต์) มีประเพณีที่เกี่ยวข้อง คือ ไถ่สังขาร กวาดบ้าน ชะล้างร่างกายดำหัว ห้ามทำ ชั่ววันเนา เตรียมอาหารและขนม ขนทราย เข้าวัด ทานขันข้าว สรงน้ำพระดำหัวพ่อแม่ คนเฒ่าคนแก่ ครูบาอาจารย์ ขึ้นท้าวทั้งสี่ กินแกงขนุน สืบชะตาบ้าน สรงเคราะห์ และจุดเทียนบูชา
พฤษภาคม	(แปด)	ทำบุญแปดเป็ง

เดือนไทย	เดือนเมือง	ประเพณี
มิถุนายน	(เก้า)	สงกรานต์ (ม่อนผาแดงและวัดหนองก้าย)
กรกฎาคม		
สิงหาคม	(สิบเอ็ด)	เข้าพรรษามีประเพณีที่เกี่ยวข้องคือฟังเทศน์เข้า
กันยายน	(สิบสอง)	
ตุลาคม	(เกียง)	ออกพรรษา ตานก๋วยสลาก กถิน
พฤศจิกายน	(ยี่)	ประเพณียี่เป็งมีประเพณีที่เกี่ยวข้องคือจุดเทียน
		ยี่เป็ง
		ปล่อยโคมลอย ลอยกระทง ประตูป่า
ธันวาคม	(สาม)	ประเพณีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
		ทำบุญปีใหม่

นอกจากนี้ยังมีประเพณีทำบุญศพ ทำบุญบ้านใหม่ ทำบุญหาคนที่ล่องลับไปแล้ว ประเพณีแต่งงาน ประเพณีไหว้ผีเจ้าบ้าน (ผีเสื้อบ้าน) ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีเข้ากรรม ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้มีกิจกรรมที่ต้องช่วยเหลือกันเกือบทั้งหมู่บ้าน และองค์กรในหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรม นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่ก่อให้เกิดความรักใคร่ สามัคคี ในหมู่บ้าน และเป็นเวทีสนทนาประชาสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ติดต่อสื่อสาร และก่อให้เกิดความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันภายใน และพัฒนาองค์กร ได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ในยุคปัจจุบันชาวบ้านได้มีการติดต่อสื่อสารอย่างกว้างขวางทำให้มีบางคนที่ไม่ได้ปฏิบัติอันเนื่องจากสาเหตุต่างๆ แต่ก็คนในครอบครัวยังปฏิบัติอยู่ทำให้ไม่สามารถปฏิเสธประเพณีได้โดยตรงและครอบครัวยังเกรงใจเคารพสังคมหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 ทุนทางสังคมที่มีในชุมชน

1. ทุนทางสังคมภายในชุมชน บ้านสันป่ายาง ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย

1.1 ทุนทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรชุมชนในหมู่บ้านสันป่ายางได้เกิดขึ้นมา ในระยะเวลายาวนาน มีการพัฒนา สามารถพึ่งตนเอง ดำรงอยู่ได้มั่นคงสืบเนื่องจากมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งที่ดิน แม่น้ำ ป่าไม้ รวมทั้งทุนทางสังคมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมในการทำงานขององค์กร โดยคนในองค์กรสามารถนำมาใช้ ผนวกก่อให้เกิด

ประโยชน์ในการดำรงอยู่ขององค์กร และชุมชนที่พึ่งพิงธรรมชาติ สามารถจัดการกับธรรมชาติได้อย่างมีค่า ทูทางทรัพยากรธรรมชาติได้แก่

1) ที่ดิน นายดวง ดวงบุรี ผู้สูงอายุ ได้เล่าถึงการครอบครอง และการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชาวบ้านในหมู่บ้านสันป่ายางว่า ชาวบ้านมีที่ดินสำหรับปลูกสร้างบ้านของตนเองประมาณ ครั้วเรือนละ 100 ตารางวา และมีที่ดินสำหรับการเกษตร เฉลี่ย ครั้วเรือนละ 3-5 ไร่ ส่วนใหญ่ชาวบ้านร้อยละ 60 ปลูกข้าว นาปี ปีละ 1 ครั้ง เสร็จจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วปลูกถั่วเหลืองเป็นส่วนใหญ่มากถึงร้อยละ 70 อีก ร้อยละ 30 ปลูกถั่วลิสง ปลูกผักสวนครัว ส่วนที่ดินอีกร้อยละ 40 ปลูกลำไย มะม่วง และอุยบุญประสิทธิ์ ได้เล่าถึงคุณค่าที่ดินว่า ถ้าหากเรารู้จักพอและมีความขยัน สามารถทำการเกษตรบนเนื้อที่ดิน 3-4 ไร่ ก็เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว สามารถทำนาข้าว ทำสวนถั่ว ปลูกผักสวนครัว ไม้ผล นำผลผลิตมาเลี้ยงคนในครัวเรือนและแบ่งให้พี่น้องตามเครือญาติ บ้านใกล้เคียง จากนั้นส่วนที่เหลือก็นำเอาไปขาย แต่ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งมีที่ดินจำนวนมาก ได้มาจากมรดกการแผ้วถางและการซื้อเพิ่ม ทำให้บางคนมีที่ดินจำนวนมากในหมู่บ้านพบคน ที่มีที่ดินจำนวนมาก 3 คนทำให้มีชื่อเสียง ชาวบ้านเคารพนับถือ ตนที่มุ่งทำการเกษตรเพื่อขาย จึงไปทำที่ดินของคนอื่นเพิ่มขึ้นแต่ราคาต่ำเช่าถูกมาก บางคนก็ทำฟรี หรือทำแล้วได้ผลผลิตแบ่งกัน หรือเจ้าของที่ดินอนุญาตให้ทำฟรีแต่ขอให้ช่วยดูแลต้นไม้ในสวนนั้นแลกเปลี่ยนกับค่าเช่า ตามแต่ตกลงกันเอง นอกจากชาวบ้านมีที่ดินของตนเองแล้วยังมีที่ดินสาธารณะอีกจำนวนหนึ่งอยู่ใกล้หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 1,777 ไร่ อยู่ในระหว่างการจัดทำเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ และมีที่ดินในหมู่บ้านอีกจำนวนหนึ่งโดยเดิมเป็นวัด ซึ่งวัดได้จากที่ชาวบ้านช่วยกันแผ้วถางในอดีต ข้อมูลได้จากกลุ่มผู้สูงอายุเล่าว่า เมื่อ 70 กว่าปีผ่านมา สมัยก่อนถ้าหากใครขยันก็ทำการแผ้วถาง จับจองเอาที่ดิน ถ้าหากซื้อขายก็ซื้อขายในราคาที่ถูก ทำให้คนที่มีเงินก็ซื้อที่ดินเพิ่ม วัดก็เช่นกันชาวบ้านช่วยกันแผ้วถาง ทำให้วัดมีที่ดินจำนวนมากใช้เป็นที่ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในหมู่บ้าน สำหรับปลูกสิ่งก่อสร้างอาคารที่ทำการองค์กรต่าง ๆ เช่น ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน ที่ทำการของกลุ่มแม่บ้านที่ทำการศูนย์ความหวังใหม่ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ป้อมยามตำรวจ โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสวัดให้ทำการปลูกสร้างที่ทำการกลุ่มต่าง ๆ ไว้ใกล้กัน และอยู่กลางหมู่บ้าน ทำให้กลุ่มสามารถเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งการช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยต่าง ๆ และเชื่อมกิจกรรมกันได้ง่าย สะดวก นอกจากที่ดินมีประโยชน์เป็นที่ก่อสร้างที่ทำการกลุ่มแล้ว

ยังมีที่ดินอีกส่วนหนึ่งเป็นที่ดินป่าเศรษฐกิจหรือป่าชุมชน ซึ่งได้มาโดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดขอบเขตให้เป็นป่าเศรษฐกิจหรือป่าชุมชน ชาวบ้านใช้ที่ดินแห่งนี้จัดทำหลุมขะปะประจำหมู่บ้าน สร้างอ่างเก็บน้ำ ซึ่งเป็นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านสันปายเป็นผู้ดูแลและสามารถนำผลผลิตจากที่ดินมาใช้ในกิจกรรมส่วนรวมได้ตามความเหมาะสม ที่ดินเป็นทุนที่สำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกองค์กรและองค์กรในหมู่บ้าน ทั้งองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรแม่บ้าน และองค์กรความหวังใหม่ จากการสนทนากลุ่มแม่บ้านพบว่าการทำงานของสมาชิกส่วนใหญ่ตอนกลางวันออกไปทำการเกษตร บนเนื้อที่ดินของตนเอง อยู่ติดกับหมู่บ้าน กลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน เปลี่ยนกันทำงานที่ทำการขององค์กร และการทำงานภายในหมู่บ้านอาชีพเกษตร เย็บปักถักร้อย ทำให้อาชีพสามารถเรียกพบกลุ่มได้สะดวกและสามารถแบ่งเวลาทำงานได้เหมาะสม ลงตัวง่ายกว่าทำงานรับจ้างนอกบ้าน และที่สำคัญสมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้อาศัยที่ดินในการปลูกพืชผักเป็นวัตถุดิบป้อนให้องค์กร สมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้รับการอบรมจากเจ้าหน้าที่พัฒนาการและเกษตรตำบล ประกอบกับประธานกลุ่มแม่บ้านคุณกรองแก้ว อินสวรรค์ เป็นผู้ที่มีการอบรมมีความสามารถ ได้เล่าว่าเมื่อก่อนพวกเขาก็ปลูกผักกาด กระหล่ำ คะน้า ตามธรรมชาติ แต่พอต่อมาอยากสำรวจจึงพากันใช้ปุ๋ย ใช้ยาฆ่าแมลง ฮอริโมนต่าง ๆ ทำทุกวิถีทางที่เขาแนะนำหรือได้รับรู้จากการโฆษณาตามวิทยุ โทรทัศน์ ใบปลิว และจากร้านค้าต่าง ๆ มาใช้เพื่อจุดประสงค์เร่งให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก แล้วนำผลผลิตไปขายที่ตลาดเมืองใหม่ แต่พอทำมาระยะหนึ่งราคาผลผลิตได้ลดต่ำลงมาก อันเนื่องจากสินค้าล้นตลาด ทำให้ขายไม่ออก หรือขายในราคาถูก หากจะนำมากินหรือแจกญาติพี่น้องก็กลัวสารพิษตกค้างในพืชผักนั้น ๆ บางคนต้องแยกแปลงพืชผักส่วนที่สำหรับเจ้าของเอาไว้กินคือใช้สารเคมีน้อยลง ลดสารพิษหรือเคมีต่าง ๆ เนื่องจากพืชผักในท้องตลาดราคาลดลงมาก จากนั้นทีมงานได้ไปศึกษาอบรมจากเจ้าหน้าที่เกษตรกร ดูงานเกี่ยวกับพืชผักปลอดสารพิษ เห็นว่าการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษน่าจะปลอดภัยแก่สุขภาพร่างกายของพวกเรา และคนนิยมบริโภคพืชผักปลอดสารพิษมากขึ้นจึงนำมาเสนอให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ปลูกพืชผักปลอดสารพิษทำเพื่อพอกิน ไม่ต้องซื้อจากคนอื่น ซึ่งขณะนั้นราคาก็แพงและยังไม่มั่นใจเรื่องความปลอดภัยของสารพิษต่าง ๆ พวกเขาจึงได้ตัดสินใจหันมาศึกษาติดต่อเส้นทางการจำหน่ายผลผลิต สมาชิกกลุ่มหันมาปลูกพืชผักที่เป็นวัตถุเพื่อป้อนกิจกรรมกลุ่มแบบครบวงจรเช่นปลูกถั่วเหลือง เพื่อนำเอาผลผลิต วัตถุดิบมาทำเต้าเจี้ยว ปลูกสมุนไพร ปลูกผักปลอดสารพิษโดยอาศัยธรรมชาติ ซึ่งรายละเอียดได้นำเสนอในหัวข้อภูมิปัญญาด้านการเกษตร

ที่ดินนอกจากมีประโยชน์มหาศาลต่อการดำรงชีพของชาวบ้านและองค์กรแล้ว คนที่มีที่ดินมากก็ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเช่น ลูกกอบ และลูกกอบได้บริจาคที่ดินให้เป็นที่สาธารณะ ปลูกสร้างอาคารเรียน โฉนดที่ดินยังสามารถนำไปจำนองกับคนที่มีเงินในหมู่บ้าน ธนาคาร หรือขายได้ บางคนก็ใช้ที่ดินไปค้าประกันบุคคลได้ ที่ดินหมู่บ้านสันป่ายางเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความเป็นอยู่โดยตรงของชาวบ้านทุกคน อาชีพเกษตรเป็นอาชีพ ที่ต้องใช้ดินเป็นปัจจัยสำคัญ และที่ดินเชื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่องค์กรอาสาสมัครองค์กรแม่บ้าน และองค์กรความหวังใหม่ โดยเฉพาะองค์กรแม่บ้าน ประโยชน์ทางตรงเป็นที่ก่อสร้างที่ทำการขององค์กร เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบป้อนให้องค์กร องค์กรสามารถทำงานได้สำเร็จและต่อเนื่อง ส่วนประโยชน์ทางอ้อมเช่นที่ดินในหมู่บ้านทำให้สมาชิกองค์กรประหยัดสะดวก รวดเร็วสามารถร่วมบริหารจัดการ ร่วมกิจกรรมกลุ่มได้อย่างเต็มที่ ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการทำงาน ส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็ง บริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง

2) น้ำ นายบุญ ประสิงห์ เป็นผู้สูงอายุและประธานองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุขและมีประสบการณ์ทำนา ทำสวนมานาน 30 กว่าปี ในหมู่บ้านเล่าว่า น้ำนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน คนเราไม่ว่าจะอยู่จุดไหนมุมไหนของโลกและไม่่ว่าจะสมัยไหน ๆ ก็ต้องอยู่คู่กันไปตลอด และ ชาตน้ำก็ตายลูกเดียว ในอดีตเคยได้ยินผีตายฟ่ออ้อย (อ้อยที่ตายไปแล้ว) เล่าให้ฟังว่าอ้อยเดินทางไปไหนมาไหนต้องอาศัยน้ำโดยล่องแพไม่เป็นพาหนะสำคัญแทนการเดินด้วยเท้าไปตามสายน้ำแม่ฮาว ซึ่งสมัยก่อนเป็นแม่น้ำที่กว้างมีน้ำมากสามารถใช้แพถ่อได้สบาย ปัจจุบันเราไม่ได้ใช้แม่น้ำล่องแพแล้ว จึงไม่ได้ไปแพ้วถ่อตัดกิ่งไม้ที่ยื่นไปในน้ำ เพราะว่าเรามีถนนลาดยางที่สะดวกดีแล้ว หมู่บ้านสันป่ายางแห่งนี้มีน้ำเพียงพอกับความต้องการของหมู่บ้าน ง่าย สะดวกต่อการนำมาใช้ น้ำที่ใช้ในการเกษตรมีน้ำธรรมชาติจากที่ต่าง ๆ 2 ประเภท ได้แก่ น้ำลำคลองและน้ำฝน สำหรับน้ำดื่มในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นที่เคยใช้มาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะว่าหมู่บ้านมีระดับน้ำสูง จึงสามารถขุดบ่อน้ำตื้นได้ง่าย มีน้ำไหลซึมเข้าบ่อตลอด ชาวบ้านใช้บ่อน้ำร่วมกัน บ่อน้ำตื้นในหมู่บ้านมีทั้งหมดจำนวน 11 แห่ง ชาวบ้าน และมีบ่อสาธารณะ อยู่ใกล้ที่ทำการขององค์กร ทั้ง 3 องค์กร ทำให้องค์กรสามารถนำน้ำมาใช้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเพียงพอ และมีชาวบ้านบางส่วน ร้อยละ 10 ชื้อน้ำบรรจุขวดมาดื่ม และน้ำใต้ดินในหมู่บ้านมี 1 แห่ง น้ำลำคลองสำหรับทำการเกษตร มีน้ำไหลผ่านที่ทำการเกษตร 2 สาย (ด้านตะวันตกถนนและตะวันออกถนน) สายตะวันตกถนนมีแม่น้ำฮาวไหลผ่าน มีน้ำไหลตลอดปี 2537 ชาวบ้านสามารถทำฝายกั้นน้ำส่งน้ำเข้าลำเหมืองเพื่อทำการเกษตร 3 แห่งได้แก่

1. ฝ่ายทุ่งโป่ง นายสม แสนมณี เป็นหัวหน้าเหมืองฝ่าย
2. ฝ่ายทุ่งข้าวพวง นายจันทร์ โสลี เป็นหัวหน้าเหมืองฝ่าย
3. ฝ่ายต้นจ๊ว นายชัน สุริยา เป็นหัวหน้าเหมืองฝ่าย

ทำให้ชาวบ้านที่มีที่นาด้านนี้มีน้ำพอเพียงต่อการทำเกษตรตลอดปีหลังจากการปลูกข้าวเสร็จแล้ว สามารถทำสวนถั่วเหลืองได้อีก ส่วนสายตะวันตกถนน มีแม่น้ำแม่ขี้ไหลผ่าน แม่น้ำสายนี้ไหลจากอ่างเก็บน้ำสหกรณ์ผ่านหมู่บ้านสหกรณ์ ตำบลสบเปิง มีน้ำไหลก็ต่อเมื่อสหกรณ์จ่ายน้ำและมีน้ำไหลในฤดูฝนเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าวได้ปีละครั้ง หลังจากทำนา ก็ปลูกพืชผักอื่น ๆ ที่ต้องการใช้น้ำน้อย แต่ถ้าหากขาดน้ำเขาก็ขุดบ่อเอาน้ำตรงกลางแม่น้ำมาใช้ และน้ำมีความสำคัญต่อกลุ่มแม่บ้านมากเช่นต่อการปลูกถั่วเหลือง ปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกพืชสมุนไพร เพื่อเป็นวัตถุดิบและเป็นผลผลิตขององค์กร น้ำมีความสำคัญเป็นส่วนประกอบในการทำแปรรูปอาหารทำเต้าเจี้ยว ทำแฮมพู น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำอาชีพของสมาชิกกลุ่มในการทำเกษตรปลูกข้าว ปลูกถั่ว ปลูกไม้ผลทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถหารายได้จากผลผลิตในหมู่บ้าน และชาวบ้านมีอ่างน้ำสาธารณะของหมู่บ้านชื่ออ่างโป่งเป่าเป็นที่เก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในการเกษตรและมีการปล่อยลูกปลานิล ปลาตุ๊ก ทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากอ่างในการจับปลามาทำอาหารซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล มีการเปิดประมูลจับปลาในอ่างแล้วนำเอาเงินมาพัฒนาหมู่บ้านหรือบางปีทำคูป้องกันน้ำให้ชาวบ้านลงจับปลาเองในราคาถูก และในลำคลองยังสามารถจับสัตว์น้ำ ปลา ปู หอย รวมทั้งพืชน้ำ เช่น สาหร่าย ผักกูด นำมาทำอาหารและนำไปขายที่ตลาดในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ไปซื้อบ่อยครั้ง บอกว่าอยู่ในหมู่บ้านเรา ถ้าหากเราขยันทำมาหากิน ไม่อดตายหรอก ถึงแม้ไม่มีเงินก็สามารถอยู่ได้ เก็บผัก หาปู หาปลามากิน ซึ่งชาวบ้านมีชีวิตที่สงบสุข เรียบง่าย แม้ว่าคนในหมู่บ้านได้รับน้ำที่แตกต่างกัน กลุ่มที่มีที่ดินใกล้ลำน้ำสาว ก็มีน้ำอุดมสมบูรณ์ต่อการเกษตร ส่วนที่อยู่ไกลน้ำ ขาดน้ำบ้างจึงปรับวิธีการเกษตรตามเหมาะสมปรับเปลี่ยนการปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย

การจัดการเรื่องน้ำ มีการทำเหมืองฝ่าย ร่องน้ำเข้าหาสวน จัดตั้งกลุ่มใช้น้ำ มีหัวหน้าหมวด ผลัดเปลี่ยนกันใช้น้ำ รวมทั้งดูแลเส้นทางน้ำไหลของน้ำ และมีการช่วยกันขุดลอกร่องน้ำปีละครั้ง ในหมู่บ้านมีน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นทุนทางสังคมมีมาจากธรรมชาติ อย่างเพียงพอ โดยไม่ต้องเสียเวลา เสียเงินไปแลกรมา น้ำมีความสำคัญต่อการทำงานขององค์กรร่วมกับทุนทางสังคมอื่น ๆ ในหมู่บ้านทั้ง 3 องค์กร คือ องค์กรอาสาสมัคร องค์กรแม่บ้าน และองค์กรความหวังใหม่ น้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำกิจกรรม

องค์กรตั้งแต่ต้ม ชะล้าง ทำอาหาร ทำอาชีพ ทำกิจกรรมหารายได้เข้าองค์กร น้ำดื่มในหมู่บ้านชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น ที่หาได้จากการแบ่งปันกันประสาพี่น้องในหมู่บ้านเดียวกัน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีอาชีพหลักและอาชีพเสริมในหมู่บ้าน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นำน้ำมาให้ได้ตลอดปีแล้วยังอาศัยการจัดการในระบบเหมืองฝายที่ได้เรียนรู้และถ่ายทอดต่อกันมา เรียนรู้ในวิธีการจับปลา ให้มีความพร้อมในเรื่องอาหารการกิน อาชีพของชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับการทำงานกลุ่มทำให้สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อการทำงาน มีเศรษฐกิจหมุนเวียนในหมู่บ้าน สามารถบริหารจัดการองค์กรได้ตามที่ชาวบ้านและสมาชิกเขาต้องการ ส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

3) ป่าไม้ ในอดีตหมู่บ้านสันป่ายางเป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนใหญ่ ไม้ที่พบในป่ามีไม้สัก ไม้สน ไม้ยาง ไม้เระ มะม่วงป่า และพืชผักสมุนไพรต่าง ๆ ประมาณ 69 ปี ผ่านมา ยังมีป่าต่าง ๆ อยู่มากป่าไม้เขียวไปทั่ว จากนั้นก็ทยอยลดน้อยไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งปัจจุบันไม้หายไปจำนวนมาก แต่ก็ยังดีกว่าป่าอื่น ๆ อีกมาก ที่ถูกชาวบ้านถางจนโล่งเตียน ชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่าในการนำไม้มาสร้างบ้านที่อยู่อาศัย นำของป่ามาทำอาหาร ขาย และนำของป่ามาทำสมุนไพร ชาวบ้านทยอยปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามประชากรที่เพิ่มขึ้น โดยชาวบ้านรวมกลุ่มกันในเครือญาติหรือบ้านใกล้เคียงกัน เอามือเอาร่างกัน และพากันไปตัดไม้ เลื่อยไม้ในป่า นำมาสร้างบ้าน การปลูกสร้างบ้านแต่ละหลังเจ้าของบ้านแทบไม่ต้องซื้อไม้ ไม่ต้องจ่ายค่าแรง แต่ปัจจุบันพวกเขาวบ้านได้หยุดไปตัดไม้ในป่าแล้ว เพราะว่าไม้ใหญ่ก็เหลือน้อย ส่วนใหญ่ชาวบ้านมีบ้านอยู่อาศัยดีแล้ว ประกอบกับพวกเขาได้ตกลงกันเองว่าจะไม่ไปทำลายป่าไม้ของพวกเขาอีกแล้ว และเป็นป่าที่รัฐเข้ามากำหนดขอบเขตห้ามตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้ป่ายังเป็นสถานที่เรียนรู้ ฝึกอาชีพอีกด้วย กล่าวคือชาวบ้านไม่ได้เรียนในโรงเรียนในเรื่องการเลื่อยไม้ ตัดไม้ ปลูกสร้างบ้าน เมื่อสมัยเด็ก ๆ เขาออกไปช่วยพ่อทำงานขณะเดียวกันก็มีการเรียนรู้จากพ่อเรื่องการเลือกต้นไม้ ตัดไม้ เลื่อยไม้ รวมทั้งวิธีการนำไม้กลับมามัน เพื่อสร้างบ้าน เพื่อนบ้านก็มาช่วยกันตั้งเสา ตั้งโครงบ้าน และสร้างบ้านพบว่า ผู้ชายวัยแรงงานขึ้นไปส่วนใหญ่มีความสามารถเป็นช่างไม้ได้โดยไม่ต้องไปเข้าโรงเรียน องค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรแม่บ้านและองค์กรความหวังใหม่ ได้นำไม้จากป่ามาทำสิ่งก่อสร้างที่ทำการองค์กรทั้ง 3 องค์กรได้อย่างมั่นคงแข็งแรง นำไม้มาปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่พัก ที่ทำการในวัด ในโรงเรียน สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ หรือหากจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้าน ก็ยังสามารถใช้ไม้บ้านหลังเดิมนำมาทำใหม่ได้ ทำให้ลดภาระเรื่องค่าใช้จ่าย ไม้

ต้องซื้อไม้จากโรงเลื่อย ต่อมาปี พ.ศ. 2539 รัฐบาล ได้กำหนดเนื้อที่ป่าในหมู่บ้านนี้ กำหนดเป็นป่า 3 ประเภท ได้แก่

1. ป่าอุทยาน ซึ่งเป็นป่าที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ห้ามเข้าไปตัดไม้

ทำลายป่า ห้ามแม้กระทั่งหาของป่า

2. ป่าสงวน เขตป่าสงวนเป็นเขตห้ามเข้าไปตัดไม้ ทำลายป่าแม้กระทั่งหาของป่า แต่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าสงวนโดยขออนุญาตเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เช่นตัดไม้ในป่าหรือตัดฟันเพื่อเอามาทำประโยชน์แก่สังคมเช่นงานศพ งานทำบุญ นอกจากนั้นชาวบ้านอาศัยป่าไม้เป็นที่เก็บของป่าเช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวานป่า ต้อ ผึ้ง ไช้ผดแดง มาทำอาหาร หารากไม้มาทำสมุนไพรรักษาโรค เหลือก็นำไปขายในตลาดบ้าง

3. ป่าเศรษฐกิจ (ชาวบ้านเรียกว่า ป่าชุมชน) มีประมาณ 550 ไร่ ชาวบ้านสามารถตัดไม้ในป่าหรือตัดฟันเพื่อเอามาทำประโยชน์แก่สังคมเช่นงานศพ งานทำบุญ นอกจากนั้นชาวบ้านอาศัยป่าไม้เป็นที่เก็บของป่าเช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวานป่า ต้อ ผึ้ง ไช้ผดแดง มาทำอาหาร หารากไม้มาทำสมุนไพรรักษาโรค เหลือก็นำไปขายในตลาดบ้าง ในขณะเดียวกันพวกเขาร่วมกันช่วยกันสอดส่องดูแล ไม่ให้ป่าถูกทำลายโดยการป้องกันไฟไหม้ ไม่ให้หมู่บ้านอื่นมาทำลายป่าไม้ของหมู่บ้านสันป่ายาง ป่าไม้นับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าแก่ชาวบ้านและองค์กรมาตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบันมีการจัดระบบการทำงาน ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี มีความรับผิดชอบช่วยกันดูแลป่าชุมชน มีการทำข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ป่าไม้เป็นทุนทางสังคมส่งผลประโยชน์ให้แก่องค์กรและสมาชิกองค์กรของหมู่บ้านให้มีความรับผิดชอบ องค์กรแม่บ้านได้ทดลองปลูกพืชผักปลอดสารพิษหลายวิธี เช่นปลูกผักกางมุ้ง ปลูกผักคะฉันทัน และปลูกผักโดยใช้วิธีอาศัยธรรมชาติ สร้างสมดุลย์ธรรมชาติตามระบบนิเวศวิทยา ในที่สุดกลุ่มแม่บ้านก็หันมาเลือกใช้วิธีอาศัยธรรมชาติสร้างความสมดุลย์ แม่บ้านจึงปลูกผักในสวนใกล้กับป่าได้ผลสำเร็จ โดยใช้ประโยชน์จากการที่มีใบไม้แห้งร่วงจากป่า และหญ้าขึ้นในบริเวณสวนผัก ส่งผลให้ดินดีขึ้นและทำให้เกิดมีตัวแมลง นก มาช่วยกำจัดหนอนที่ทำลายผัก คุณค่าของป่าไม้ต่อองค์กร องค์กรในหมู่บ้านสันป่ายางนี้ได้อาศัยธรรมชาติเป็นทุนทางสังคม คือใช้เป็นทุนเบื้องต้นในการผลิต ตั้งแต่การที่สมาชิกองค์กรได้อาศัยประสบการณ์การพึ่งพิงธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างมีคุณค่าทั้งเป็นอาหาร เครื่องใช้ สมุนไพร ปลูกสิ่งก่อสร้างที่ทำการองค์กร และใช้เป็นทุนส่งเสริมทางเศรษฐกิจ ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ รวมทั้งอาศัยความสมดุลย์ทางธรรมชาติช่วยในการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ ทำให้องค์กรสามารถ

พัฒนาการทำการเกษตรต่าง ๆ จากการผลิตเพื่อบริโภค เป็นการผลิตเพื่อขาย ซึ่งองค์กรสามารถบริหารจัดการในการทำงานได้ดีขึ้นเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่า การทำงานจนบรรลุตามความต้องการทำให้องค์กรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความมั่นคงเข้มแข็ง และก็มีชาวบ้านบางคนไม่สามารถเข้าถึงป่าไม้ด้วยเหตุผลเช่นขาดความชำนาญ หรือเด็กวัยรุ่นไม่สนใจเกี่ยวกับป่า

1.2 ทูทางวัฒนธรรม

ทูทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านสันป่ายางที่เกิดจากหรือเกิดขึ้นมาโดยการเรียนรู้มรดกสังคม วิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิตและคงอยู่ได้ยาวนานต้องมีการเรียนแบบทำตาม มีองค์กรทางสังคมในชุมชน แพบทุกองค์กรสนับสนุนวัฒนธรรม ชาวบ้านบ้านสันป่ายางมีวิถีชีวิตที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่รวมกันระดับครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ชาวบ้านมีความรักใคร่ สามัคคี มีความรับผิดชอบต่อองค์กร หมู่บ้านสันป่ายางมีวัฒนธรรมแบบเดียวกันเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้รับจากบรรพบุรุษ ปฏิบัติสืบทอดต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน อาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นแนวเดิม ทูทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านสันป่ายางประกอบด้วย ภูมิปัญญา ความเชื่อ ค่านิยมและประเพณีต่าง ๆ เนื่องจากหมู่บ้านนี้ได้ตั้งมานานดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้สละมียึดถือวัฒนธรรมจากอดีตมา แล้วมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นลูกหลานต่อไป มาในท้องถิ่น

1.2.1 ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา เป็นลักษณะความสามารถในด้านความคิด ประดิษฐ์ ค้นหาแนวทางแปลกใหม่ จากการนำวัสดุ สิ่งแวดล้อม ที่มีใกล้ตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การแก้ปัญหาที่พบในชีวิต หรือการพบปัญหาอุปสรรค เช่นการทำศิลปหัตถกรรม การทำเนิงงาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มาจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต
2. เกิดจากสภาพของภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม
3. เกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และ

การนับถือศาสนาของคนในชุมชน

สืบเนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม มีประเพณี วัฒนธรรมได้สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือด้วยความสามารถของเฉพาะบุคคลที่สามารถคิด ทำสิ่งที่แปลกใหม่จากการสัมผัส ทัศนียภาพ อินทนนท์ และ นายดวง ดวงบุรี ได้เล่าถึงภูมิปัญญาหรือของดี

ในหมู่บ้าน เช่นภูมิปัญญาที่เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ต้องเผชิญ ในการทำอาชีพพบปัญหาอุปสรรคการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรการทำนา ทำสวน น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร นายทา อินทนนท์ ทำการแก้ปัญหาโดยที่เห็นว่าน้ำในอ่างสหกรณ์ของหมู่บ้านตำบลสบเปิง มีปริมาณมาก จึงร่วมกันขุดคลองส่งน้ำจากอ่างมาจนถึงนาทำที่กั้นน้ำ ส่งน้ำเข้าที่นา จัดระบบการใช้น้ำแบ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำตามพื้นที่ละแวกนั้น และมีการแก้ปัญหาโดยวิธีขุดเจาะทำบ่อกลางแม่น้ำจากนั้นก็สูบน้ำหรือดักขึ้นมาใช้ ทำคันนาเก็บน้ำและขุดอ่างขนาดเล็กเก็บน้ำไว้ในสวน โดยใช้ผ้าพลาสติกรองกันอ่าง ทำให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ดีกว่าไม่ใช้ผ้าพลาสติก ฟีกรองแก้ว อินสวอร์ค ประธานองค์กรแม่บ้านเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการรับรู้ เรียนรู้ ได้เร็ว รวมทั้งใช้เทคนิคการทำงานติดต่อประสานในเรื่องระบบการตลาด จึงได้ทำพืชผักปลอดสารพิษ ปลูกผักใกล้ ๆ ป่าโดยอาศัยธรรมชาติควบคุมตามระบบนิเวศวิทยา ใช้ปุ๋ยคอกใบไม้ใบหญ้าเป็นปุ๋ยรอบ ๆ แปลงผักสวนครัว เป็นวิธีที่ได้ผล ประหยัดกว่าแบบที่ใช้ปุ๋ย ส่วนภูมิปัญญาในการสร้างบ้านในหมู่บ้าน ช่างทำบ้านไม่ได้เรียนจบหลักสูตรวิธีการสร้างบ้าน อาศัยการเรียนรู้จากการสังเกต การฝึก จากผู้ใหญ่ ทำให้สามารถสร้างบ้านได้ ซึ่งการสร้างบ้านด้วยไม้พบปัญหาจากการตอกตะปูไม้เนื้อแข็งมักทำให้ตะปูหลุด หรืออได้ง่าย พอดีดวง ดวงบุรี จึงคิดและใช้วิธีนำส่วานเจาะรูนำทางก่อน หรือ เอาแผ่นถุงพลาสติกพันรองตะปูก่อนตอก ทำให้สามารถตอกตะปูในไม้เนื้อแข็งได้สำเร็จและประหยัด ชาวบ้านในหมู่บ้านสันป่ายางนำเทคนิคนี้มาสร้างบ้าน ภูมิปัญญาในการเลี้ยงดูบุตร คนที่เป็นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้ใหญ่ ช่วยดูแลครอบครัวเลี้ยงดูลูกหลานให้ความอบอุ่นใกล้ชิดมีวิธีที่ให้ลูกหลานเชื่อฟัง เคารพ นับถืออยู่กันแล้ว บุญดี การเลี้ยงดูลูกหลานต้องไม่ตามใจ ผู้ใหญ่ทำงานอะไรก็ให้เด็กได้รู้ ได้เห็น ได้ร่วมกิจกรรมด้วยเป็นการฝึก สั่งสอนเด็กไปในตัวโดยที่เด็กไม่ทราบว่านั้นเป็นการสั่งสอนอบรม ไม่ถูกบังคับ และถ้าหากชาวบ้านเผชิญกับปัญหาสุขภาพ เจ็บป่วยมีการนำสมุนไพรมารักษาในครอบครัว โดยการแนะนำจากนายเม็ต ศรีวิชัย เป็นผู้จัดทำยาสมุนไพรในหมู่บ้าน นำรากต้นมะเฟืองมาต้มเอาน้ำดื่มกินแก้ปวดแหว่แก้หนาว การใช้หญ้าขี้ดมาทุบให้แหลกนำมาปิดแผลเพื่อให้เลือดหยุดไหล ซึ่งมีสมุนไพรจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ได้ และองค์กรความหวังใหม่ได้จัดทำสวนสมุนไพรไว้ เพื่อใช้และบริการชุมชน สมาชิกองค์กรในหมู่บ้าน ทั้งองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรแม่บ้านและองค์กรความหวังใหม่ มีลักษณะการดำรงชีวิต อาชีพคล้าย ๆ กันคืออาชีพเกษตร อยู่กินแบบชนบท เรียบง่าย อันเนื่องจากการได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีประสบการณ์ มีภูมิปัญญาในหมู่บ้าน นำมาใช้ร่วมกับทุนทางสังคมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครสาธารณสุขก็ได้ใช้ภูมิปัญญา การเรียนรู้ในการใช้

สมุนไพรส่วนหนึ่งมาจากนายเม็ค ศรีวิชัย และจากการเรียนรู้ต่าง ๆ กลุ่มความหวังใหม่ก็ได้ดูแลสุขภาพด้วยยาสมุนไพร นอกจากนั้นยังมีภูมิปัญญาในการทำจกีสานในหมู่บ้านมีผู้เฒ่าที่มีความสามารถในการจักสานด้วยไม้ไผ่ 5 คน ได้แก่พ่อดวง ดวงบุรี พ่อนวล อินทนนท์ พ่ออิน อินทร์ไชย พ่อเขียว สุริยา และพ่อบุญ อินทร์ไชย ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีอายุใกล้เคียงกันระหว่าง 60 - 70 ปี พ่ออุ้ยบอกว่ามีความจำเป็นต้องใช้จึงได้ทำขึ้นมา ครั้งแรก ๆ ก็ได้ผลผลิตออกมามีรูปเบี้ยว ฟูด ไม่สมส่วน แต่ก็ใช้ประโยชน์ได้ พอทำ ๆ ไปเกิดความชำนาญทำได้ดีขึ้นไปเรื่อย ๆ คิดทำรูปแบบใหม่ ปรับตามความสะดวกในการใช้ จนมีชาวบ้านคนอื่นเห็นความสำคัญก็ซื้อไปใช้ บ้างก็มาเรียนแบบกลับไปทำเอง พ่ออุ้ยเหล่านี้มีความสามารถในการจักสานหลากหลายรูปแบบเพิ่มขึ้นเช่น ช้อง ไช้ แซะ หวด สุ่ม รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือดักจับปลาในน้ำ กรงเลี้ยงไก่ เลี้ยงนก กระตักข้าวเหนียว ซึ่งอุ้ยแต่ละคนได้ปลูกต้นไม้ไว้ในสวนตนเองใกล้ ๆ บ้าน เพื่อเตรียมไว้ใช้สำหรับอาชีพจักสานของตนเองโดยไม่ต้องไปตัดไม้ในป่า และอุ้ยมีวิธีการเลือกไม้ใช้ไม้ อุ้ยรู้และเลือกเองว่าต้นไม้ ต้นไหนเหมาะสมหรือแก่พอที่ใช้จักสานได้พอดี เทคนิคการตัด วิธีการดูแลรักษากอไม้ให้มีไม้ไว้ใช้ในระยะเวลายาวนาน ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นคุณสมบัติเฉพาะที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่มีไหวพริบ ฉลาด มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน เป็นการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้าน เช่นเข้าฤดูฝน เมฆมันจะออกจากกู หรือโพรง ชาวบ้านไปดักจับหรือ เก็บเมฆมันมาทำเป็นอาหาร บางคนก็ขายได้ราคาดี ราคา กิโลกรัมละ 180 - 300 บาท ซึ่งแต่ก่อนต้องนั่งเก็บที่ละตัวช้า ใช้เวลานานมากและจะถูกแม่ของเมฆมันกัดทำให้เกิดอาการคัน แสบ มีตุ่มขึ้นที่ผิวหนังที่ถูกกัด อุ้ยนวล อินทนนท์ จึงคิดปรับปากไซ้ ดักปลามาตากเมฆมันแทน ทำให้เก็บเมฆมันได้จำนวนมากแทนคนนั่งเก็บ ซึ่งเป็นการคิด สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อประโยชน์แก่องค์กร ชุมชนมีการยอมรับ นำไปปฏิบัติ ส่งเสริมเศรษฐกิจ หมุนเวียนในหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เพื่อนบ้าน และทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เรียนรู้ และใช้ภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุในการดูแลอยู่ร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหา ต่อสู้ปัญหาอุปสรรคในองค์กรได้ ทำให้องค์กรมีความมั่นคง เข้มแข็ง

1.2.2 ความเชื่อ ระบบความเชื่อในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสันทนา ยอมรับว่า อาจเกิดขึ้นหรืออาจเป็นไปได้ ถ้าหากพวกเขาไม่ปฏิบัติตาม หรือลบหลู่ในสิ่งนั้นสืบเนื่องจากชาวบ้านได้รับถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน ๆ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด สามารถอยู่

ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีสิ่งที่ทำให้สังคมยอมรับปฏิบัติ ยึดถือเป็นแนวเดียวกัน ไม่ให้ถูกหลงโทษโดยสังคม นายดวง ดวงบุรี และ นายนวล อินทนนท์ ผู้นำศาสนา เล่าให้ฟังว่า บ้านสันป่ายางแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ มีประชากรมาก สามารถอยู่รวมกันได้มาตั้งนาน เพราะมีระบบความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน เช่นความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เชื่อในเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติทำในสิ่งที่ไม่ควรจะทำ แปลกประหลาดทำให้ธรรมชาติลงโทษ เชื่อในเรื่องความฝัน ฤกษ์ยาม โชคลาภ ต้องทำตามฤกษ์ยามที่กำหนดว่าดีและต้องแก้เคล็ดหลังจากฝันร้าย และยังมีเล่นหวยหวังโชคลาภ เชื่อในเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากินต้องมีการบนบานให้เจ้าที่ช่วยดูแลพืชไร่ให้ได้ผลผลิตเยอะ ๆ มีการทานข้าวใหม่ เชื่อในเรื่องญาติพี่น้องต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันต้องเคารพผู้ใหญ่ เชื่อในเรื่องญาติพี่สาวสิ่งเหนือธรรมชาติหากมีความทุกข์ หรือเจ็บป่วยบ่อย ๆ เข้าไปพึ่งพิงไสยศาสตร์ จตุภูตเพี้ยน บนบานสารกล่าวให้หายเร็ว ๆ ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อองค์ชุมชนคนดังต่อไปนี้

นายนวล อินทนนท์ ยังเล่าต่อไปอีกในเรื่องความเชื่อทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เกรงกลัวบาป กรรม ถ้าหากขาดเรื่องพวกนี้ ทำให้คนเห็นแก่ตัว ต้องแก่งแย่งชิงดี ชิงเด่นกัน ใครอยากจะทำอย่างไร ก็ทำตามที่ตนเองต้องการโดยไม่เห็นความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนอื่น ๆ ถึงแม้ว่ายังไม่เคยเห็นตัวบุญตัวบาป แต่มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้มีอันเป็นไปทั้ง ๆ ที่ไม่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นเลย ถ้าไม่เชื่อลองสังเกต ติดตามดูนะว่าถ้าใครที่ชอบทำความลำบากให้พ่อ แม่ อีกหน่อยพอตนเองมีลูก ลูกก็จะทำให้ตนเองลำบากเช่นกัน และจากการสังเกตพฤติกรรมชาวบ้านพบว่า ความเชื่อของชาวบ้านสันป่ายางมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่กำเนิดมาจากการดำรงชีวิตในหมู่บ้านชนบท ตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน เชื่อในเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ ความสุขของชีวิตความเป็นอยู่เช่น เชื่อในคำสอนพระพุทธเจ้าว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คนทำชั่วอาจถูกลงโทษโดยมนุษย์หรือญาติพี่สาวต่าง ๆ ทำให้ล้มป่วย ทุกข์ ทรมานและอาจถึงขั้นสูญเสียชีวิตได้ เชื่อในเรื่องบาปกรรม เชื่อว่าผีหรือวิญญาณมีจริง เชื่อว่าวัด พระพุทธรูป พระสงฆ์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงให้วัดเป็นแหล่งกล่อมเกลาคคน พระเทศนาสอดแทรกหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า ให้กระทำแต่ความดี ชาวบ้านเชื่อยอมรับ และปฏิบัติตามเพราะว่า ถ้าหากไม่ปฏิบัติตาม อาจจะมีอันเป็นไป โดยเฉพาะในเรื่องสุขภาพกาย และจิตใจ กลุ่มผู้ที่ยังมาวัดบอกว่าวันไหนได้มาวัดแล้วรู้สึกม่วนอก ม่วนใจ หลับสบาย (สุขภาพ สบายใจ) หรือถ้าหากได้ทำผิดพลาดลงไป อยู่ไม่มีความสุข ใจกระวนกระวาย ถ้าได้มีการขอโทษด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นทำกรวยดอกไม้ธูปเทียนไปกราบไหว้ หรือไปขอขมาก็ทำให้จิตใจสบายขึ้นมาก ชาวบ้าน

โดยเฉพาะผู้ใหญ่วัยสูงอายุจะเชื่อถือมากเช่น อัยยันแก้ว บุญดี เล่าว่าถ้าหากตนเองหรือลูกหลานเจ็บป่วย อัยยันก็ไปบนเจ้าที่กล่าว ขอสุมาลี (ขอโทษ) บนบานสิ่งที่เขาเคารพนับถือและเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ ขอให้หายจากการเจ็บป่วยหรือให้มีอาการดีขึ้น แล้วหลังจากหายป่วยจะนำเครื่องเซ่นไหว้ มาถวายเช่น ไก่ต้ม หัวหมู เหล้า (นิยมเหล้าขาว 35 ดีกรี) เครื่องเซ่นไหว้ต้องเป็นไปตามที่ได้บอกกล่าวหรือตกลงกับผีไว้ การทำเช่นนี้ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจดีขึ้นมาก เชื่อในเรื่องผีเจ้าที่ที่บ้านที่สามารถดูแลความทุกข์สุข ผีดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติของครัวเรือนนั้น ผีเลือบ้านผีดูแลความทุกข์สุขของคนทั้งหมู่บ้าน หากเจ้าของบ้านจะเดินทางไปไกล ไปนาน ก็มีการบอกเจ้าที่ให้ผีดูแลบ้าน ถ้าหากใครทำไม่ดีก็จะถูกลงโทษด้วยการทำให้เจ็บป่วย ดังนั้นชาวบ้านที่มีความเชื่อในเรื่องนี้มีความกลัว ไม่กล้าที่จะทำไม่ดี เช่นการขโมยของในบ้าน หรือทำลายของสาธารณสมบัติ หมู่บ้านนี้จึงอยู่แบบสงบ ความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องการประกอบอาชีพ มีความเชื่อในการทำเกษตร เช่น นายคำ เรืองแก้ว อายุ 70 ปี ผู้ซึ่งทำนามานานมากจนกระทั่งปัจจุบัน ปี 2543 ก็ยังทำอยู่ นายคำ เรืองแก้ว บอกว่า ที่นาก็มีผีเจ้าที่ ที่คอยปกป้องดูแลคนที่ไปทำนาไม่ให้เกิดเหตุร้ายแก่คนทำนา ดูแลพืชผลข้าวในนาไม่ให้มีสิ่งอื่นมาทำลายข้าวในนา ทำให้เราได้ผลผลิตจำนวนมาก ราคาดี ดังนั้นเมื่อเราจะทำนาเราต้องบอกเจ้าที่ก่อนลงมือทำนา ว่าขอเจ้าที่ช่วยดูแลให้ ถ้าหากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วสัญญาว่าจะเอาอาหารมาเลี้ยงเจ้าที่ บอกให้เจ้าที่รับรู้แล้วจะช่วยคอยดูแลนาให้เรา เราก็จะได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ พอเสร็จจากการเก็บเกี่ยว เราก็ทำตามสัญญาที่ได้ตกลง หรือบนไว้ คือนำข้าว อาหาร ดอกไม้ รูปเทียน เหล้าเครื่องดื่มไปเลี้ยงผีเจ้าที่ ถือเป็นการบอกกล่าวที่ทำนาเสร็จแล้ว และขอขอบคุณที่ช่วยดูแลให้ และในขณะเดียวกันที่ลืมไม่ได้คือพิธีมัดมือควาย มีการใช้ด้ายสายสิญจ์หรือด้ายที่ผ่านการปลุกเสกแล้วนำไปผูกที่เขาควาย พร้อมกรวยดอกไม้ รูปเทียน ข้าวปลา อาหาร เหล้าไปเลี้ยง เพื่อเป็นการขอขมาสัตว์ที่เราถือว่าเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อเราสามารถช่วยผลิตข้าวเลี้ยงชีวิตคนเรา และคนเราได้ใช้ควายไถนา ทำงานหนักมาก อีกทั้งดูว่าเมียนติขณะไถนา ถ้าเราไม่ทำเราก็อาจผิดหวังในการทำนาปีนั้นมีบาปติดตัวที่ได้ทรมานสัตว์ พิธีมัดมือควายนี้มีมาตั้งแต่อดีตที่ใช้ควายไถนา ปัจจุบันยังคงเหลือบ้างในกลุ่มที่ทำนาลุ่มคือนาที่มีน้ำมาก น้ำจะขังตลอดทำให้ไม่สามารถใช้รถไถนาแทนควายได้จึงจำเป็นต้องใช้ควายไถนา

วัยรุ่นส่วนใหญ่จะไม่มี ความเชื่อตามผู้ใหญ่มาก แต่ก็ยังไม่กล้าลบหลู่ และไม่ขัดขวางความเชื่อผู้ใหญ่ ได้แต่เสนอความคิดทางวิทยาศาสตร์ เปรียบเทียบความเชื่อเดิม ๆ และตนเองไม่ปฏิบัติตามความเชื่อเดิมๆ แต่ชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีกำลังใจในการทำนา ทำสวน ความเชื่อในการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส มีความสำคัญต่อการทำงานในองค์กร ทำให้ลดความขัดแย้งหรือเป็นการยอมรับในการปฏิบัติแนวทางเดียวกัน ซึ่งสมาชิกองค์กรมีความเชื่อถือผู้อาวุโส ดังนั้นบางเรื่องที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ก็จะมอบให้ผู้อาวุโสตัดสินใจแล้วสมาชิกกลุ่มต้องยอมรับ ปฏิบัติตามที่ตกลงต้องรับผิดชอบ เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และมีความรัก ความสามัคคี มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้านมีทิศทางการทำงานเป็นไปในทางเดียวกันก่อให้เกิดพลัง และการพัฒนาองค์กรมีความเข้มแข็ง มั่นคง

1.2.3 ค่านิยมของชาวบ้าน เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย ความเอื้ออาทรต่อกัน ค่านิยมในหมู่บ้าน เช่น ค่านิยมในการแต่งกาย ค่านิยมในการบริโภคอาหาร ค่านิยมวัตถุเครื่องไฟฟ้า นางชั้นแก้ว บุญสี ผู้สูงอายุ ท่านได้เล่าถึงอดีต 60 ปี ผ่านมา เมื่ออยู่ยังเป็นเด็ก จนกระทั่งวัยรุ่น สมัยนั้นชาวบ้านไม่ได้ออกไปนอกหมู่บ้านบ่อยหรอก นาน ๆ จะได้เข้าไปในเมืองที่ เดือนละอย่างมาก 1 ครั้ง เพราะว่าสมัยนั้นการเดินทางไปในเมืองที่ต้องใช้รถจักรยานสองล้อออกแต่เช้ามีด ปั่นจักรยานไปไว้ที่ปากทางแม่มาลัย จากนั้นจึงโบกรถสองแถว หรือรถเมล์สายฝาง เข้าในเมืองเชียงใหม่ เสร็จธุระก็เดินทางกลับเช่นเดิมกว่าจะกลับถึงบ้านใช้เวลานานเข้าบ้านมีดทุกครั้งและการออกบ้านแต่ละครั้งโดยเฉพาะลูกผู้หญิงพ่อแม่จะเป็นห่วงมากกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสออกนอกบ้านนั้นน้อยมาก นอกจากไปบ้านญาติพี่น้องใกล้เคียงในหมู่บ้าน อีกทั้งหมู่บ้านเราในสมัยนั้นเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านยอมรับยกย่องผู้ชาย พ่อ แม่ และ อ้าย พ่อผู้ใหญ่เป็นห้ามเรา เราก็ต้องทำตาม เกียงไม่ได้ แต่พอมาสมัยนี้ ตัวเล็กนิดเดียวก็อู๋มไปเที่ยวในเมืองแล้ว พบแสง สี เสียงไปทั่ว ทำให้ลูกหลานเราไปรับรู้ เรียนแบบ สิ่งที่อยู่ว่าไม่ค่อยจะดี ทั้งยาเสพติด เหล้า การคบผู้ชาย ตามที่ได้พบเห็นคนในเมืองเขาทำกันเช่นการแต่งกายเสื้อสายเดี่ยว ป๊อ ๆ เด็กบ้านเราก็เรียนแบบ เพียงไม่กี่คน แต่ดีที่บ้านเรายังเป็นจวบเก่า (คนที่ทำตัวเป็นคนชนบท พฤติกรรม การบริโภค การแต่งกาย ความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิต ยังยึดถือประเพณีเก่าแก่) ชาวบ้านเราไม่เห็นด้วย กับคนที่มีพฤติกรรมที่ขัดต่อวัฒนธรรมอันดีงาม จึงมีคนคอยต่อต้าน หรือคัดกรองค่านิยมนั้น ด้วยวิธีการตักเตือนเด็ก หรือทำท่าทางแสดงออกแบบไม่พอใจ หรือบางคนไปกระซิบบอกให้พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ของเด็กคนนั้น ให้ช่วยเตือนลูก หลาน พ่อแม่บางคนพอลูกตนเองไปรับค่านิยมหรือสิ่งที่ขัดต่อประเพณีหมู่บ้าน จะมีความรู้สึกอาย ก็เตือนลูก หลานตนเอง เด็ก ๆ บางคนก็อาย เมื่อทราบข่าวชาวบ้านโดยเฉพาะคนแก่หรือผู้ใหญ่ไม่ชอบ บางคนพอแต่งเสร็จเดินไปในงานวัดมอญรอบ ๆ ช้าง ไม่มีใครแต่งสักคน

ตนเองก็รู้สึกเงินขายไม่เข้าพวกก็ต้องปรับเปลี่ยนมาให้เหมือนคนในหมู่บ้าน ทำให้ค่านิยมภายนอกชุมชนสามารถเข้ามาในชุมชนตนเองได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แล้วแต่ชาวบ้านยอมรับได้หรือไม่หรือคนกลุ่มมากยอมรับและปฏิบัติตาม ซึ่งค่านิยมนั้นจะเป็นสิ่งที่ดี หรือมีประโยชน์ขึ้นอยู่กับคนที่นำมาใช้ มีการพิจารณาความเหมาะสม และไม่ไปทำลายของดีที่มีอยู่ในชุมชน และการนำค่านิยมเข้ามาในหมู่บ้านถ้าหากชุมชน หรือองค์กรชุมชนนั้นเข้มแข็ง ก็เป็นตัวช่วยคัดกรองค่านิยมนั้น ๆ ได้ แต่ก็มีวัยรุ่นบางคนที่ได้นำค่านิยมจากในเมืองไปปฏิบัติในหมู่บ้าน เช่นการทำส้อมให้เป็นสี่ต่าง ๆ การปรับ ตกแต่งรถ โหลดรถ มอเตอร์ไซด์ ซึ่งพ่อแม่ห้ามแล้วแต่ก็ไม่ยอมฟัง ด้วยเหตุผลของตนเองเช่นเท่หีดี หรือปรับตกแต่งรถแล้วทำให้รถวิ่งเร็วดี จากการที่ นางขันแก้ว บุญลี นายทา อินทนนท์ ได้เล่าเหตุการณ์ในอดีต 60 กว่าปี และจากการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของชาวบ้านหมู่บ้านสันป่ายาง พบว่า หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านชนบท แต่มีการพัฒนาสิ่งก่อสร้างทางกายภาพและสาธารณูปโภค เช่นถนน ไฟฟ้า วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ มีการคมนาคมสะดวก ทำให้สามารถติดต่อสังคมภายนอกหมู่บ้านได้ง่าย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในบ้านก็ยังสามารถรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกหมู่บ้านได้โดยทาง วิทยุ โทรศัพท์ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ สะดวกสบายมากเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต จึงเป็นเหตุให้ค่านิยมจากภายนอกหมู่บ้านเข้าสู่ในหมู่บ้านได้ง่าย หลาย ๆ ทาง เช่นค่านิยมการแต่งกาย การกินอาหาร การเรียนแบบดารา เรียนแบบโฆษณา นิยมใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัว มีทีวี พัดลม ตู้เย็น รถมอเตอร์ไซด์ หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านที่มีองค์กรที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นหมู่บ้านที่ยึดถือประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ ทำให้ค่านิยมบางอย่างที่ทำให้เสื่อมเสียประเพณี วัฒนธรรม ไม่สามารถเข้าสู่หมู่บ้านได้เช่น ค่านิยมในการแต่งกายโป๊ ค่านิยมเรื่องความรักวัยรุ่น ถึงแม้ว่าปัจจุบันวัยรุ่นบางคนชอบเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามค่านิยมคนในเมือง แต่ก็จะถูกขัดขวางโดยพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน พ่อแม่กลัวเพื่อนบ้านนินทา ชาวบ้านยังมีค่านิยมแบบเดิม ๆ อยู่เช่นค่านิยมการแต่งกายแบบเรียบง่ายนิยมผ้าถุง บางคนใส่กางเกง สีเข้ม ค่านิยมรับประทานอาหารในบ้าน นิยมศึกษาในโรงเรียน ชาวบ้านมีการศึกษา มีวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่ดีของหมู่บ้าน

จากผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้านนายเอกพนธ์ อุ่นใจคำ ได้เล่าว่า การที่จะแยกหมู่บ้านแห่งนี้ออกเป็น 2 หมู่บ้าน ตามที่รัฐบาลได้อนุญาตให้แยกตามเงื่อนไขที่กำหนด เป็นเรื่องที่หนักใจมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นหมู่บ้านใหญ่ มีจำนวนประชากรอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถแยกออกเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านได้ แต่ความคิด มุมมองของประชาชน ส่วนหนึ่งบอกว่าน่าจะแยกหมู่บ้าน

เพื่อจุดประสงค์จะได้รับสนับสนุนจากภาครัฐบาล ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนเป็นรายหมู่บ้าน หมู่บ้านใหญ่ก็ได้รับการสนับสนุนเท่ากับหมู่บ้านเล็ก ๆ ถ้าหากแยกหมู่บ้านก็จะได้รับเงินสนับสนุนอีก 1 เท่า แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่คัดค้านไม่เห็นด้วย เพราะมีเหตุผลถ้าแยกหมู่บ้านจะทำให้คนในหมู่บ้านสับสนปายางมีความสัมพันธ์กันน้อยลงทั้งกายและใจ เช่น เวลาพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเคยช่วยเหลือซึ่งกันและกันคนละไม้คนละมือ ก็จะต้องมีการแบ่งแยกการทำงานตามหมู่บ้าน ตามผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปเร็วบ้าง ช้าบ้าง แล้วแต่ปัจจัยที่ส่งเสริม ในที่สุดก็จะแยกกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ผู้สูงอายุจึงมีการต่อต้าน ไม่เห็นด้วยกับการแยกหมู่บ้าน คนรุ่นใหม่ก็เคารพเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้หมู่บ้านสับสนปายางยังเป็นหมู่บ้านใหญ่อยู่จนปัจจุบันนี้ และชาวบ้านมีความรักความสามัคคี มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

1.2.4 ประเพณี พฤติกรรมที่ชาวบ้านสับสนปายางยอมรับ นำปฏิบัติสืบต่อกันมา การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้าน บ้างต้องการดินร่นเพื่อความอยู่รอด บ้างดินร่นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและทรัพย์สิน ขึ้นอยู่กับบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ แต่ความอยู่รอดของชาวบ้านสับสนปายางต้องมีการอยู่รวมกัน พึ่งพาอาศัยกันแบบชนบท ซึ่งการอยู่รวมกันได้นั้นต้องมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สอดคล้อง คล้ายคลึงกัน ยึดถือประเพณีเดียวกัน ประเพณีงานศพ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณี นายทา อินทนนท์ อายุ 72 ปี ผู้สูงอายุพระจำนงค์ เจ้าอาวาสวัดสับสนปายาง และจากการสังเกตพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านสับสนปายางมีวิถีชีวิตแบบชนบทที่ยึดถือและปฏิบัติตามประเพณี ที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ประเพณีต่าง ๆ นั้นเป็นกิจกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งพาอาศัยกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการปฏิบัติในครอบครัว กลุ่มเครือญาติ และหรือปฏิบัติร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านสับสนปายางให้ความสำคัญของคำว่าญาติ และญาติก็เปรียบเสมือนครอบครัวที่อยู่บ้านคนละหลัง และเกือบทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ เห็นได้จากการมีวัดและการไปทำบุญที่วัด ไม่มีโบสถ์คริสต์ และชาวบ้านให้ความสำคัญต่อกิจกรรมทางพุทธศาสนา สังเกตได้จากการมาทำบุญที่วัดในวันพระ และวันสำคัญ ร่วมกันปรับปรุง ซ่อมแซมพระวิหาร วัดสับสนปายาง เป็นศาสนสถานที่เก่าแก่ เกิดขึ้นเป็นแห่งแรกของตำบล ชาวบ้านได้ยึดถือประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธจำนวนมากดังเช่น ประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ประเพณีปอยหลวง ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ประเพณีทำบุญวันพระ ประเพณีทำบุญสลากภัต ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทานข้าวใหม่ ประเพณีเข้ากรรม ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า

ประเพณีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ประเพณีงานศพ ถึงแม้ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่นการทำบุญสลากภัต มีการกำหนดวันทำบุญให้ตรงกับวันหยุด เพื่อสนองตอบความต้องการของคนเฒ่าคนแก่ที่อยากให้อุทิศเวลาได้ร่วมทำบุญด้วย แต่ขั้นตอนประเพณีก็ยังคงแนวเดิมอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการแต่งกาย วัยรุ่นบางคนสวมใส่กางเกง ไปทำบุญแต่ก็มีเป็นส่วนน้อย และสิ่งของที่นำไปทำบุญเปลี่ยนแปลงไปบ้างเช่นบางคนนำหลอดไฟฟ้าไปทำบุญแทนเทียนเข้าพรรษา เพราะบางคนให้เหตุผลว่าวัดใช้ไฟฟ้าส่องแสงสว่าง เทียนเข้าพรรษามีคนถวายมากแล้ววัดก็ใช้ไม่หมด จึงหันมาถวายหลอดไฟแทนเพราะให้แสงสว่างเหมือนกัน ประเพณีของหมู่บ้านเน้นกิจ กรรมที่สร้างความสัมพันธ์ของคนเช่น ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ผีปู่ย่าคือผีบรรพบุรุษของตระกูลนั้น คือเมื่อบรรพบุรุษตระกูลนั้นได้ล่วงลับไป ลูกหลานก็จัดสถานที่ไว้มุมหนึ่งเพื่อจัดทำเตรียมทำพิธีบูชาถวายเครื่องเช่น เข้าปลาอาหาร จากนั้นทำพิธีเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ให้มารับของถวายทานและช่วยดูแล ปกป้องลูกหลานให้อยู่สุขสบาย และผีปู่ย่าเป็นผีที่อยู่กับลูกผู้หญิง สืบทอดทางฝ่ายหญิง และการเลี้ยงผีปู่ย่าจะทำปีละครั้ง บ้านแกมีเป็นผู้กำหนดวันที่จะเลี้ยง ในช่วงเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม หากกำหนดวันแล้วต้องส่งข่าวไปให้ญาติพี่น้องทุกคนรู้มารับทราบ พร้อมกับให้นำอาหารมารวมกันเพื่อทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า เสร็จจากพิธีเลี้ยงมีการรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นโอกาสอันดีที่ครอบครัว ญาติพี่น้องได้มาพบปะ ประชุมหารือในเรื่องต่าง ๆ ในรอบปีที่ผ่านมา ร่วมกันคิดช่วยกันแก้ไขปัญหา ส่วนประเพณีการเลี้ยงผี หากมีการผดผีเมื่อไรก็ทำพิธีเลี้ยงผีเมื่อนั้นเป็นการขอขมาที่ได้ประทุพติผิต และเป็นการบอกกล่าวให้ผี ญาติพี่น้องทราบถึงความก้าวหน้าของชีวิตที่จะมีชีวิตคู่ นายดวง ดวงบุรี ได้เล่าว่า ถ้าหากไม่มีประเพณี คนเราก็จากอยู่ร่วมกันไม่ได้ เพราะว่าคนเราต้องช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน คือกลัวบาปกรรมตามมา ซึ่งตามประเพณี เน้นถึงเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วหรือจะถูกอำนาจลี้ลับมาทำโทษ เคารพผู้อาวุโส ประเพณีการนับญาติ (เลี้ยงผีปู่ย่า) และประเพณีอื่นซึ่งสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีความเชื่อในรูปแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน จึงมีผลทำให้เกิดความคิด แสดงพฤติกรรมคล้าย ๆ กันในกลุ่ม ดังนั้นการขัดแย้งภายในกลุ่มที่มาจากความเชื่อ ค่านิยม และประเพณี พบน้อยมาก ส่งผลประโยชน์อย่างมากในการควบคุมสังคม ทำให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างสงบ งานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านทุกคนต้องเป็นเจ้าภาพ ร่วมรับผิดชอบ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของถ้าเราไม่ช่วยกันเกิดขาดตกบกพร่องชายหน้าทั้งหมู่บ้านเป็นการแสดงความรักความสามัคคีของหมู่คณะ สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มาพบปะกัน นั่นก็เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ที่มีค่ามาก เป็นการประสัมพันธ์กลุ่ม จากการสังเกต ขณะไป

งานศพของสมาชิกในองค์กร พบว่า การพบปะของชาวบ้าน หรือสมาชิกกลุ่ม จັบกลุ่มพูดคุย กันถึงเรื่องผลงานของกลุ่มแต่ละกลุ่ม นำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการทำงานในองค์กร ทำให้ องค์กรสามารถบริหารจัดการได้ วิธีชีวิตคนในหมู่บ้านสันป่าายยังคงแนวเดิมของวัฒนธรรม หมู่บ้าน มีพฤติกรรม ขยัน รักพวกพ้อง เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เคารพผู้ใหญ่ กตัญญูรู้บุญคุณ ยอมรับบุญ บาป ไม่ได้แย่ง ประเพณีของหมู่บ้านเช่นประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ การนับถือ ผู้เฒ่า ผู้แก่รดน้ำดำหัว การนับญาติ เลี้ยงผีปู่ย่า ทำให้ชีวิตของคนในสังคมอยู่อย่างมีความ อบอุ่น มีแต่พี่ น้องคอยช่วยเหลือเวลาพบปัญหาอุปสรรค การเป็นการอยู่ขององค์กรก็เช่นกัน ทำงานแบบพี่น้อง พี่พาค้ายกัน ช่วยเหลือ และให้อภัยกัน นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่มีค่ายิ่ง ต่อองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญป้องกันความแตกแยกทำให้กลุ่มมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถสร้างอำนาจต่อรองได้ ทั้งกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มความหวังใหม่ หมู่บ้านสันป่าายเป็นหมู่บ้านชนบท พี่พาค้ายกันของสมาชิกมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้หมู่บ้านมีทุนทางวัฒนธรรม ในเรื่อง ภูมิปัญญา และความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรหมู่บ้านเป็นอย่างมาก ส่งผลให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง

1.3 ทุนบุคคล

หมู่บ้านสันป่าายเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านที่มีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง พี่พาทระกูล สิ่งแวดล้อมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจแบ่งปันให้กัน มีคนที่สนิถีย ชอบช่วยเหลือชุมชน หรืองานส่วนรวม มีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อองค์กรในหมู่บ้าน มีส่วน สนับสนุนช่วยเหลือองค์กรให้มีความเข้มแข็งดำรงอยู่ได้ต่อเนื่องโดยเฉพาะผู้นำ ผู้นำได้เริ่ม จากคนในหมู่บ้านที่มานะอดทน ขยันขันแข็ง และมีการถ่ายทอดขอบวนการต่าง ๆ เป็นที่ ประจักษ์ต่อสายตาชาวบ้าน ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใน การเลือกผู้นำ จากการสังเกต สัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านและหลักฐานการทำงาน ทุนบุคคลใน หมู่บ้านสันป่าาย จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการคือ ผู้นำที่ได้รับการ แต่งตั้งและกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนจากภาครัฐบาลได้แก่กำนัน ครู สมาชิกองค์กร บริหารส่วนตำบล และกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ ยอมรับใน ความสามารถ กำหนดบทบาทหน้าที่ตามที่ชาวบ้านเห็นสมควร เช่น ผู้นำองค์กรแม่บ้าน องค์กรอาสาสมัคร องค์กรความหวังใหม่ ผู้นำทางปัญญา ผู้นำผู้สูงอายุ ผู้นำศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส มัคทายกวัด (อาจารย์วัด) ไวยวัจกร (อาจารย์วัด)

1.3.1 ผู้นำที่เป็นทางการ

1.3.1.1 กำนัน ตำบลสันปายาง นายสมบุญ กิตติกร และ นายจรัส สอนคำ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกำนันว่า นายจรัส สอนคำ กำนันอายุ 37 ปี เป็นผู้มีฐานะทางการเงินดี ได้รับการศึกษาระดับปริญญาโท จากต่างประเทศ มีบิดาเป็นผู้นำชุมชนมาก่อน ได้ตำแหน่งกำนันมาจากการเลือกตั้ง เป็นผู้มีลักษณะผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น มีไหวพริบ ตัดสินใจได้รวดเร็ว เป็นคนที่ยอมรับความคิดเห็นส่วนใหญ่ ยึดหลักประชาธิปไตย อดีตผู้วิจัยได้ร่วมทำงานกับกำนันในหมู่บ้านจากการสังเกตพบว่า ในการประชุม เตรียมวางแผนงานต้อนรับคณะศึกษาดูงาน ของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข มีกำนันเข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งระยะนั้นมีคณะศึกษาดูงานจากต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอเข้าดูหมู่บ้านนี้บ่อยครั้ง มีสมาชิกท่านหนึ่งถาม "พ่อกำนัน หมู่บ้านอื่นจะมาดูงานบ้านเฮา จะหื้อหมู่เฮาทำอย่างไรดี" กำนันตอบ "เอาหมู่ว่าเตีอะ เอะผมว่าคนเดียวมันบ่ดี พี่ ๆ อาจมีความคิดดี ๆ กว่าผมก็ได้ เอาหมู่หลายว่า แล้วเฮาจะได้ช่วยกันทำ ลำพังผมคนเดียวก็คงไปไม่รอด ผมว่าต้อนรับดีก็เป็นชื่อเสียงของหมู่บ้านเรา" นายจรัสทำการปกครองโดยกระจายอำนาจให้ผู้ช่วยกำนัน สารวัตรกำนัน ให้แต่ละคนรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รับผิดชอบเขตของตนเอง ให้อำนาจในการตัดสินใจ และยอมรับ ไม่ก้าวก่ายงานคนอื่น ทำให้ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ สามารถบริหารจัดการขณะที่กำนันไม่อยู่ได้ดี นอกจากนี้ได้ทำการสร้างเครือข่ายในการปกครองดูแล แบ่งเป็นหมวด ๆ โดยให้ชาวบ้านแบ่งหมวด เลือกหัวหน้าหมวดเอง 22 หมวด แล้วจึงเสนอชื่อให้เจ้าอาวาสและกำนันไปแต่งตั้ง นายจรัสมีความเสียสละ และให้ความสำคัญ ยอมรับความคิดของกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน ให้โอกาสองค์กรบริหารจัดการได้ตามที่องค์กรต้องการ ไม่ครอบงำทางความคิดขององค์กร อำนาจการตัดสินใจขององค์กรในหมู่บ้านนี้ขึ้นกับสมาชิกองค์กร มักทำตนเป็นตัวอย่างก่อนเสมอ เช่นการทำกิจกรรมเตรียมงานต้อนรับผู้ศึกษาดูงาน กลุ่มความหวังใหม่ พบว่า นายจรัส สอนคำ ได้นำเอารถยนต์ส่วนตัวไปบรรทุกอุปกรณ์ และ ลงมือกางเต็นท์ แล้วชาวบ้านคนอื่นเห็นก็ช่วยกัน ทำให้งานสำเร็จลุล่วงในระยะเวลาสั้น ๆ การบริจาคเงินทำบุญผ้าป่า นายจรัสก็บริจาคก่อนแล้วคนอื่นบริจาคตาม ซึ่งตัวนายจรัสเองก็ได้เล่าว่า " การทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้ชาวบ้านได้รู้ ให้เห็นกับตา ชาวบ้านจึงจะให้ความร่วมมือ ศรัทธาในการทำงาน และช่วยกันคิด ช่วยกันทำ จะได้ผลสำเร็จและเร็วกว่าที่พูด ๆ อย่างเดียว เพราะลำพังกำนันตัวคนเดียวไม่สามารถทำได้ เพราะไม่ได้เก่งทุกอย่าง กำนันต้องเรียนรู้จากคนอื่น ๆ อีกเยอะแยะ" นายจรัส สอนคำ ได้สนับสนุนองค์กรทุกองค์กรในหมู่บ้านทำร่วมกิจกรรมขององค์กร โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องประสานกับราชการหรือ

หน่วยงานภายนอก นายจำรัสจะร่วมกิจกรรมตั้งแต่ขั้นเตรียมการ จนกระทั่งเสร็จสิ้นกิจกรรมนั้น ๆ เช่นการต้อนรับคณะผู้ศึกษาดูงานกลุ่ม ความหวังใหม่ กลุ่มอาสาสมัคร และกลุ่มแม่บ้าน องค์กรได้รับความร่วมมือจากนายจำรัสเป็นอย่างดี ทำงานแต่ละครั้งสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ องค์กรมีความรู้สึกที่ดี ไม่ถูกทอดทิ้ง มีที่ปรึกษาที่ดี ทำให้การทำกิจกรรมก่อเกิดการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน ทำให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

1.3.1.2 ครู นายสมควร ประสิงห์ และนางกรองแก้ว อินสวรรค์ เป็นตัวแทนผู้ปกครองจาก 2 ใน 5 ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียนได้เล่าเป็นแนวเดียวกันว่า ้วยรุ่นเป็นวัยที่น่าเป็นห่วงมากเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ ้วยอยากลอง อยากรู้อยากเห็น ผิดพลาดได้ง่าย ถ้าผิดพลาดเมื่อไรหมายถึงอนาคตดับ และเด็ก ๆ มักเชื่อเพื่อน ๆ วัยเดียวกัน หากคบเพื่อนที่ดี ตั้งหน้าตั้งตาเรียนก็ดีไป และหมู่บ้านเรานี้โชคดี ที่ได้ ครูสมควร ดันเหลือง อายุ 43 ปี เป็นคนที่เกิด และอยู่ในหมู่บ้านมาตลอด มีความเข้าใจและรู้จักหมู่บ้าน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหมู่บ้าน พบว่านายสมควร ดันเหลืองเป็นผู้ที่เสียสละ ยอมรับและเข้าใจนักเรียน ให้ความสำคัญต่อบทบาทผู้ปกครองในการร่วมดูแลเด็ก เป็นผู้ประสานงานที่ดี เป็นตัวเชื่อมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ช่วยงานหมู่บ้านกิจกรรมงานบุญต่าง ๆ จัดนักเรียนไปร่วมกิจกรรม เช่น ฟ้อนเล็บ แห่ดริยางค์ บริการสังคม ช่วยเหลือองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ร่วมเป็นวิทยากรอบรมอาสาสมัคร เป็นที่ปรึกษาขององค์กร จากการที่ผู้วิจัยได้เคยร่วมงานประกวดหมู่บ้านสาธิตฐานสุขมูลฐานดีเด่นระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค และจากร่วมงานวันเอดส์โลก พบว่าคุณครู และคณะครูท่านอื่น ๆ ได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนการทำงานขององค์กรเป็นอย่างดี นำนักเรียนแห่ดริยางค์ ให้โอกาสนักเรียนมาศึกษาหาความรู้ร่วมตอบปัญหา ร่วมกับองค์กรเป็นเจ้าภาพต้อนรับการศึกษาดูงาน และร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการทำงานขององค์กร จากคำบอกเล่านายสมควร ดันเหลืองว่า “เด็ก ๆ นักเรียนพวกนี้ก็เหมือนลูก ๆ หลานเฮา เพราะเห็นเขาตั้งแต่แบเบาะ เป็นลูกเต้า เหล่าใคร รู้จักหมดตั้งแต่หัวบ้านถึงหางบ้าน รู้จักผู้ปกครอง รู้พื้นเพผู้ปกครองเป็นอย่างไร แต่การดูแลเด็กสมัยนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน แต่ก่อนเด็กจะเชื่อฟังครูครูบอกให้อย่างไร ก็ทำตามครูบอก เด็กไม่กล้าแสดงออก เพราะกลัวถูกหักคะแนน กลัวถูกครูเขียนตี สมัยนี้ตรงกันข้ามกับแต่ก่อน เด็กจะกล้าแสดงออกมากขึ้น เวลาครูพูดครูบอกให้เด็กทำอะไร เด็กก็จะถามหาเหตุผล และนโยบายห้ามตักนักเรียน ทำให้อาจารย์หนักมากขึ้น แต่การปกครองดูแลนักเรียนแบบนี้มีผลต่อนักเรียนมีทั้งผลดีผลเสีย เนื่องจากครูรู้จักผู้ปกครองจึงได้อาศัยผู้ปกครองเข้ามาช่วยในการ

ดูแล ปกครองเด็ก เป็นหู เป็นตาแทนครู ลำพังครูฝ่ายเดียวก็ไม่สามารถดูแลได้ตลอดเวลา
 สิ่งล่อหลอ ล่อตาเด็กมีมากซึ่งล่อแหลมต่อการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องยา
 เสพติด เพศสัมพันธ์ ส่วนหนึ่งเราก็อาศัยกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มความหวังใหม่ กลุ่มอาสาสมัคร
 สาธารณสุข กลุ่มผู้สูงอายุมาช่วย เช่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ของเด็ก ให้เด็กเข้ามาคลุกคลีด้วย
 ร่วมรณรงค์ ร่วมกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ เด็กก็จะได้รู้ ได้เห็นของจริง ประสบการณ์จริงใน
 หมู่บ้าน“ องค์กรในหมู่บ้านจึงได้รับความร่วมมือ สนับสนุนเป็นอย่างดีจากครูและโรงเรียน
 นับว่าเป็นพลังอันสำคัญในการทำกิจกรรมกลุ่มขององค์กร เกิดความรัก ความสามัคคีช่วย
 เหลือกัน ทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ดี องค์กรมีรายได้จากการศึกษาดูงาน ขายผลิตภัณฑ์ ทำให้
 เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร

1.3.1.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (สมาชิก อบต.)

หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในตำบลสันป่ายาง ที่ชาวบ้านมีสิทธิเป็นสมาชิก อบต.
 สันป่ายางได้ 2 คน นายแสง กิตติกร อดีตผู้นำหมู่บ้าน และนายจำรัส สอนคำ กำนันตำบล
 สันป่ายาง ได้เล่าถึง การสมัครรับเลือกตั้งสมาชิก อบต.ของหมู่บ้านสันป่ายาง ว่าการเลือกตั้ง
 สมาชิก อบต.ในหมู่บ้านนี้เป็นไปแบบเรียบง่ายเป็นเพราะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ชนบท มีการอยู่กิน
 แบบพี่ น้อง ๆ ทำอะไรก็กลัวบาดหมางใจกัน อะลุ่มอล่วย หรือยินยอมกันง่าย ๆ บางครั้งคนที่
 จะลงสมัครได้ประเมินตนเองแล้วว่าถ้าหากลงสมัครแล้วตนเองต้องพ่ายแพ้ก็ไม่สมควรสมัคร
 ทำให้การแข่งขันในสมัครรับเลือกตั้งภายในหมู่บ้านนั้นต่ำมาก เช่น การรับสมัครเลือกตั้ง
 สมาชิกอบต.แต่ละครั้ง มีผู้สมัครเพียงไม่กี่คน บางครั้งก็ได้รับเลือกไปโดยปริยาย เพราะไม่มี
 คู่แข่ง แต่ก็เป็นการดีที่หมู่บ้านเรา คนที่สมัครสมาชิก อบต.เป็นคนที่มีความสามารถหลาย ๆ
 ด้าน ทั้งด้านการติดต่อ ประสาน กล้าพูดกล้าทำ กล้าแสดงออก รวมทั้งมีความรับผิดชอบ
 อีกทั้งชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2 คน ได้แก่นายบุญมี
 บุญหาทิพย์ อายุ 45 ปี เป็นอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน มีพฤติกรรมที่ดีมาตลอด มี
 ประสบการณ์การทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาของชาวบ้าน เขาคอยช่วยเหลือ
 ชาวบ้านตลอด ไม่ว่ามีงานอะไรที่เป็นงานส่วนรวมของหมู่บ้าน ของกลุ่ม ต้องมีนายบุญมี
 บุญหาทิพย์ คนนี้เสมอ มีความขยัน เสียสละ กล้าพูด กล้าแสดงออก เป็นผู้ที่มีความ
 สามารถด้านศิลปะ เขียนโปสเตอร์ ประสานงาน ติดต่อกันระหว่างชาวบ้านกับราชการองค์กร
 ท้องถิ่น ชาวบ้านยอมรับ เขามีฐานะปานกลาง ผู้นำอีกท่านหนึ่ง นายสมควร ประสิงห์
 อายุ 40 ปี เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นผู้ที่มีความกว้างขวาง มนุษย์สัมพันธ์ดี เอื้อเพื่อ
 เผื่อแผ่ เสียสละ ชอบรับอาสาทำงานแทนกลุ่ม มีความรับผิดชอบ ประพฤติดี ชอบช่วยเหลือ

สังคม พฤติกรรมเขาที่เป็นประจักษ์ต่อสายตาชาวบ้าน เป็นที่ยอมรับของกลุ่มอาสาสมัคร ทั้งนายบุญมี บุญทาพิทย์ และนายสมควร ประสิงห์ เป็นผู้ที่สังคมยอมรับ และเป็นคนเชื่อมโยงในการทำงาน ประสานงานระหว่างองค์กรกับหน่วยงานราชการ ทำให้ อบต.ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนากลุ่ม เช่นสนับสนุนเงินให้กลุ่มมาทำกิจกรรมในกลุ่ม ให้ความช่วยเหลือสวัสดิการค่ารถแก่ผู้ติดเชื้อเวลาเกิดการเจ็บป่วยที่จำเป็นต้องนำไปโรงพยาบาล ทำให้องค์กรมีความเป็นกลุ่มก้อนที่มีความต่อเนื่อง สามารถดำรงอยู่ได้

1.3.2 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

1.3.2.1 ผู้นำองค์กรแม่บ้าน ในหมู่บ้านสันป่ายาง มีองค์กรหลายองค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรก็มีสมาชิกองค์กร ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตามกิจกรรมขององค์กรนั้น ๆ อ้อยขันแก้ว บุญลี และจากหลักฐานบันทึกและจากการสังเกต พบว่านางกรองแก้ว อินสวรรณ ประธานองค์กรแม่บ้าน อายุ 44 ปี บุคคลท่านนี้มีแนวคิดและหลักการทำงานคือมีความเสียสละอุทิศตนเพื่องานส่วนรวมเพื่อพัฒนาองค์กร พัฒนาหมู่บ้าน ไม่ย่อท้อ มีความสามารถสูง คล่องแคล่วว่องไว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถนำกลุ่มต่อสู้ปัญหาอุปสรรค ปรับกลยุทธ์การทำงานได้ดี นางกรองแก้วเล่าว่าเฉพาะตัวเขาคนเดียวไม่สามารถทำได้ แต่เขาต้องอาศัยช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ทดลองทำขาดทุนบ้าง กำไรบ้าง เริ่มจากสมาชิก 4 – 5 คน ช่วยกันทำงานในหมู่บ้านแล้วมีการขยายการตลาด สมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามกิจกรรมในหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ สามารถบริหารจัดการเรื่องการตลาด เป็นผู้ประสาน ติดต่อ จัดหาตลาดทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น กรีนเนท อิมบิญา เพื่อจำหน่ายผลผลิตขององค์กร นำสินค้าผลผลิตจากกลุ่มแม่บ้านไปแหล่งจำหน่ายสินค้า และพยายามปรับปรุงผลผลิตให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด นางกรองแก้วได้ยึดหลักการค้าขายต้องซื่อสัตย์ และจริงใจต่อกันจึงจะประสบความสำเร็จ ทำให้องค์กรสามารถส่งผลผลิตออกจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง หาเงินเข้าองค์กร ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน มักจะไม่พบพี่กรองแก้วอยู่ที่บ้านถามบ้านใกล้เคียงบอกว่า “พี่แก้วเป็นเป็นคนขยัน ไม่อยู่กับที่ เดี่ยวก็ไปติดต่อที่โน่นที่นี้อยู่ตลอด วันนี้ก็ไปเวียง จะปิ๊กบ้านก็มีดินโน้น” จากคำกล่าวของนางกรองแก้ว อินสวรรณ “คนเราจะทำงานกลุ่มได้สำเร็จต้องมีความตั้งใจ เชื่อมั่นและยอมรับความคิดเห็นกลุ่มเป็นสำคัญ โดยเฉพาะทำงานกลุ่มต้องไม่ทำตามใจตัวเอง ถ้าพึ่งพี่คนเดียวก็ไม่สามารถทำได้ การค้าขายในสภาวะปัจจุบันเกิดการแข่งขันกันอย่างมากมายหลาย ๆ รูปแบบ รวมทั้งกลไกการตลาด ดังนั้นเราต้องทำด้วยใจ แบ่งเวลาให้งานชิ้นนั้น ไม่ใช่ทำทิ้ง ทำขว้าง ต้องติดตาม ต้องซื่อสัตย์ต่อผู้ผลิต ผู้ค้าและผู้บริโภค

ทำกับเขาเปรียบเสมือนเขาเป็นญาติของเราจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยืนยาว เราต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด ลองผิดลองถูกก็จะทำให้รู้เพิ่มขึ้น และเราถ้าหากรู้ว่าสิ่งไหนที่เราน่าจะได้รับการช่วยเหลือ หรือเราต้องการสนับสนุนเราก็ต้องกล้านำกลุ่มไปเจรจาต่อรอง เช่น การต่อรองในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในสถานที่ต่าง ๆ หรือทำแผน / โครงการของกลุ่มเสนอเพื่อของบประมาณมาทำการกลุ่ม ใช้พลังองค์กรต่อรองกับรัฐบาลในเรื่องงบประมาณทำให้องค์กรสามารถพึ่งตนเอง แก้ปัญหาอุปสรรค สามารถดำรงอยู่ได้ และองค์กรยังมีส่วนช่วยเหลือผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน สนับสนุนการทำงานกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น นำกลุ่มผู้สูงอายุมาทำข้าวกล้อง นำกลุ่มเด็กและเยาวชนทำขนมพุดและเต้าเจี้ยว ทำให้เกิดรายได้มีเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน

1.3.2.2 ผู้นำองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข หมู่บ้านสันป่ายาง มีสมาชิกองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข 34 คน นางพร จະนะนะ อายุ 38 ปี อาสาสมัครสาธารณสุข ได้เล่าถึงผู้นำ หรือประธานอาสาสมัครสาธารณสุข นายบุญ ประสิงห์ จากการสังเกตขณะร่วมกันทำงานและขณะประชุมกลุ่ม พบว่า นายบุญ ประสิงห์ เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขมานานกว่า 20 ปี เป็นประธานองค์กร อาสาสมัครสาธารณสุขที่อาวุโสกว่าเพื่อนอาสาสมัครสาธารณสุข ปัจจุบันอายุ 68 ปี แต่ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคประจำตัว เป็นคนที่เสียสละ รักพวกพ้อง ใจเย็น ไม่วุ่นวาย ยุติธรรม และมีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มยอมรับนับถือเชื่อถือ เช่นจากการสังเกตขณะประชุมกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข นายบุญ ประสิงห์ เป็นประธานในการประชุม ประธานให้โอกาสสมาชิกกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ในเรื่องการจัดเวรบริการงานสาธารณสุขมูลฐานแก่ชาวบ้านในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ซึ่งสมาชิกมีความคิดเห็นที่หลากหลาย แตกต่างกันไป บางคนเสนอให้เปิดบริการตอนเช้า เพราะว่าศูนย์อยู่ใกล้ตลาดเวลาเปิดตอนเช้าทำให้สะดวกแก่ชาวบ้านที่มาจ่ายตลาดแวะใช้บริการบางคนเสนอให้เปิดบริการตอนเย็นเพราะว่าชาวบ้านเลิกจากการทำงานแล้วจึงมาใช้บริการ บางคนก็เสนอเปิดทั้งวัน มีข้อเสนอแนะที่หลากหลาย มากคนมากความคิด นายบุญ ประสิงห์ก็ใช้หลักประชาธิปไตย ให้กลุ่มตัดสินใจตกลงกันเอง ประธานก็เสนอว่าเปิดเวลาไหนก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ผมว่าเลือกวิธีที่ดีที่สุดแก่ชาวบ้านและส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติน้อยที่สุด เอาเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ตกลงเปิดบริการทั้งวัน แล้วบอกว่า ระยะนี้เราทดลองทำแบบนี้ไปก่อนนะ ถ้ามันไม่เข้าท่าเราก็ค่อยปรับเปลี่ยนกันใหม่ซึ่งที่ประชุมตกลง หากบางเรื่องตกลงกันไม่ได้ในที่สุดสมาชิกส่วนใหญ่ก็ถามความคิดเห็นของประธาน และกลุ่มให้ประธานเป็นผู้ตัดสินใจข้อสรุป ซึ่งคำตัดสินของนายบุญ ประสิงห์

ผู้ทำหน้าที่ประธานเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคน ส่งผลให้การทำงานขององค์กรอาสาสมัคร
สาธารณสุขมีความราบรื่น เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีความขัดแย้งกันน้อยมาก องค์กรจึง
สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยคามมีน้ำใจ อะลุ่มอล่วย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือสังคมใน
หมู่บ้านในด้านการบริการสุขภาพ ตรวจวัดความดันค้นหาผู้ป่วยความดันโลหิตสูงในหมู่บ้าน
การทำงานขององค์กรประสบผลสำเร็จ สมาชิกมีความรับผิดชอบ ส่งผลให้องค์กรสามารถ
ดำรงอยู่ได้และมีความเข้มแข็ง มีพลังองค์กร ซึ่งชาวบ้านได้ใช้พลังองค์กรขับไล่ผู้ประพฤติผิด
ประเพณี วัฒนธรรมที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงหมู่บ้านสำเร็จมาแล้ว

1.3.2.3 ผู้นำกลุ่มความหวังใหม่ กลุ่มความหวังใหม่เป็นกลุ่ม
ที่เกิดจากการรวมตัวของผู้ติดเชื้อเอดส์ นางจันทร์จิรา ญาณะ และ นางพรรณี ทนชัย ได้
เล่าว่า กลุ่มความหวังใหม่เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมกันของสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งมีผู้นำที่
มีความสามารถ เช่น นายผล สุขพิ์ นางดาวเรือง บุญเรือง นายรัชชา หนองบึงคำ
นายนิเวศ เนรวงค์ และคนปัจจุบัน (พค. 2543) นางพรรณี ทนชัย ท่านนี้ไม่ได้เป็น
ประธานองค์กรความหวังใหม่ เนื่องจากตำแหน่งประธานองค์กรความหวังใหม่นี้ถูกกำหนด
คุณสมบัติจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ คือ ประธานต้องได้รับการคัด
เลือกจากสมาชิกกลุ่ม และต้องเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์เท่านั้น แต่กลุ่มพบปัญหาอุปสรรคในการ
ทำงานเป็นอย่างมาก ผู้นำที่มีการติดเชื้อทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยอันเนื่องมาจากปัญหา
ด้านสุขภาพทางด้านร่างกาย กลุ่มจึงได้แต่งตั้ง นางพรรณี ทนชัย ซึ่งอดีตสามีเสียชีวิต
ด้วยโรคเอดส์แต่ตนเองตรวจไม่พบเชื้อเป็นรองประธานมาตลอด จากการที่ผู้วิจัยได้ร่วม
ทำงานในอดีตและจากการสังเกต รวมทั้งหลักฐานบันทึกต่าง ๆ พบว่านางพรรณี ทนชัย
อายุ 43 ปี ทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่ม วัตถุประสงค์การรวมกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกัน
และในกลุ่ม ลดภาระ หรือไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม สามารถช่วยเหลือ และสร้าง
เครือข่ายแก่สังคมใกล้เคียงได้ นางพรรณี ทนชัย มีความสามารถในการติดต่อประสาน มี
ความคล่องแคล่วว่องไว ไหวพริบ มีทักษะในการพูด การเขียน การติดต่อ รวมทั้งสามารถ
ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่สมาชิกได้ดี นำประสบการณ์ต่าง ๆ จากกลุ่มอื่น ๆ ทั้ง
เอกชน และรัฐบาลมาเผยแพร่แก่สมาชิก มีความสามารถบริหารจัดการกลุ่ม มีฐานะทางการเงิน
ค่อนข้างดี นำรถยนต์ส่วนตัวมาใช้ในการทำงานของกลุ่ม มีความเสียสละ มีเวลาไปรับใช้
สังคมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่นเป็นอาสาสมัครวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์แก่
เครือข่ายร่วมกับองค์กรเอกชน เป็นผู้ติดต่อประสานเรื่องเงินและสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ จากสำนัก
งานสาธารณสุขอำเภอแม่แตง จากสถานีอนามัยสันป่าตึงมาให้สมาชิกกลุ่ม ไปรับนมเด็กหรือ

รับส่งผู้ติดเชื้อไปรับนมจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่แตงมาสนับสนุนแก่ลูกผู้ติดเชื้อในหมู่บ้าน จากการที่ผู้วิจัยไปเยี่ยมนางพรรณิ ขณะป่วยอยู่ที่บ้าน นางพรรณิได้นำเอกสารต่าง ๆ เช่นใบรับจ่ายนมแก่สมาชิก รายชื่อสมาชิกที่รับการช่วยเหลือในการศึกษาและพี่เล้าให้ฟังว่า “ ถ้าพี่สบายป้านนี้ห้องไม่เจอพี่หรอก เพราะเป็นคนซีพจรลงเท้า พี่มีรถคันเล็ก ๆ คูชีพ 1 คันซึ่งน้องสาวซื้อให้พี่ ค่อย ๆ คลานไปพี่จะออกบ้านเข้ามิด ไปเป็นวิทยากรกับกลุ่มองค์กรเอกชน หรือไปหาพรรคพวก ไปเยี่ยมสมาชิกกลุ่ม ไปรับผ้ามาให้สมาชิกปัก พาสมาชิกกลุ่มไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลแม่แตง หรือพากันไปธนาคารไปรับเงินสนับสนุน ไปรับนมให้แก่ลูกสมาชิกจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่แตง ไปเรื่อย ๆ งานมีแทบทุกวัน ดีกว่านั่งเหงาอยู่บ้าน และได้บุญอีกเพราะว่าสมาชิกในองค์กรได้รับการช่วยเหลือ ไม่เป็นภาระครอบครัวเขา เราก็ได้ไปรู้จักผู้คนนอกบ้านเรา เราก็ได้เรียนรู้จากกลุ่มอื่นมาใช้ในกลุ่มของเรา ทุนบุคคลท่านนี้จึงมีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างมาก สามารถรวมพลังองค์กรสร้างอำนาจต่อรองและองค์กรได้รับการช่วยเหลือทั้งจากภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศในเรื่องการรักษาเวลาเจ็บป่วย เบี้ยยังชีพ เงินส่งลูกหลานเรียนหนังสือ และสามารถผลิตสินค้าจำหน่ายเย็บปักซ์ ทำดอกไม้จันทน์ ที่จุดเทียน ดอกไม้กระดาษ หารายได้เข้าองค์กร สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อสามารถช่วยเหลือตนเองได้ทั้งในเรื่องอาชีพ การรักษาสุขภาพ โดยไม่เป็นภาระของครอบครัว หรือสังคม เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน

1.3.2.4 ผู้นำทางปัญญา หมู่บ้านสันป่ายางนี้มีผู้นำทางปัญญาอยู่หลายคน พ่อมูล คำแสง พ่อคำ แสนเมืองมา เล่าให้ฟังพบว่าผู้นำทางปัญญาหรือผู้รู้ในหมู่บ้านนี้ มีผู้นำด้านความคิดหลายท่าน เช่นนายรัตน สุริยา นายแสง กิตติกร และนายวิเศษ คุนธสิงห์ อดีตผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันของหมู่บ้านสันป่ายาง เป็นคนที่ชาวบ้านนับถือยกย่อง ยอมรับในความสามารถ หากพบปัญหาในองค์กร หรือสมาชิกองค์กรมีปัญหา ก็ปรึกษาทานผู้รู้นี้ ขอความช่วยเหลือ ขอคำแนะนำ ซึ่งชาวบ้านสามารถแยกหรือมองลักษณะพฤติกรรมส่วนบุคคลแล้วพิจารณาเลือกบุคคลที่ปรึกษาตามความเหมาะสมของปัญหา เช่น ปัญหาที่อาจก่อความเดือดร้อนให้หมู่บ้านมากต้องรีบแก้ไขด่วนเขาก็ปรึกษาผู้นำที่มีความเด็ดขาด หากเป็นปัญหาขัดแย้งกันเล็กๆ น้อยๆ ก็ปรึกษาผู้นำที่มีเทคนิคไกลเกลี่ย ออมชอมกันให้อภัยกัน และถ้าหากจะพัฒนามีการทำงานร่วมกันกับชาวบ้านก็เข้าผู้นำที่อดีตชาวบ้านให้ความร่วมมือดี ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะในบุคคล 3 คนนี้ ชาวบ้านที่เคยได้สัมผัสกับผู้นำเหล่านี้จะรู้ว่า ปัญหาที่เขาพบนั้น เขาควรจะเข้าปรึกษาทานใดจึงจะเหมาะสม มีส่วนช่วยในการพัฒนาหมู่บ้าน หรือแก้ปัญหาลุप्तรรคที่พบในการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในองค์กร และ

ในหมู่บ้านก่อเกิดความรัก สามัคคี สามารถแก้ปัญหาที่พบได้นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน องค์การทำให้องค์กรสามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เผชิญ รวมทั้งได้ปรับปรุงพัฒนาองค์กรได้ ดำรงอยู่ได้

1.3.2.5 ผู้นำผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในหมู่บ้านสันป่ายาง มีลักษณะเป็นผู้นำอยู่หลายคน พระอธิการจันทน์ กันทจารี เจ้าอาวาสวัดสันป่ายาง เล่าว่า “หมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่เก่ง ๆ อยู่หลายคน เช่น นางชันแก้ว บุญลี ที่อยู่หน้าวัด อยู่เป็นเป็นคนเฒ่าที่ขยัน ชอบสอนคนเฒ่าคนแก่หมู่บ้านเดียวกันในวัดในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา อยู่เป็นมาวัดเข้าทำบุญตักบาตรเสร็จแล้ว กลับบ้านกินข้าวกินน้ำแล้วกลับมาวัดอีก นั่งสอนแนะนำคนเฒ่าอื่น ๆ ทั้งเรื่องการดูแลสุขภาพ ตามประสาคนเฒ่าเพราะอยู่อายุ 72 ปี แล้วร่างกายอยู่ยังแข็งแรง หู ตา ดี เป็นสิ่งที่ดีทำให้คนเฒ่าท่องจำได้และชัดเจนขึ้น” และจากการสังเกต นางชันแก้ว บุญลี เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุกลุ่มนครพิงค์ในตำบล ซึ่งเป็นชมรมผู้สูงอายุ จากหลาย ๆ อำเภอมารวมกัน มีที่ทำการที่วัดโสภณวนาราม ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ (ย้ายที่ทำการจากโรงพยาบาลนครพิงค์) นางชันแก้ว บุญลี มีความคล่องแคล่ว ว่องไว เป็นผู้ประสานงานผู้สูงอายุ เป็นประธานผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และในอดีตยายชันแก้ว จบประถมศึกษาปีที่ 4 เคยเป็นครูสอนเด็กประถมศึกษาในหมู่บ้าน มีญาติพี่น้องในหมู่บ้านจำนวนมาก ยายชันแก้วมีลักษณะพิเศษมีหัวใจเป็นครู ชอบสอนแนะนำช่วยเหลือผู้อื่นเช่นพฤติกรรมกรไปทำบุญที่วัดในวันพระ ทุกวันพระยายชันแก้วเตรียมตัวแต่เช้ารีบไปวัดทำบุญตักบาตร พอใกล้เที่ยงยายก็กลับมาบ้านกินข้าวเสร็จ ก็เตรียมบทสวดภาษาบาลีแต่สะกดเป็นภาษาไทยปนภาษาเหนือ ขยายตัวหนังสือโต ๆ นำไปแจกเพื่อน ๆ ผู้สูงอายุในวัด คอยแนะนำสอนคนอื่นที่ไม่รู้ ยายชันแก้วนำกลุ่มเพื่อช่วยเหลือองค์กรหรือช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่นช่วยองค์กรแม่บ้านในการผลิตข้าวกลิ้ง ช่วยบรรจุขวดติดฉลากผลผลิตของแม่บ้าน และมีผู้นำผู้สูงอายุอื่น ๆ อีกเช่น พ่อหนานเริ่ม ศรีสว่าง พ่อสมบุญ กิตติกร เป็นผู้นำผู้สูงอายุของหมู่บ้านเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสันติบาล สมาชิกชมรมผู้สูงอายุของอำเภอแม่แตงที่ทำการตั้งอยู่ที่วัดสันติบาล ตำบลสันมหาพนซึ่งผู้สูงอายุในหมู่บ้านสามารถเลือกเข้าชมรมได้ทั้ง 2 แห่งได้ตามแต่สมัครใจ ตามความสะดวกของผู้สูงอายุ บางคนเข้าสมัครเป็นสมาชิกทั้ง 2 แห่ง ถึงแม้ผู้สูงอายุมีอายุค่อนข้างมากร่างกายไม่แข็งแรงแต่ก็สามารถช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือในกลุ่มผู้สูงอายุได้ ลดภาระหรือไม่เป็นภาระของสังคม แต่กลับมีค่าต่อลูกหลานทางด้านจิตใจ แนะนำ สั่งสอน ควบคุมพฤติกรรมของลูก หลาน เหลน สมาชิกในหมู่บ้าน สมาชิกองค์กรทำงานด้วยความราบรื่น ลดข้อขัดแย้งภายในองค์กร รักษา

วัฒนธรรม ประเพณี เป็นแบบอย่างวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นส่วนช่วยควบคุมพฤติกรรมของชุมชนและองค์กร ทำให้องค์กรมีพลังในการพัฒนา ต่อสู้ปัญหาอุปสรรคได้ มีความรักใคร่สามัคคี ภายในองค์กร

1.3.2.6 ผู้นำศาสนา ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร

มัททายก ในหมู่บ้านมีผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องของศาสนาและสามารถนำศาสนา มาพัฒนาคน พัฒนาองค์กรได้ จากคำบอกเล่าของนางชั้นแก้ว บุญสี นายสม สาสัตย์ และนายดวง ดวงบุรี ทราบว่า ผู้นำศาสนาของหมู่บ้านประกอบด้วย เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และมัททายก ทั้ง 3 คนนี้ เป็นคนที่เกิด เติบโตในหมู่บ้าน ชาวบ้านรู้จักเป็นอย่างดี รวมทั้ง ทราบประวัติ ความประพฤติในอดีตที่ผ่านมา ด้วยเหตุผลที่เป็นคนที่เสียสละ ใจเย็น ชอบทำ บุญ ซื่อสัตย์ มีธรรมะในจิตใจ ชาวบ้านจึงตัดสินใจเลือกบุคคลเหล่านี้ให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ และชาวบ้านก็คอยสอดส่อง ดูแลพฤติกรรม ถ้าหากพฤติกรรมไม่ดี ชาวบ้านก็อาศัยกลุ่มหรือ องค์กรเป็นตัวผลักดันหรือเป็นการใช้อำนาจต่อรองให้ปลดจากตำแหน่ง ซึ่งการให้พ้นจาก ตำแหน่งนี้เคยมีปรากฏมาแล้ว

เจ้าอาวาสวัดสันป่ายาง พระจำนงค์ กันตจาวี ได้เล่าว่า พระ ท่านบวชเมื่ออายุ 17 ปี พ.ศ. 2532 เป็นระยะเวลา 12 ปี ผ่านมา ปัจจุบัน 2543 อายุ 29 ปี อาศัยอยู่วัดสันป่ายางมาโดยตลอดและท่านได้ศึกษาต่อในเมืองเชียงใหม่ พระจำนงค์ ได้ ศึกษา เรียนรู้จากเจ้าอาวาสวัดสันป่ายาง คนก่อน และได้ศึกษาจากพระที่พระจำนงค์ได้ไปพัก อาศัยอยู่ด้วยขณะเรียนหนังสือในเมือง พระจำนงค์มีความภาคภูมิใจในผลงานของคนที่ได้มี ส่วนช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือองค์กร เช่นได้เปิดสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและ เยาวชนผู้สนใจ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในหมู่บ้านร่วมกิจกรรมทางศาสนา ฟังเทศน์ ฟังธรรม ใน วันพระ และฝึกสามเณรในวัดให้ฝึกทักษะในการเทศน์ ผลัดเปลี่ยนกันเทศน์ ภายใต้การ ควบคุมดูแลของเจ้าอาวาส และผู้สูงอายุร่วมด้วย สนับสนุนบริการที่อ่านหนังสือพิมพ์แก่ ชาวบ้าน อำนวยความสะดวกบริการสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์เพื่อใช้งานส่วนรวมเช่นประชุม กลุ่มใหญ่ การมีกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้นับว่าเป็นการจัดเวทีชาวบ้านที่สำคัญในการสร้างความ สัมพันธ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมหาหนทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิต รวมทั้งปัญหาจากการประกอบอาชีพของชาวบ้าน หมู่บ้านสันป่ายางมีคนเฒ่า คนแก่จำนวนมาก เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่ลูกหลานจำนวนมาก ชาวบ้านว่านอนสอนง่าย ทั้ง ๆ ที่พระจำนงค์มีอายุน้อย แต่ชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือ และเชื่อฟัง พระจำนงค์เป็นพระที่ให้ความเคารพ

ผู้สูงอายุ มีการปรึกษาหารือ คนเฒ่าคนแก่อยู่ตลอด นายดวง ดวงบุรี เป็นผู้สูงอายุที่ได้ร่วมงาน ใกล้ชิดกับเจ้าอาวาสวัดสันป่ายางมาโดยตลอด ได้เล่าว่า “ตุ้เจ้า (พระสงฆ์) บ้านเราได้เปลี่ยนมาเรื่อย ๆ มีทั้ง ตุ้หนุ่ม ตุ้แก่ อุ้ยได้พบปะมาแล้วหลายสมัยมีทั้งดี และไม่ดี ตุ้ไม่ดีก็ถูกชาวบ้านไล่ไปเอง ตุ้ดีก็อยู่กับชาวบ้านได้เมิน ชาวบ้านฮัก นับถือ สำหรับตุ้จำนงค์ท่านนี้เป็นตุ้ที่เป็นลูกหลานของหมู่บ้าน อุ้ยดวง รู้จักห้วนอนปลายตีนดี แม้จะเป็นตุ้หนุ่ม แต่เป็นตุ้ นักพัฒนา เป็นตุ้ตัวอย่างในด้านพฤติกรรม ไม่มีประวัติเสื่อมเสีย ชื่อเสียงวงศ์ตระกูล รู้จัก รักษาและส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวบ้าน และมีแนวคิดประยุกต์ปรับกลวิธี ตามความจำเป็นหรือตามความต้องการ เสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้าน” พระจำนงค์จะคอยช่วยเหลือชาวบ้าน องค์กร และร่วมกันคิดแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน สนับสนุนองค์กร อนุญาตให้สถานที่วัดจัดกิจกรรมขององค์กร ร่วมกิจกรรมองค์กร เป็นที่ปรึกษา ใช้หลักธรรม ช่วยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกองค์กร ให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม องค์กรสามารถอยู่ร่วมกันได้ ภายใต้อารมณ์รัก สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ไวยาวัจกร นายดวง ดวงบุรี (แก่วัด) เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ได้เล่าว่า “อุ้ยเกิดในหมู่บ้าน อายุได้ 66 ปี ชาวบ้านเรียกอุ้ยว่า พ่อแก่ หรือแก่วัด หมายถึงคนที่เข้าถึงวัด ชาวบ้านพากันเลือกอุ้ย ให้มาทำงาน อุ้ยก็แก่เฒ่าละก็ช่วยเหลือกันไปเท่าที่จะช่วยได้ ชาวบ้านจะได้มีที่พึ่งในการติดต่อ ประสานกับเจ้าอาวาสวัดสันป่ายางหรือเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัด ชาวบ้านสันป่ายางหมู่ 1 ถ้าหากจะทำอะไรเกี่ยวกับวัด เขาก็จะมาถามอุ้ยว่าหาวันดี จะทำแบบไหน จะทำเมื่อไหร่ จะทำอย่างไร จะต้องเตรียมอะไรบ้าง ขอให้อุ้ยติดต่อตุ้เจ้าอาวาสในการจัดทำบุญในครั้งนั้น ๆ เพราะว่าตุ้เจ้าบ้านเราก็มีตนเดียว มีสามเณรก็ยังเด็กอยู่ บ่มีใครช่วยตุ้ อุ้ยมาช่วยตุ้ ช่วยทำงานในวัดเช่นแผ้วถาง ดูความสะอาดเรียบร้อยของวัด ดูความปลอดภัยทั่ว ๆ ไป จัดเตรียมความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา หรือจัดเก็บให้เรียบร้อยหลังเสร็จพิธีทางศาสนา อุ้ยทำอุ้ยก็ได้บุญ หากปล่อยให้ตุ้ทำเอง หมู่เฮาก็จะเป็นบาป” จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในวัดพบว่า นายดวง ดวงบุรี มีบทบาทในการพัฒนา วัด นายดวงเก็บกวาดขยะ ใบไม้ในบริเวณวัดสันป่ายางร่วมกับสามเณร ในวันพระก็พบว่า นายดวง ดวงบุรี เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เตรียมน้ำและน้ำแข็งใส่เหยือกพร้อมแก้วใส่จาน 3- 4 ใบ จำนวน 5 -6 ชุด แล้วนำไปวางจุดต่าง ๆ บนวิหารเพื่อบริการแก่ผู้ที่มาวัด มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาทำบุญวัด มาถึงก่อน จึงช่วยนายดวง ดวงบุรี ทำงาน และในขณะที่ผู้คนทยอยเข้ามาทำบุญในวัด ส่วนใหญ่ก็เป็นการทักทาย และถามถึงเจ้าอาวาสวัดสันป่ายางวันนี้ไปไหน ระบุว่าเจ้าอาวาสติดธุระกิจสงฆ์ที่ไหนบ้าง นายดวง ดวงบุรี ท่านนี้เป็นคนที่ให้คำตอบ เพราะว่า

นายดวง ดวงบุรี จะทราบความเคลื่อนไหวของเจ้าอาวาส สามเณร หรือเรื่องเกี่ยวกับวัดสันป่ายางดีกว่าผู้อื่น เพราะว่าถ้าหากพระจำนงค์ ท่านจะไปไหน ท่านก็จะบอกกล่าวให้นายดวง รับทราบ ฝากวัดไว้กับนายดวง ให้นายดวงผู้นี้ดูแลความสงบเรียบร้อยของวัดสันป่ายางแทนเจ้าอาวาส นายดวง ดวงบุรี เป็นผู้ที่มีความเสียสละเป็นอย่างมาก เพราะการเป็นแก้ววัดไม่ได้มีเงินเป็นค่าจ้าง ทำอะไรก็หวังแต่ได้บุญ ไม่หวังสิ่งตอบแทน แต่ชาวบ้านได้มอบข้าวสารให้อยู่ดวงหลังจากทำพิธีตานข้าวใหม่ หรือได้ตอบแทนเป็นเงินเล็กน้อยหลังจากมีการทำบุญประเพณีต่าง ๆ นางขันแก้ว บุญลี ได้เล่าว่า “นายดวง ดวงบุรี ถึงแม้ว่ามีอายุมากแล้ว แต่สามารถทำหน้าที่เป็นแก้ววัดของวัดสันป่ายาง ซึ่งมีงานที่ต้องรับผิดชอบมากมาย เช่นงานประเพณีต่าง ๆ ของวัดสันป่ายาง นายดวง เป็นคนสำคัญในการจัดงานที่ประสบผลสำเร็จ งานติดต่อ ประชาสัมพันธ์บอกป่าวชาวบ้าน เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างวัดสันป่ายางกับชาวบ้าน ชาวบ้านรักและนับถืออยู่ดวง เป็นที่ปรึกษาชาวบ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับวัด”

อยู่ดวง ดวงบุรี ท่านนี้ จึงเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านและเป็นที่พึ่งของชาวบ้านหมู่บ้านสันป่ายางแห่งนี้ องค์กรในหมู่บ้านล้วนแต่ต้องอาศัยทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งกิจกรรมขององค์กรส่วนใหญ่ก็จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัดและประเพณีศาสนาพุทธ อยู่ดวง ดวงบุรี ก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือองค์กรในเรื่อง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่องค์กรต้องใช้ ต้องยืมของวัดสันป่ายาง รวมทั้งกิจกรรมขององค์กรที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัด องค์กรก็เข้าปรึกษาขอความช่วยเหลือจากอยู่ดวง อยู่ดวงจะจัดการให้ อยู่ดวงเป็นตัวแทนองค์กรในการติดต่อประสานกับพระวัดสันป่ายาง และอยู่ดวงยังมีหน้าที่คอยสอดส่องดูแลพัฒนาวัดซึ่งเป็นพุทธศาสนสมบัติที่สำคัญขององค์กรหมู่บ้าน ในเมื่อองค์กรมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญ มีการทำกิจกรรมที่สะดวก มีการควบคุมพฤติกรรมโดยผู้นำทางศาสนาอาจควบคุมโดยตรงหรือทางอ้อม ทำให้องค์กรสามารถอยู่ได้ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ มีการพัฒนาองค์กร

มัททายกวัด นายสม กิตติกร (ปุจารย์ หรืออาจารย์วัด) เป็นผู้สูงอายุเกิดในหมู่บ้าน อายุ 71 ปี ชาวบ้านสันป่ายางนับถือยกย่อง ชาวบ้านเรียกนายสมว่า อยู่หนานสม (ซึ่งเป็นภาษาพื้นเมืองเหนือที่ใช้เรียกผู้ที่เคยบวชเป็นพระสงฆ์มาแล้ว) นายสม กิตติกร เล่าว่า “อยู่เคยบวชเป็นสามเณร และเป็นตุ้เจ้าเมื่ออดีตแล้วอยู่ได้สึกออกมาตั้งครอบครัว ในขณะที่หมู่บ้านมีพิธีกรรมทางศาสนาชาวบ้านเขาก็มาขออยู่ช่วยเป็นคนดำเนินการเกี่ยวกับศาสนา เพราะชาวบ้านไม่ได้บวชเป็นตุ้เหมือนอยู่ พอมีงานวัด หรือพิธีศาสนาในวัดอยู่ก็ได้รับนิมนต์ในเรื่องพิธีทางศาสนา อยู่ไม่ได้หวังได้เงินได้ทองหรอก เพราะส่วนใหญ่ก็เป็น

พี่น้องกัน ชาวบ้านเราก็ต้องช่วยเหลือกันไม่ว่าคนจนหรือคนรวย” จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมทำบุญในวันพระเทศกาลเข้าพรรษา และทำบุญตานก้วยสลาก (สลากภัตร) ผู้วิจัยพบ อุ่ยหนานสม เป็นผู้นำพิธีทางพุทธศาสนา จัดเตรียมอุปกรณ์ จานใส่กรวยดอกไม้ รูป เทียน เป็นผู้นำกล่าว พิธีไหว้พระ รับศีลต่าง ๆ ซึ่งอุ่ยหนานสมมีความจำดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานสม่ำเสมอ เสมอภาคต่อชาวบ้าน เป็นตัวอย่างในด้านการปฏิบัติธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมและเป็นผู้นำพิธีทางพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดเตรียมความพร้อม อุปกรณ์ สถานที่ในการทำพิธีทางศาสนาเช่นวันพระ วันสำคัญทางศาสนาทำให้เป็นที่พึ่งพิงในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทในองค์กร ถึงแม้ไม่ใช่สมาชิกองค์กร แต่เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังคอยสนับสนุนองค์กร สนับสนุนสมาชิกองค์กรต่างๆ ตั้งแต่การจัดหาเงินเข้าองค์กร การจัดตั้งผ้าป่า การขัดเกลากฎติกรรมสมาชิกองค์กร รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในกิจกรรมองค์กร ซึ่งงานพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเป็นสิ่งที่ผูกมัด ยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกองค์กร เกิดความรักใคร่สามัคคี ช่วยเหลือกันและให้อภัยซึ่งกันและกัน ในองค์กรจึงสามารถอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันได้ สามารถต่อสู้ปัญหาอุปสรรคที่พบได้

ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มผู้นำเหล่านี้มีลักษณะผู้นำที่เป็นรูปธรรม ที่ชาวบ้านสามารถจับต้อง มองเห็น ประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกได้ว่า ผู้นำได้นำพาชุมชนในการทำงานกลุ่ม องค์กร ให้ดำเนินไปตามความคาดหวังหรือความต้องการของชุมชนได้ ซึ่งเป็นที่พึงพอใจของชุมชน ตลอดจนช่วยคลี่คลายปัญหา แก้ไขปัญหาที่เกิดภายในชุมชนได้โดยอาศัยทุนทางสังคมอื่นๆ ที่มีในชุมชนประกอบกัน ผู้นำเหล่านี้เกิดได้จากการยอมรับกันเองในหมู่บ้าน และผู้นำได้แสดงความสามารถของตนเอง ทักษะการเป็นผู้นำ การครองใจคน และการเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ รู้จักให้อภัย ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน ตามค่านิยมที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา ซึ่งเป็นแหล่งฐานอำนาจในการยอมรับให้เป็นผู้นำของชุมชน ทำให้การเป็นผู้นำด้านต่าง ๆ ของบุคคลเหล่านี้ได้แสดงออกให้ชุมชนมีความเชื่อมั่น ไว้วางใจ ดังนั้นการเลือกผู้นำที่เป็นตัวแทนชาวบ้านในการทำงาน ประสาน หรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนส่วนใหญ่มาจากผู้นำเหล่านี้นั่นเอง

1.4 ทุนองค์กรหรือกลุ่ม

องค์กรหรือกลุ่มของหมู่บ้านสันป่ายางเกิดจากการที่ชาวบ้านได้ร่วมกันภายในหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่ม หรือองค์กรโดยที่ชาวบ้านพบปัญหา อุปสรรคเดียวกันอยากแก้ไข มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเดียวกัน มีกิจกรรมร่วมกัน จุดมุ่งหมายเดียวกัน ร่วมกันทำ ช่วยเหลือกัน สมาชิกทุกคนมีความตระหนักต่อการเป็นเจ้าของ หรือมีส่วนร่วมและมีการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ จากคำบอกเล่าของนายสมบุญ กิตติกร นายดวงดวงบุรี ชาวบ้านสันป่ายางได้ดำรงชีวิตตามวิถีทางของชาวบ้านชนบท มีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายทำมาหากินโดยยึดอาชีพการเกษตร ทำนา ทำสวนเก็บของป่าเป็นหลัก จากนั้นสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การลดน้อยของทรัพยากรธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงค่านิยม วัฒนธรรมต่าง ๆ จากข้างนอกหมู่บ้านเข้ามาสู่ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านที่เคยอยู่แบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ก็ต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นพึ่งพาเทคโนโลยี แต่หมู่บ้านสันป่ายางก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมสมัยใหม่หรือค่านิยมในสังคมเมืองทั้งหมด มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง หมู่บ้านยังคงวิถีชีวิตแบบชนบทอยู่ มีการรับ ปรับเปลี่ยน ประเพณี ค่านิยมเพียงบางส่วนเพราะมีชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน ทำหน้าที่คัดกรอง พิจารณา และหาแนวทางให้ลูก ๆ หลาน ๆ ได้มีโอกาสเข้าวัด ได้ทำบุญในวันประเพณีสำคัญ ซึ่งเป็นการกลั่นกรอง หรือต่อต้านค่านิยมที่เห็นว่าไม่เหมาะสม หรือเป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับที่องค์กรหรือชาวบ้านต้องการโดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงทั้งหมด ทุนองค์กรเป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากคำบอกเล่าของนายสมบุญ กิตติกร และ นางกรองแก้ว อินสวรรค์ และจากหลักฐานบันทึกของกลุ่มพบว่าชาวบ้านสันป่ายางมีการรวมตัวกันทำงานเป็นกลุ่มมาตั้งแต่อดีต เริ่มตั้งแต่ญาติพี่น้องช่วยกันทำนา ปลูกถั่วเหลือง ปลูกสร้างบ้าน เอาจมูกกันทั้งงานอาชีพและงานทำบุญต่าง ๆ เรื่อยมา ทำให้ชาวบ้านมีความเคยชินในการทำงานเป็นกลุ่ม มีประสบการณ์ จึงเกิดการแบ่งกลุ่มทำงานแบบธรรมชาติ ตามลักษณะงาน เช่นกลุ่มแม่บ้าน จัดกลุ่มทำงานในเรื่องอาหาร เย็บปักถักร้อย งานประดิษฐ์ดอกไม้ ปลูกผัก งานแปรรูปผลิตภัณฑ์ งานที่ต้องใช้แรงงานหนักเช่นงานก่อสร้างบ้าน จักรสาน ทำนา ทำสวนเป็นหน้าที่หัวหน้าครอบครัวที่เป็นชาย งานต้อนรับเป็นกลุ่มของวัยรุ่น และมีการรวมกลุ่มของคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้าย ๆ กัน เช่นกลุ่มชาวบ้านที่พบปัญหาในเรื่องน้ำทำการเกษตรเกิดกลุ่มเหมืองฝาย 3 กลุ่ม กลุ่มผู้ที่มีปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งในอดีตมีการแบ่งกลุ่มตามธรรมชาติเช่นนี้อยู่แล้ว จากนั้นมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้ามาจัดตั้งกลุ่มให้เป็นทางการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบ

ข้อบังคับที่สมาชิกกลุ่มต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข จัดตั้ง ปี 2522 โดยเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข มีสมาชิก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 34 คน และชาวบ้านเข้าร่วมกองทุนยา 170 ครอบครัว กลุ่มผู้สูงอายุจัดตั้งขึ้น ปี 2536 โดยเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข สมาชิก 134 คน กลุ่มความหวังใหม่ จัดตั้งโดย องค์การเอกชนปี 2538 สมาชิก 25 คน กลุ่มผู้นำหรือกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจศพตำบล หมู่บ้านจัดตั้งโดยกระทรวงมหาดไทย กลุ่มแม่บ้าน เริ่มจัดตั้ง ปี 2522 โดยเจ้าหน้าที่ กระทรวงมหาดไทย แบ่ง เป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามกิจกรรมที่ทำดังนี้

- กลุ่มแปรรูป ทำแปรรูปสมุนไพร ในหมู่บ้าน จำหน่ายในหมู่บ้าน บ้าง ส่งผลผลิตไปจำหน่ายที่ มินิส โตร์ ริมปิง และในห้าง รวมทั้งในตลาดต่าง ๆ มีทุน 80,000 บาท

- กลุ่มเงินทุนหมุนเวียน มีการระดมทุน ๆ ละ 100 บาท / เดือน นำมาให้สมาชิกกู้ คิดดอกเบี้ย ร้อยละ 2 บาท / เดือน บันทึกลงทุก 3 ปี ในการบันทึกล้นได้มาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับกำไรจากดอกเบี้ย และเงินออม การกู้ต้องส่งภายใน 6 เดือน โดยให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง ที่สมาชิกได้กำหนดไว้ คือถ้าหากไม่คืนตามกำหนด กลุ่มก็ลงโทษ โดยวิธีการให้สมาชิกที่กู้ยืมใหม่ มีสิทธิ์เข้าไปขอเงินคืนจากคนที่ถึงกำหนดใช้หนี้ได้เลย สมาชิกก็กลัวขายหน้า จึงรีบคืนตามกำหนดสัญญา มีทุน 30,000 บาท

- กลุ่มเต้าเจี้ยว ผักปลอดสารพิษ กลุ่มนำผลผลิตส่งจำหน่าย ในหมู่บ้าน อิมบุญ กรีนเนต กลุ่มแบ่งหน้าที่กันในการเพาะปลูกเช่นปลูกผักกาด ผักคะน้า คนที่จะปลูกต้องมาร่วมกันคิดว่าจะแบ่งหน้าที่กันอย่างไร มีข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งมีการแบ่ง หน้าที่ เป็นกลุ่ม กลุ่มที่ 1 รับผิดชอบ ไปทำปุ๋ยหมัก กลุ่มที่ 2 รับผิดชอบไปทำน้ำที่ เพาะพันธุ์ต้นกล้า และอีกกลุ่มหนึ่ง รับผิดชอบเรื่องตลาดไปติดต่อตลาด ถ้าพร้อมแล้วก็ทำ ตามหน้าที่ แบ่งต้นกล้าจากกลุ่มที่ 1 ที่ได้เตรียมไว้นำไปปลูกในพื้นที่ของตนเอง นำปุ๋ยหมัก จากการเตรียมของกลุ่มที่ 1 ไปใช้ จากนั้นก็มีการเวียนไปดูแลแนะนำช่วยกันแก้ไข และเป็น การตรวจสอบไม่ให้ใช้สารเคมี หมุนเวียนดูแลไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ร่วมกันนำ ส่งตลาด และมีการตรวจสอบพร้อมเป็นพยานในเรื่องปลอดสารพิษจริง ๆ ถ้าหากตรวจสอบ พบสารพิษตกค้างในผักจะถูกตัดสิทธิในการจำหน่ายอีกต่อไปและต้องถูกปรับ 100 บาท ต่อ 1 ตัวอย่าง กลุ่มสมัครเป็นสมาชิกของกรีนเนต โดยถือหุ้น 100 หุ้น มีทุน 15,000 บาท สมาชิก 12 คน

- กลุ่มหัตถกรรม รับงานปัก ถักไหมพรม ถักนิตติ้ง ค่าแรง 200 บาท / ตัว ทำส่งวัดป่าดาราภิรมย์ และอุตสาหกรรมภาคเหนือ มีทุน 20,000 บาท สมาชิก 77 คน

- กลุ่มแม่บ้านกองทุนพัฒนาอาชีพ ได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิไทยพัฒนา 22,000 บาท แล้วสมาชิกฝากออมทรัพย์ 30 บาท / เดือน มีวัตถุประสงค์ปล่อยให้สมาชิกไปประกอบอาชีพ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ฯลฯ ฝากส่งทุก 6 เดือน สมาชิก 30 คน

- กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านเกษตร สมาชิกแม่บ้านนำเงินออมทรัพย์ 100 บาท / เดือน มีทุน 200,000 บาท สมาชิก 61 คน

- กลุ่มแม่บ้านสุขภาพ โดยได้รับงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ให้เป็นกองทุน เพื่อปรับปรุงสุขภาพอาหาร โดยเวียนกันยืมในหมู่บ้าน ครั้งละ 2,000 บาท ในระยะเวลา 4 เดือน ส่งคืนพร้อมดอกเบี้ย 450 บาท สมาชิก 21 คน

แต่ละกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ที่มีปัจจัยอื่น ๆ เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง ทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเฉพาะชาวบ้านหากไม่ให้ความสำคัญ ไม่เห็นด้วย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มไปอย่างมาก บางกลุ่มถึงเลิกกันไปเลย หรือบางกลุ่มชาวบ้านนำมาปรับปรุงทำตามแนวที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงสามารถดำรงอยู่ได้จนกระทั่งปัจจุบัน จากการที่หมู่บ้านมีทุนองค์กรหรือกลุ่มในหมู่บ้านตั้งแต่อดีต และมีทุนองค์กรจำนวนมากนั้นทำให้ชาวบ้านมีประสบการณ์ในการทำงานกลุ่ม จึงทำให้องค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทีหลังมีสมาชิกที่ผ่านประสบการณ์การทำงานกลุ่มมาแล้ว ส่งผลให้การบริหารจัดการองค์กรได้ดี เกิดปัญหาอุปสรรคน้อย และทุนองค์กรในหมู่บ้านแต่ละองค์กรได้ช่วยเหลือสนับสนุน และเกิดการเรียนรู้ เชื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ขององค์กรหมู่บ้าน การรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร สามารถสร้างอำนาจต่อรอง และรักษาผลประโยชน์ขององค์กรได้ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมในลักษณะระบบกรรมสิทธิ์ และการจัดการร่วมกันอันเป็นสิทธิชุมชนในการจัดสรรทรัพยากร สิทธิในการใช้และดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันของชุมชน

1.5 ทุนเครือญาติ

ชาวบ้านในหมู่บ้านสันป่ายางมีความเป็นอยู่แบบพี่ช่วยน้อง น้องช่วยพี่ ในเครือญาติคนในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ รักใคร่ ผูกพันสามัคคี ช่วยเหลือกัน และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเครือญาตินั้น ๆ อาจเป็นญาติสายตรง คือญาติทางสายเลือดเดียวกัน หรือเป็นญาติ

ทางสามี ภรรยา ความเป็นเครือญาตินั้นมีส่วนสำคัญต่อการควบคุมพฤติกรรม การตัดสินใจ ช่วยให้องค์กรในหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง จากการสำรวจ จากข้อมูลบัญชี 11 ของสถานีอนามัยสันป่ายาง และจากการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุพบว่าหมู่บ้านสันป่ายางมีลักษณะเครือญาติ เครือชายและครอบครัว ที่ชัดเจน มีตระกูลใหญ่ ๆ 3 ตระกูล นอกนั้นมีประปรายถึงแม้ตระกูลต่างกันแต่เป็นญาติพี่น้องกันเนื่องจากการแต่งงานใหม่ทั้งภรรยาและลูก ซึ่งยังนิยมใช้นามสกุลฝ่ายสามี ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความผูกพันรักใคร่สามัคคีกัน ให้อภัยกันภายในหมู่บ้าน มีการนับญาติทั้งครอบครัวของตน และครอบครัวของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย จึงทำให้แต่ละครอบครัวเสมือนครอบครัวใหญ่ เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งพบเห็นจากกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ประเพณีที่บ่งบอกถึงการเป็นเครือญาติ เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า นับไล่ญาติสืบผีทางฝ่ายหญิงเป็นผู้สืบประเพณีผีปู่ย่า ถ้าหากถึงเทศกาลปีใหม่เมือง พวงญาติ ๆ ก็พากันเอาอาหารหรือมอบเงินให้เกาผี ไปจัดการเรื่องอาหารเช่นไหว้ผีปู่ย่า มีการนัดรวมญาติไหว้ผีปู่ย่า ญาติพี่น้องก็มาชุมนุมกัน กินอาหารร่วมกันปรึกษาหารือกันเล่าถึงเรื่องความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ประสพการณ์ที่ผ่านมาและที่สำคัญเป็นการกระตุ้นให้ระลึกถึงความสำคัญของการเป็นญาติพี่น้องกัน ยังเคารพนับถือญาติ ถือว่าเป็นพวกเดียวกัน นางชั้นแก้ว บุญดี ได้เล่าว่า “ผีปู่ย่า เป็นผีที่มีความสำคัญมากมีส่วนช่วยป้องกันคนเลวชั่ว ถ้าหากไม่มีผีปู่ย่า ปานนี้คนเราโดยเฉพาะผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นคงจะมั่วเพศไปเรื่อย ไม่รู้ผิดใคร เมียใคร มีลูกออกมามากมายไม่รู้ว่าเป็นพ่อ ไม่นึกถึงญาติพี่น้อง เพราะไม่ต้องกลัวขัดต่อประเพณี ไม่ต้องกลัวผีปู่ย่ามาลงโทษ ” ขณะที่ผู้วิจัยได้ร่วมทำบุญประเพณีการทำบุญสลากภัตร พบว่าญาติพี่น้องจะช่วยเหลือกัน ตั้งแต่เตรียมอุปกรณ์ มีการจักรสานถ้วยสลากเผื่อญาติพี่น้อง เป็นรูปทรงแบบเดียวกัน พอวันรุ่งขึ้นเป็นวันถวายทานสลากภัตร ชาวบ้านก็หอบหิ้วเอาเสื่อไปปูในศาลาวัดเพื่อจองสถานที่ไว้สำหรับวางถ้วยสลาก มีการจองเผื่อญาติพี่น้องกัน ผู้วิจัยถามว่า “ที่ว่างตรงนั้นเอาไว้ว่างอะไร” เขาตอบว่า “จองให้ลูกพี่ลูกน้องกัน” และผู้วิจัยถามอีกว่า “เป็นสิ่งที่จองกะเจ้า” เขาตอบว่า “ไม่ได้ตั้งแต่เป็นที่รู้จักกัน ใครมาก่อนก็ต้องจองเผื่อกัน ทำมาทุก ๆ ปี เพราะว่าเวลาไปหาเส้นหาใบรายชื่อผู้ถวายทานและผู้รับทาน ก็ต้องมีคนเปลี่ยนกันเผื่อถ้วยสลากแทนกัน” ผู้วิจัยถามว่า “มีการลัก ขโมยของถ้วยหรือ ทำไม่ถึงต้องเผื่อ” เขาตอบว่า “ไม่มีหรอก ใครขโมยของพวกนี้ก็เป็นการบาปขนาดหนัก ที่ต้องเผื่อเพราะว่าหากพระมารับทานแล้วจะไม่มีใครถวายของทาน” และพบว่าญาติพี่น้องได้นั่งใกล้ ๆ กัน มีการนั่งเผื่อถ้วยสลากที่มีลักษณะคล้ายกัน ดูแลและคอยช่วยเหลือกัน บรรยายากในวันนั้นพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มาทำบุญที่วัด

ในหมู่บ้านเจียบเหงา ทุกคนแต่งตัวด้วยผ้าไหมสีสดสวย ใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และมักพูดคุยกันถึงเรื่องความเป็นอยู่ ความสุขสบาย ความสำเร็จของตนเองและลูก ๆ หลาน ๆ พบความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติสูงและมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชีวิต ครอบครัว หมู่บ้านองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ และจากการที่ผู้วิจัยเดินสำรวจหรือเก็บข้อมูลในหมู่บ้านพบว่าการแบ่งอาณาเขตบ้านแต่ละหลังมักไม่มีรั้วบ้าน หรือถ้าหากมีรั้วก็มีช่องทางที่สามารถติดต่อพูดคุย มีทางเดินไปมาหากันระหว่างบ้าน การตั้งครอบครัวใหม่ ปลุกบ้านใหม่ ปลุกสร้างบริเวณใกล้เคียง ๆ หรือรั้วเดียวกันกับพ่อแม่ เพื่อความสะดวกต่อการดูแลพ่อแม่ และให้พ่อแม่ช่วยดูแลลูกหลาน รวมทั้งทรัพย์สินสมบัติในบ้าน นางซันแก้ว บุญดี ยังเล่าอีกว่า "คนเราหากไม่มีคำว่าญาติต่างคนต่างอยู่ หมู่บ้านสันปายางคงจะไม่ใช่ลักษณะนี้ แตกกระจายไปอยู่คนละที่คนละทาง ไม่ได้เห็นหน้าหรือช่วยเหลือกันเหมือนปัจจุบัน หมู่บ้านอยู่อยู่ได้ด้วยความเป็นอยู่แบบญาติพี่น้องกัน อู้ยรู้จักตั้งแต่หัวบ้านถึงหางบ้าน ไต่ไปไต่มาพี่น้องกันทั้งนั้น" ซึ่งทุนเครือญาติในหมู่บ้านนี้มีผลต่อองค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังคำบอกเล่าของสมาชิกองค์กร นางพรจะวะนะ สมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข และนางพรรณี หนันไชย สมาชิกกลุ่มความหวังใหม่ที่เห็นความสำคัญของเครือญาติ ร่วมกันว่า สมัยนี้พวกเขาได้รับความสะดวกสบาย มีลูกมีหลานก็ให้คนแก่เฒ่าที่บ้าน บ้านเรือนก็ไม่ต้องห่วงมีคนแก่คอยเฝ้าบ้าน อีกทั้งบ้านใกล้เคียงก็คอยดูแลให้ พวกเขาจึงมีเวลาไปทำงาน ไปประชุม หรือเดินทางไปไหน ๆ ติดต่อกันต่างหมู่บ้านได้อย่างไม่ต้องกังวล ถึงเรื่องภาระครอบครัว หากวันไหนเงินขาดมือก็ยืมพี่ ๆ น้อง ๆ ไปใช้ก่อน การรวมกลุ่มในหมู่บ้านล้วนแต่เป็นญาติพี่น้องกันทั้งนั้น ทำอะไรก็เกรงใจกัน เรื่องไหนที่อภัยกันได้ก็ให้อภัยกัน เรื่องที่ร้ายก็กลายเป็นดี เรื่องใหญ่ก็กลายเป็นเรื่องเล็กเพราะว่าถ้าหากทะเลาะกันก็อย่าให้คนอื่น อักอย่างก็คือพี่น้องกันถึงแม้ว่าทะเลาะกัน ผิดใจกันอย่างหนัก พี่น้องกันฆ่ากันไม่ลง ทุนเครือญาติส่งผลให้กลุ่มองค์กรในหมู่บ้านสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการให้อภัย เห็นใจกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน เพราะว่าเป็นญาติพี่น้องกัน และสมาชิกมีเวลาให้กับองค์กร เนื่องจากมีเครือญาติ คอยช่วยเหลือทางครอบครัวตั้งแต่การเลี้ยงดูเด็ก ๆ ดูแลความปลอดภัยในบ้านและบ้านใกล้เคียง ทุนเครือญาติเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมากต่อการดำรงอยู่ขององค์กรหมู่บ้านนั้น ๆ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมในลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบที่เอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้อภัย ความมีน้ำใจ ทำให้องค์กรสามารถบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง มีความมั่นคง เข้มแข็ง

1.6 ทูทางเศรษฐกิจ

ทูทางเศรษฐกิจ ในหมู่บ้านสันปายางที่ส่งผลถึงการได้มาเป็นตัวเงิน หรือเป็นวัตถุที่ช่วยในการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ขององค์กร ทูต่าง ๆ ได้นำเสนอในหัวข้ออื่นแล้ว ในที่นี้จะกล่าวถึงทูทางเศรษฐกิจที่เป็นทุนแรงงานอาชีพหรือการร่วมแรงงานที่มีในหมู่บ้าน ทูทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุ และทูทางสังคมต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นฐานที่สำคัญทางเศรษฐกิจ นายบุญ ประสิงห์ นายสมควร ประสิงห์ นางกรองแก้ว อินสวรรค์ และจากการสังเกตพบว่าในหมู่บ้านสันปายางแห่งนี้มีวัตถุที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ทั้งวัตถุที่เป็นเครื่องใช้ไม่สอย สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันและวัตถุที่เป็นธรรมชาติ หรือได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ต่าง ๆ เช่น น้ำ นายบุญ ประสิงห์ เล่าว่า หมู่บ้านนี้มีแม่น้ำไหลผ่าน 2 สาย ชาวบ้านมีที่ดินเป็นของตนเอง ชาวบ้านอาศัยที่ดินปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ทำการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกถั่วเหลือง ทำสวนลำไย โดยไม่ต้องเช่า การประกอบอาชีพแตกต่างจากอดีต เช่น การดำนาเมื่ออดีตใช้แรง วัว ควาย และคน เป็นส่วนใหญ่ มีการลงแขกกันทำนาตั้งแต่การเตรียมที่นาปลูก จนกระทั่งเก็บเกี่ยวต่อมา ปี 2537 ส่วนใหญ่ใช้วิธีการจ้างรายวันหรือเหมา โดยทีมรับจ้างในหมู่บ้านหรือมาจากหมู่บ้านข้างเคียง แต่ก็มีบางรายที่ยังใช้วิธีการลงแขกในกลุ่มญาติพี่น้อง เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงจากเดิม ผลิตเพื่อบริโภค และหากเหลือจึงนำไปขาย แต่พอปัจจุบันผลิตเพื่อขาย ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนไปหันมานิยมใช้เทคโนโลยี เครื่องจักรเป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่ใช้รถไถเตรียมที่นาเพื่อปลูกข้าว ทำสวน เก็บเกี่ยวข้าวใช้เครื่องจักร รถเกี่ยวข้าวเก็บเกี่ยวจนกระทั่งได้ผลผลิตออกมาเป็นข้าวเปลือกพร้อมที่นำไปเก็บหรือขายได้ ซึ่งทำให้สะดวก รวดเร็ว มีบางรายที่พื้นที่นา เป็นสภาพที่ลุ่มมีน้ำขัง ทำให้รถ เครื่องจักรไม่สามารถเข้าไปได้ชาวบ้านจึงรวมตัวกันในกลุ่มที่พบปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน คือพวกที่มีที่นาลุ่ม รวมตัวเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ โดยใช้วิธีการลงแขก นายสมควร ประสิงห์ เล่าว่า ที่นาของเขาเองยังต้องใช้ควาย และควายเหล็ก เพราะว่าเป็นที่ลุ่มมีน้ำมาก แต่ก็มีส่วนดีตรงที่สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง พวกชาวบ้านที่มีที่นาลุ่มเหมือนกันเขาก็มาช่วยกันทำ เอามือเอแรงกัน การทำการเกษตรทางเดียว รายได้ก็พอใช้จ่าย พออยู่พอกิน ไม่ต้องซื้อข้าว อยู่บ้านเราแม้ไม่มีเงินสักบาทก็สามารถอยู่ได้ด้วยการเก็บผัก ผลไม้ข้างรั้วกิน อาชีพของชาวบ้านนอกจากการเกษตรปลูกข้าว ปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสง ทำสวนลำไย สวนมะม่วง แล้วยังแบ่งเวลาหารายได้เพิ่ม โดยออกไปรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ทำอาชีพเสริมในการทำกิจกรรมกลุ่ม เย็บปักถักร้อย เย็บผ้า ชาวบ้านมีงานทำในหมู่บ้านไม่มีผู้ว่างงาน และถ้าหากฤดูฝนหรือมีเวลาว่างตอนเย็นก็ไปเก็บเห็ด หน่อไม้ในป่า หาปู ปลา

ผักกูด สาหร่าย ผักบุ้ง ไข่แดง ฝรั่ง ต้ม กล้วย หรือกินในครอบครัว ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย
 ที่ใช้ในการประกอบอาชีพมาจากแหล่งต่าง ๆ เรียงจากมาก ถึงน้อยตามลำดับดังนี้ ทุน
 ส่วนตัว ทุนกู้ยืมกองทุนขององค์กรในหมู่บ้าน และจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่ายืมจากนายทุนทั่วไป ชาวบ้านสามารถใช้หนี้คืนตามสัญญา รายได้จาก
 การทำอาชีพเกษตรในพื้นที่ตนเอง จากการรับจ้าง และมีความพร้อมในด้านวัตถุ ส่วนที่ดิน
 สาธารณะของหมู่บ้านก็มีจำนวนเพียงพอต่อการก่อสร้างสาธารณสมบัติของชาวบ้าน ที่หิ้ง
 ขยะหมู่บ้าน อ่างเก็บน้ำหมู่บ้าน ที่ทำนบกั้นน้ำของแม่บ้าน องค์กรความหวังใหม่และองค์กร
 อาสาสมัครสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายของชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องอาหารการกิน เก็บไว้ยาม
 เจ็บป่วย ดอกเงิน ส่งลูกหลานเรียนหนังสือ ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก รถยนต์ มอเตอร์ไซด์ ทีวี
 พัดลม ตู้เย็น เครื่องเสียง ฯลฯ มีเกือบครบทุกหลังคาเรือน ส่วนใหญ่ชาวบ้านมีฐานะ
 ปานกลาง คนยากจนจริง ๆ แทบไม่มี มีคนที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพจิตชอบดื่มเหล้า และคน
 พิการรวม 3 คน ดังนี้ พิการตา ตาบอด 2 ข้าง 1 คน ตาบอด 1 ข้าง 1 คนและเป็นพิษสุรา
 เรื้อรังอีก 1 คน แต่เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้บ้าง มีพี่น้องครอบครัวช่วยดูแล สำหรับ
 ตลาดในหมู่บ้านเป็นตลาดสดประเภท 1 มีโครงสร้างถาวรมีการค้าขายตลอดทุกวันเช้าและ
 เย็น คนขายส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้าน สินค้าส่วนใหญ่ก็ผลิตเองในหมู่บ้าน เช่น อาหารปรุง
 เสริม เนื้อหมู หอย ปู ปลา ผักต่าง ๆ ผักกาด ผักบุ้ง ผักกูด กุ้ง กล้วย มะละกอ ขนุน ลำไย
 มะเฟือง มะไฟ ผลไม้ตามฤดูกาล ขนมหวานที่หาได้ในหมู่บ้าน สินค้าราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับ
 ตลาดใกล้เคียง ร้านค้าขายของชำในหมู่บ้านมีจำนวน 9 ร้าน ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเลือก
 บริโภคได้ตามความพอใจ ประหยัด การผลิตพืชผลทางการเกษตร ยังใช้ความรู้ ภูมิปัญญา
 ชาวบ้านที่ได้ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนสืบทอดต่อกันมา และยังเน้นผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบป้อนให้
 องค์กรในหมู่บ้านเพื่อนำไปแปรรูป ปรับปรุง บรรจุ และจำหน่าย เช่น ปลุกถั่วเหลืองทำ
 2 แบบ คือ แบบใช้สารเคมี มีการลงทุนต่ำกว่า ได้ผลผลิตจำนวนมากมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อ
 ราคาถูกกว่า แบบปลอดสารพิษลงทุนสูงกว่าผลผลิตจำนวนน้อยแต่ราคาสูงกว่าส่งขายให้กลุ่ม
 แม่บ้านทำเต้าเจี้ยว ถั่วเน่า ปลุกข้าวทำข้าวกล้อง ผักกาด คื่นห่อ ปลอดสารพิษ
 ผลผลิตสินค้าของหมู่บ้าน ยังสามารถนำไปขายที่ตลาดของอำเภอ ในเมือง และต่างจังหวัดได้
 ดังนั้นเศรษฐกิจในหมู่บ้านนี้ถือว่ามีความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตที่พร้อมพอเพียงระดับหนึ่ง ทำ
 ให้เกิดการรวมกลุ่ม มีความรับผิดชอบ มีเศรษฐกิจหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้าน สมาชิกขององค์กร
 ที่มาจากความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สามารถ บริหารจัดการองค์กรได้ด้วยตนเองทั้งทาง
 ด้านการเงิน และทรัพยากรอื่น ๆ เป็นชุมชนที่เป็นแบบพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกันภายใต้ระบบ

ของความเป็นเครือญาติความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ประกอบกับการมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำอาชีพเสริม ทำให้ระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนเป็นไปแบบลักษณะพึ่งตนเอง ตอบสนองความต้องการขององค์กร และชุมชน องค์กรสามารถบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจภายในองค์กรได้ด้วยการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมในลักษณะระบบกรรมสิทธิ์ และการจัดการร่วมกันในการใช้และดูแลทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน

1.7 ทุนทางการศึกษาเรียนรู้

การเรียนรู้ของชาวบ้านเป็นการถ่ายทอดสู่คน องค์กรในหมู่บ้านสันป่ายางมีกระบวนการเรียนรู้หลายแบบมีทั้งการสังเกตสิ่งที่พบเห็นทั้งจากคนหรือธรรมชาติ หรือจากการสาธิต ฝึกปฏิบัติ การทดลองทำ การเรียนแบบคนอื่น การสอนจากผู้อื่น การอ่านจากเอกสารสิ่งพิมพ์ การฟัง การใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในหมู่บ้าน และองค์กร ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ในหมู่บ้านมีมากมาย ตั้งแต่ระดับครอบครัวทั้งคนและสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน วัด โรงเรียน สิ่งแวดล้อมในชุมชนและนอกชุมชนทั้งคนและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเรียนรู้ของชาวบ้านมีความสำคัญต่อการดำเนินวิถีประจำวันของตนเองและองค์กรเป็นอย่างมาก ทั้งในการทำงาน การดำรงชีวิตในสังคม ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ และชาวบ้านก็ต้องมีบทบาททั้งเป็นผู้เรียนรู้ และผู้ที่ถ่ายทอดแก่ผู้ไม่รู้ต่อไป ในเรื่องของการศึกษา นายดวงดวงบุรี ได้เล่าถึงหมู่บ้านในอดีตว่า หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมานาน คนในหมู่บ้านเป็นคนที่ดีคนดี ชาติก่อนคงจะทำบุญไว้มาก เพราะว่าส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านเกิดมาก็พบปะวัดสันป่ายาง มีตุ่มพระคอยอบรมสั่งสอนชาวบ้านในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ เรื่องธรรม พุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน นอกจากนั้นหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาลในการจัดตั้งโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม ที่ทำการไปรษณีย์ก่อนหมู่บ้านอื่น ๆ อีกหลายหมู่บ้านที่อยู่ในตำบล อำเภอเดียวกัน คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 เป็นคนในพื้นที่แต่เดิม เป็นคนเก่าแก่ มีประสบการณ์ชีวิตชนบทมากมาย มีการพึ่งพา อาศัยกัน ช่วยเหลือกันทำงาน มีการลงแขกทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานเป็นกลุ่มมานานแล้ว ดังนั้นชาวบ้านจึงมีโอกาสดูแลเรียนรู้จากคนในหมู่บ้านมาก ทั้งในการทำงานหรือการดำเนินชีวิต โดยการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และจากการกล่อมเกลา ซึ่งแหล่งการเรียนรู้มีทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น ครอบครัว ญาติพี่น้อง วัด โรงเรียน และ สิ่งแวดล้อม ครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญเป็นสถาบันแห่งแรก ที่ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ เกิดพัฒนาการของสมาชิกในครอบครัว

สืบทอดต่อกันมา สำหรับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายได้เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน การดำรงชีวิตประจำวัน เพราะว่าในอดีตไม่มีวิทยุ โทรทัศน์ รถยนต์ รถเครื่อง สิ่งอำนวยความสะดวกแบบปัจจุบัน คนสมัยก่อนก็ไม่มีโอกาสรับฟังข่าววิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อยู่แบบปิดหูปิดตา ไม่รู้ว่ามีคนในหมู่บ้านอื่น ๆ เขาได้ทดลองทำสิ่งนั้น สิ่งนี้แล้วได้ผลอย่างไร สำเร็จ หรือล้มเหลวอย่างไร รู้แต่ชาวบ้านเหนือบ้านได้ภายในหมู่บ้าน เล่าสู่กันฟัง ดังนั้นต้องอาศัยการกระทำแบบลองผิดลองถูกมาตลอด ได้ประสบการณ์จากการลองผิดลองถูก ลูก ๆ หลาน ๆ ก็ได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ต่อไป ชาวบ้านสันปาย่างได้สอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว การทำงานแบบกลุ่ม ช่วยกันทำงาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการให้อภัย วัตถุประสงค์เป็นแหล่งเรียนรู้ตั้งแต่อดีต เป็นจุดรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการทำงาน รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินชีวิต เป็นแหล่งศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นที่ฝึกสมาธิ ฝึกสามเณรเทศนาในวันพระ มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือธรรมะ และมีป้ายคำสอน คติ เตือนใจผู้อ่านได้คิด และนำไปใช้ นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในหมู่บ้านสันปาย่างมีหลายอย่าง เช่น การคัดเลือกไม้แต่ละชนิดที่นำมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ไม้เนื้ออ่อน ไม้เนื้อแข็ง อายุของไม้ วิธีการตัด แม้กระทั่งการตัดไม้ไฟเพื่อนำมาจักรสานถ้าตัดไม่เป็นก็ไม่สามารถเอามาได้ การเรียนรู้จากการเลือกบริโภคเห็ดชนิดต่าง ๆ ที่ไม่มีพิษ ผักหวาน งู สัตว์ป่าอื่น ๆ ได้อย่างปลอดภัย การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานกลุ่มในอดีตที่มีทั้งประสบผลสำเร็จและล้มเหลว ทำให้เป็นบทเรียนสอนกลุ่มจนกระทั่งกลุ่มมีการพัฒนาขึ้น มีความเข้มแข็งมากขึ้น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มความหวังใหม่ เป็นกลุ่มที่ตั้งมานานแต่ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด แต่สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ มีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการได้เอง

นายบุญ ประสิทธิ์ ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ได้เล่าว่าพวกเขามาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข บางคนต้องสวมหมวกหลายใบในร่างเดียวกัน คือเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในหมู่บ้านรวมไปด้วยเช่นเป็นทั้งสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจศพ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ทำให้มากด้วยประสบการณ์ และพวกเขามีโอกาสไปศึกษาดูงานนอกชุมชน และบางครั้งคนนอกชุมชนมาศึกษาดูงานในหมู่บ้าน ทำให้พวกเขามีโอกาสศึกษาการทำงานของกลุ่มอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มตน เช่นการนำวิธีการสร้างเงื่อนไขข้อตกลงโดยกลุ่ม แล้วนำมาเสนอ ในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบและพิจารณานำมาใช้

ให้เกิดประโยชน์ในกลุ่ม ทำให้ลดความขัดแย้ง ลดปัญหาหรือแก้ปัญหาในกลุ่ม จนทำให้เกิดปัญหาน้อยที่สุดทุกคนยอมรับ เนื่องจากหมู่บ้านสันป่ายางนี้เคยมีชื่อเสียงชนะเลิศประกวดหมู่บ้านสาธารณสุขมูลฐานระดับจังหวัด ทำให้ต่างหมู่บ้านมาดูงานบ่อยครั้ง พวกเขาจึงฉวยโอกาสซักถามสิ่งที่เขาอยากรู้จากผู้ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขได้เรียนรู้จากกลุ่มแม่บ้านในเรื่องการป้องกันและการแก้ไขข้อขัดแย้ง โดยให้สมาชิกร่วมกำหนดแนวทางการทำงาน ทำข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ในการทำงานกลุ่มเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานของกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีแนวทางที่ชัดเจน ทุกคนเคารพในกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทำให้กลุ่มคงอยู่ได้ และมีการซักถามความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรื่องเงินกองทุนจากกลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงานแล้วนำมาใช้ปรับปรุงพัฒนาการทำงานของกลุ่ม สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ตามบทบาทหน้าที่

สำหรับกลุ่มแม่บ้านการเรียนรู้มีผลต่อกลุ่มแม่บ้านมาก กลุ่มแม่บ้านสันป่ายางได้ตั้งมานานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มเดียว ต่อมาขยายตัวช้า ๆ เป็นกลุ่มใหญ่ การทำงานพบปัญหาอุปสรรคและได้พบสิ่งใหม่ สิ่งที่ดีคิดว่าดี น่าจะทำ หรือบางครั้งทดลองแล้วประสบความสำเร็จล้มเหลว ไม่เป็นไปตามความต้องการของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้นำส่วนที่ล้มเหลว มาพิจารณาหาเหตุผล แล้วก็สรรหาทางเลือกใหม่ จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่นการเรียนรู้จากตลาดที่จำหน่ายสินค้า การศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติจากองค์กรต่าง ๆ หรือเพื่อน ๆ เมื่อเกิดความคิดหรือทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า ดีกว่าเดิมกว่าที่ปฏิบัติในปัจจุบัน จึงได้แบ่งกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มเต้าเจี้ยว กลุ่มแฮมพู กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มเย็บปัก เพื่อทดลองทำดู จึงทราบวิธีที่ได้ผลดีเช่นการปลูกผักปลอดสารพิษเคยทดลองใช้วิธีตามคำแนะนำของเกษตรให้ปลูกผักกางมุ้งแต่ผลที่ได้ไม่น่าพอใจ การลงทุนสูงพวกเขาจึงทดลองทำตามคำแนะนำของคนเฒ่าคนแก่ และ จากที่ได้ไปดูของคนอื่นมาปลูกผักโดยอาศัยธรรมชาติปลูกไถ่ป่า ให้มีแมลงมาช่วยผสมพันธุ์พืช มีนกมากินหนอนศัตรูพืช ก็ได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ จากการทำกิจกรรมกลุ่มของแม่บ้านนั้นได้อาศัยการเรียนรู้โดยเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน บางครั้งก็เรียนรู้จากพ่อแม่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ของหมู่บ้าน กลุ่มจึงมีการปรับปรุงกิจกรรมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้าน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น

การเรียนรู้มีผลต่อกลุ่มความหวังใหม่ พี่พรณี ทนไชย เล่าว่า การเรียนรู้มีความสำคัญต่อกลุ่มความหวังใหม่มาก เพราะสมาชิกมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ทั้งสุขภาพทางกาย และจิตใจเป็นการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้และต้องต่อสู้กับโรคแทรก

ซ้อน หรือการติดเชื่อที่ขวยโอกาสอยู่ตลอด มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความรู้สึกลัวเจ็บ กลัวป่วย กลัวตาย (ยกเว้นคนบ้า คนสติไม่ดี) โดยเฉพาะคนที่มีอาการเจ็บป่วยอยู่แล้ว เช่น สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครผู้ซึ่งมีเชื้อเอดส์ อยู่ในตัวแล้ว ร่างกายก็ค่อยพบแต่โรคแทรกอยู่เรื่อย ๆ ทั้งไข้ ไอ ท้องร่วง ปวดบวม เชื้อราขึ้นสมอง วัณโรค ติดเชื้อผิวหนัง แต่ละคนต่างก็กลัวตาย ต่างก็พยายามค้นหาความรู้ หาวิธีการที่คิดว่าจะช่วยรักษาโรคให้หายได้ วัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มที่สำคัญคือการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ในการดูแลสุขภาพและอาชีพที่เหมาะสม ในขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปพบกลุ่มในวันประชุมกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มความหวังใหม่ ส่วนใหญ่จะพูดคุยถึงเรื่องปัญหาสุขภาพที่ตนเองได้เผชิญมา ดังเช่นผู้ติดเชื้อหญิง 2 คน นั่งคุยกัน เรื่องการดูแลสุขภาพ การแก้ปัญหาการเจ็บป่วยวิธีการรักษาโรค ด้วยวิธีการใช้สมุนไพร คนหนึ่งเล่าประสบการณ์ที่เคยได้รับคำแนะนำจากเพื่อนวิธีใช้สมุนไพรรักษาโรคท้องร่วงด้วยใบฝรั่งขณะมาประชุมครั้งที่แล้ว พอกลับไปทดลองใช้แล้ว ก็ได้ผลดี จึงอยากได้สมุนไพรตัวอื่น ๆ อีก ที่แก้อาการเจ็บป่วยอื่น ๆ อีก เช่นสมุนไพรแก้ไอสมุนไพรแก้ท้องอืดไม่หลับ เพื่อนที่นั่งคุยด้วยได้แนะนำว่า ตัวเขาก็เคยมีอาการแบบนี้เหมือนกัน การลดอาการไอ ตัวเขาเองได้จิบน้ำอุ่นบ่อย ๆ ไม่กินของที่มีมัน และไม่ระคายคอก็ทำให้ไอลดลง หลับได้สบาย กลับไปทดลองทำดูนะ กลุ่มความหวังใหม่นี้เป็นกลุ่มที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เพราะกลไกของการเกิดโรคและภาวะแทรกซ้อนจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้นพวกเขาไม่สามารถรับจ้าง หรือทำงานที่ตนถนัดหรืองานที่เคยทำ มีประสบการณ์มาแล้ว เช่นการรับจ้างงานเกษตรได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเรียนรู้จากเพื่อนสมาชิกหรือคนอื่นในเรื่องอาชีพที่เป็นงานเหมาะสมกับสภาพร่างกายที่สามารถทำได้ เช่นอาชีพเย็บผ้า เย็บปัก การประดิษฐ์สิ่งของชำร่วย ต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบอาชีพรับจ้าง และ ผลิตจำหน่าย

หมู่บ้านนั้นนับว่าเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เมื่ออดีตมีการสอนหนังสือที่วัดสันป่ายางโดยพระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้สอนแนะนำ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2465 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณตั้งโรงเรียนประถมขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในภาคบังคับตามเกณฑ์เกือบทุกคน ต่อมาปี 2523 รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้นในหมู่บ้านอีกทำให้ชาวบ้านได้ศึกษาต่อถึงระดับมัธยมจำนวนมาก การที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนในหมู่บ้านทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายจำนวนมากเช่นค่ารถ ค่าอาหาร ค่าที่พัก และประหยัดค่าลงทะเบียน บำรุงการศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนของรัฐบาล การมีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านทำให้ชุมชนสามารถควบคุมดูแลเด็กได้อย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่ล่อแหลม เสี่ยงต่อการติดสารเสพติด และการติดเชื้อเอดส์ใน

กลุ่มวัยรุ่นประกอบกับโรงเรียนมีนโยบายให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน ซึ่งส่งผลดีต่อเด็ก ๆ ลูกหลานชาวบ้านเอง ส่วนการศึกษานอกระบบชาวบ้าน และสมาชิกองค์กรมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ขณะศึกษาดูงานหมู่บ้านอื่น และที่อื่นมาศึกษาดูงานในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างอื่นจำนวนหนึ่งที่ได้ศึกษาในระบบการศึกษา นอกโรงเรียน โดยเข้ากลุ่มเรียน สัปดาห์ละ 2 ครั้งรวมกลุ่มในตำบล และในศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอแม่แตง หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม ที่มีผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส ผู้รู้ อยู่ในหมู่บ้าน มีทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จำนวนมาก ชาวบ้านจึงมีโอกาสศึกษาเรียนรู้ เรียนแบบจากคนรุ่นก่อน หรือจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์จริงในวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การเรียนรู้จากผู้ใหญ่เรื่องการคัดเลือกไม้ที่เหมาะสมกับการนำมาสร้างบ้าน การตัดไม้เป็นแผ่น เป็นท่อนให้เหมาะสมกับส่วนต่าง ๆ ของบ้าน วิธีการปลูกสร้างบ้าน ส่วนใหญ่พอบ้านมีความสามารถทำได้เกือบทุกคน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีโรงเรียนสอนวิธีการปลูกสร้างบ้าน เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมเช่นวิธีการสังเกตเห็ดมีพิษและไม่มีพิษ พวกเขาได้สังเกตลักษณะเห็ด ดูตัวหนอนในเห็ด ถ้าเห็ดไม่มีพิษมีหนอนอยู่ข้างในเห็ด และบางคนเคยล้มป่วยจากการกินเห็ด หลังจากนั้นเขาก็ไม่กินเห็ดแบบนั้นอีก บางคนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงเคยทดลองปลูกพืชไร่ ทำสวน ชาวบ้านมีความรู้เรื่องพืชไร่ รู้ว่าพืชชนิดใดที่ต้องการน้ำมากหรือน้ำน้อยและควรปลูกในฤดูใด วิธีการดำเนินชีวิตแบบกลุ่มที่ผ่านมาหลายปี ชาวบ้านมีโอกาสได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เกิดการเปรียบเทียบ ทดลอง นำมาใช้ นำมาปรับปรุงพัฒนาองค์กรเช่นเทคนิคการทำงานกลุ่ม ที่ยั่งยืนลดข้อขัดแย้ง คือต้องมีการให้อภัย การบริหารจัดการในเรื่องการเงินในกลุ่มต้องมีกฎเกณฑ์ หรือข้อตกลง ภายในกลุ่มที่ชัดเจน ไม่มีการลำเอียงในกลุ่มญาติพี่น้อง มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ นับว่าเป็นทุนทางสังคมในลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรค์สร้างและสะสมเพื่อการดำรงชีพ ทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ เข้มแข็ง

2. ทุนทางสังคมที่มาจากภายนอกชุมชน

จาก นายจำรัส สอนคำ นายเอกพันธ์ อุ้นใจคำ และพี่กรองแก้ว อินสวรรค์ รวมทั้งจากเอกสารที่บันทึกไว้ในสมุด ทุนทางสังคมที่มาจากภายนอกชุมชนมีดังนี้

2.1 นโยบายโครงสร้างการบริหารงานของภาครัฐบาล ในหมู่บ้านแห่งนี้ ภาครัฐบาลจากกระทรวงต่าง ๆ ได้เข้ามากำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน กำหนดบุคคลที่รับผิดชอบ กำหนดขอบเขตการทำงานในหมู่บ้านตามนโยบายของกระทรวงนั้น ๆ โดยมีความ

มุ่งหวังให้ได้ผลงานตามที่รัฐบาลตั้งเป้าหมายหรือตามที่รัฐบาลต้องการให้เป็น ชาวบ้านองค์กรไม่ได้ร่วมคิดร่วมวางแผน ซึ่งผลที่ตามมาชาวบ้านให้ความสำคัญน้อย แต่นโยบายที่นับว่าเป็นทุนทางสังคมบ้างมีความสำคัญน้อยกว่าทุนภายใน คือ นโยบายนั้นต้องเอื้อประโยชน์หรือส่งผลให้องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการองค์กร ฟังตนเองได้ ส่วนของนโยบายภาครัฐที่เป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านสันปาย่างได้แก่ นโยบายกระทรวงมหาดไทย นโยบายกระทรวงสาธารณสุข นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ และนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงสร้างการบริหารของภาครัฐเป็นที่ทราบมาแล้ว ตั้งแต่อดีต นโยบายการบริหารงานต้องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แต่ก็เป็นนามธรรมเป็นส่วนใหญ่มีบางส่วนที่เปิดโอกาสหรือเป็นช่องให้ประชาชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดูแล ปกครองตนเองมากขึ้น กระทรวงมหาดไทย บริหารบุคคลโดยแต่งตั้งพัฒนากรอำเภอ พัฒนาตำบล ตำบลละ 1 คน ที่คอยช่วยเหลือสอดส่องดูแลงบประมาณ มีกำนัน ผู้ช่วย แพทย์ประจำตำบล ร่วมเป็นเครือข่ายการทำงานดูแลความสงบสุขของชาวบ้าน สนับสนุนงบประมาณเข้าหมู่บ้านให้ทั่วถึงเท่า ๆ กัน เน้นโครงสร้างทางกายภาพ เรื่องการสร้างถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ สาธารณูปโภค นโยบายให้ชาวบ้านดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านเองโดยมีโครงการอาสาสมัครตำรวจชุมชน นโยบายทางด้านสาธารณสุขแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำสถานีอนามัย ตำบลละ 2 - 3 คน และดำเนินการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครมาลาเรีย หมอตำแยเป็นเครือข่ายการทำงาน ให้ดูแล ส่งเสริมป้องกัน ควบคุมโรค สนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้เข้าถึงบริการด้านการรักษาพยาบาลในรูปแบบต่าง ๆ ประชาชนได้รับการดูแลสุขภาพ ทั้งการส่งเสริมป้องกันโรค และการรักษาฟรีอย่างทั่วถึงจากสถานบริการรัฐบาล กระทรวงสาธารณสุข นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ช่วยเหลือเด็กยากจน เด็กด้อยโอกาส ให้ได้ศึกษาจนจบภาคบังคับ ตั้งโรงเรียนในหมู่บ้าน มีนโยบายช่วยเหลือชุมชน และให้ชุมชนมีบทบาทในการศึกษาของนักเรียนมากขึ้น นโยบายกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ มีนโยบายให้ชุมชนฟังตนเอง ปลูกพืชเศรษฐกิจ และส่งเสริมอาชีพเกษตร ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตภาคเกษตรแก่องค์กร จากนั้นนโยบายของภาครัฐพบว่า มีนโยบายให้ชุมชนฟังตนเอง ช่วยเหลือตนเองในชุมชน เป็นรากฐานที่สำคัญก่อให้เกิดชุมชนและองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งถึงแม้บางกิจกรรมที่ส่งผลตรงกันข้ามเช่น การใช้อำนาจ หรือครอบงำทางความคิด แต่องค์กรที่เข้มแข็งก็สามารถแก้ไข ปัญหาอุปสรรคนั้น ๆ ได้

2.2 ทนสวัสดิการ

ทนสวัสดิการที่หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับสนับสนุนจากภาครัฐบาลให้บริการ หรือสนับสนุนแก่องค์กรและสมาชิกองค์กรโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ได้แก่ สวัสดิการด้านสาธารณูปโภค ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งทนสวัสดิการด้านสุขภาพ ทนสวัสดิการสาธารณูปโภค หมู่บ้านได้รับงบประมาณสร้างถนนลาดยางเข้าหมู่บ้าน 3 ทาง มีไฟฟ้า โทรศัพท์ ที่ทำการไปรษณีย์ตำบลไว้คอยบริการทำให้ชาวบ้านและองค์กรได้รับความสะดวกสบายในการติดต่อซื้อขายผลผลิตของกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอกมากขึ้น ทราบความก้าวหน้า หรือราคาผลผลิต รู้ทันต่อเหตุการณ์ สามารถติดต่อประสานแหล่งตลาด สามารถนำผลผลิตสู่ท้องตลาดได้ง่ายรวดเร็ว สวัสดิการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อดีตหมู่บ้านนี้มีตำรวจมาประจำป้อมยามในหมู่บ้านจำนวน 5 - 6 นาย เพื่อให้ตำรวจได้ทำหน้าที่ดูแล จับผู้กระทำความผิดหรือผู้สงสัยในหมู่บ้าน ตำบลส่งสถานีตำรวจอำเภอแม่แตง ทำให้ชาวบ้านและตำรวจทะเลาะกันบ่อยครั้ง ชาวบ้านไม่พอใจตำรวจ พอต่อมาปี พ.ศ. 2541 นโยบายตำรวจให้หมู่บ้านดูแลกันเองโดยจัดตั้งอาสาสมัครตำรวจชุมชน (ตำรวจชุมชน) เพื่อสอดส่องดูแลความสงบสุขของชาวบ้าน แนะนำตักเตือนพวกเดียวกันไม่ให้เกิดเรื่องทะเลาะ มีตำรวจอยู่ประจำป้อมยามเพียง 2 นาย เพื่อคอยให้คำแนะนำปรึกษา รวมทั้งร่วมแก้ปัญหากรณีที่อาสาสมัครชุมชนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และให้การสนับสนุนการทำงานเป็นทีม (องค์กรหรือกลุ่ม) ในชุมชนทำให้องค์กรในหมู่บ้านได้รับความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุนมาตลอด ตั้งแต่การดูแลรักษาความปลอดภัย ในชีวิต และทรัพย์สินขององค์กรต่าง ๆ สวัสดิการด้านสุขภาพสำหรับกลุ่มความหวังใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบลให้สวัสดิการผู้ติดเชื้อ เป็นกองทุนฉุกเฉิน จ่ายค่ารถให้ไปโรงพยาบาล ครั้งละ 300 บาท ไม่เกิน 2 ครั้ง / ปี ศูนย์เอดส์ภาคเหนือตอนบนสนับสนุนนม อาหารเสริม เงินในองค์กร และเครือข่ายช่วยเหลือกลุ่มค่าโทรศัพท์ และได้รับบัตรสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาลฟรีทุกคนจากกระทรวงสาธารณสุข สำหรับประชาชนทั่วไป ได้รับทนสวัสดิการด้านสุขภาพดังนี้ เด็ก 0-12 ปี นักเรียน ไม่เกินชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อยและผู้พิการที่ไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ เวลาเจ็บป่วยได้รับบริการฟรีจากสถานบริการกระทรวงสาธารณสุขของรัฐบาล ผู้ที่มีรายได้ปานกลางรัฐบาลช่วยค่าประกันสุขภาพบัตรละ 1,000 บาท ผู้ที่ซื้อบัตรประกันคุณภาพจ่ายเพียง 500 บาท / บัตร และส่วนผู้ที่ไม่มีหลักประกันอะไรก็สามารถยื่นเรื่องขอจัดทำบัตรทองตามโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ประกันสังคม สำหรับสมาชิกองค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ช่วย

ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล รัฐบาลออกบัตรประกันสุขภาพให้ฟรีซึ่งครอบคลุมถึงญาติสายตรง และตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2544 เป็นต้นไปรัฐบาลมีนโยบายให้ประชาชนทุกคนได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลทุกคนโดยจัดทำบัตรทองให้ จากสวัสดิการดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านมีหลักประกันด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลครบทุกคน ไม่ต้องเสียค่า ใช้จ่ายสูงเวลาเจ็บป่วย สมาชิกองค์กรและองค์กรได้รับสนับสนุนสวัสดิการจากภาครัฐและเอกชน ทำให้องค์กรมีทุนเสริมที่สามารถบริหารจัดการได้คล่องตัวมากขึ้น นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้สมาชิกองค์กรและองค์กรสามารถดำเนินงาน กิจกรรมได้ต่อเนื่อง มั่นคง

2.3 ทุนทางเศรษฐกิจ (ทุนทรัพย์ , ส่งเสริมอาชีพ และการตลาด)

หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่ได้รับทุนทรัพย์จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น องค์การอาสาสมัครสาธารณสุข ได้รับเงินหมวด 800 (ค่าตอบแทนอุดหนุน) พัฒนางานด้านสาธารณสุขของหมู่บ้านจำนวน 7,500 บาท / หมู่บ้าน ใช้ในโครงการตามที่องค์กรเสนอส่วนใหญ่ใช้ในพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัคร ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่พบในหมู่บ้าน หมู่บ้านเคยได้รับรางวัลในการประกวดหมู่บ้านสาธารณสุขมูลฐานดีเด่น ส่งผลให้เกิดการศึกษาดูงานบ่อยครั้งรับทุนจากมูลนิธิด้านพัฒนา ทุนจากกระทรวงมหาดไทย ทุนจากกระทรวงสาธารณสุข ช่วยส่งเสริมอาชีพและการตลาด โดยเฉพาะทุนจากวัดป่าดาราภิรมย์ ได้สนับสนุนเงินทุนเพื่อนำไปเป็นทุนทำอาชีพเกษตร เย็บผ้า ปักผ้า จัดฝึกสอนอาชีพ จัดหางานมาให้ทำพร้อมทั้งเป็นแหล่งรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านด้วยเพื่อนำสู่ตลาด กลุ่มความหวังใหม่ได้รับสนับสนุนเบี้ยยังชีพทุกคน คนละ 500 บาทต่อเดือน งบประมาณเครือข่ายจังหวัดสนับสนุนโครงการ 60,000 บาท ปี 2540-2541 ปีต่อมาได้รับงบประมาณน้อยลงอันเนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและภาวะที่มีองค์กรที่เข้มแข็ง กลุ่มได้รับการส่งเสริมอาชีพ หล่อเทียนประทับ โดยสวท.รับไปจำหน่าย และจำหน่ายผ่านร้านค้าสวัสดิการต่าง ๆ นอกจากนั้นส่วนราชการและองค์กรเอกชนได้ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ของผู้ติดเชื้อและครอบครัวเช่นทำเทียน ดอกไม้ จันทน์ เย็บผ้า ปักผ้า ทำให้องค์กรมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถดำรงอยู่ได้ และในปี 2544 รัฐบาลมีนโยบายหมู่บ้านละ 1,000,000 บาท ให้ชาวบ้านกู้เงินไปใช้ในการดำเนินกิจการเสริมสร้างอาชีพ พบว่าหมู่บ้านสันป่าแยงมีชาวบ้านกู้เงินต่ำสุด 3,000 บาท สูงสุด 15,000 บาท เฉลี่ย 3,000 – 5,000 บาท จำนวนคนกู้ร้อยละ 50 ของหมู่บ้าน ซึ่งได้รับพิจารณาอนุมัติเงินจากรัฐบาลเป็นรุ่นแรกแต่ชาวบ้านเบิกเงินออกมาเพียงไม่กี่ราย เพราะว่าบางคนกลัวเสียดอกเบี้ย บางคนบอกว่ายังไม่จำเป็นต้องใช้ คณะกรรมการเงินกองทุนของหมู่บ้านคิด

ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี นับว่าเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยส่งเสริมองค์กรในด้านการเงินโดยตรง ช่วยฝึกอาชีพให้สามารถผลิตผลงานสู่ตลาด ช่วยหาแหล่งจำหน่าย ทำให้องค์กรในหมู่บ้านสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง มั่นคง มีตลาดมารองรับ องค์กรมีรายได้เพิ่มขึ้น ต่อสู้สภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจได้

2.4 ทุนทางการศึกษา (ทุนทรัพย์และบริการด้านการศึกษา)

ทุนการศึกษาของหมู่บ้านสันป่ายางแห่งนี้ ชาวบ้านในหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนการศึกษาจากภาครัฐและเอกชนทั้งในระบบการศึกษาโรงเรียนและนอกระบบการศึกษา มีโรงเรียนประถม และมัธยมตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นของรัฐบาล ซึ่งนักเรียนเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าศึกษาในโรงเรียนน้อยมากทำให้เกือบ 100 % ของเด็กในหมู่บ้านได้ศึกษาในโรงเรียน นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีโอกาสได้รับทุนสนับสนุนจากภาคเอกชนอีก ส่วนการศึกษานอกระบบการศึกษาเช่นการศึกษาดูงาน ซึ่งนับว่าเป็นเวทีที่มีความหมายมากในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ได้มากมาย ปัจจุบันกลุ่มเด็กผู้ด้อยโอกาสยังได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานเอกชนจำนวนมาก เช่นลูกผู้ที่ติดเชื้อ (สมาชิกองค์กรความหวังใหม่) และผู้ติดเชื้อได้เงินกองทุนช่วยเหลือฉุกเฉินจากเงินสังคมสงเคราะห์จังหวัด 1,500 บาท / คน และได้รับทุนจากมูลนิธิ ซี.วี.อี. แปซิฟิค (พอไซ) ต่างประเทศ สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ลูกผู้ติดเชื้อระดับชั้นอนุบาล 3,000 บาท / ปี ชั้นประถมปีที่ 2 – 4 จำนวน 4,000 บาท / ปี ระดับมัธยมจำนวน 5,000 บาท / ปี และระดับปริญญา จำนวน 6,000 บาท / ปี และ ทุนการศึกษา ลูกผู้ติดเชื้อ 500 บาท / เดือน เป็นทุนทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขความเข้มแข็งขององค์กรอย่างหนึ่งที่เสริมสร้างความรู้ การให้การศึกษา

2.5 ทุนบุคคล (เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ, เอกชน)

ทุนบุคคล บุคคลจากภาครัฐบาลหรือเอกชนที่เข้าไปในหมู่บ้านสันป่ายางแห่งนี้มีบทบาท ส่งเสริม ช่วยเหลือชุมชน หรือองค์กร หมู่บ้านสันป่ายางเป็นหมู่บ้านที่มีสถานที่ราชการระดับตำบลตั้งอยู่จำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสใกล้ชิดกับหน่วยงานราชการ เอกชน สามารถติดต่อประสานงานได้ง่าย รวดเร็ว สะดวก เช่น มี โรงเรียนสันป่ายางวิทยาคม โรงเรียนสันป่ายางวิทยาคาร ไปรษณีย์ตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ป้อมยามตำรวจ แม้บางหน่วยงานอยู่ต่างหมู่บ้านแต่ก็สามารถติดต่อได้อย่างสะดวก เช่น สถานีอนามัยสันป่ายาง การที่มีหน่วยงานอยู่ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้านจำนวนมากทั้งที่พัก

ในหมู่บ้านและไป กลับ ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสใกล้ชิดกว่าหมู่บ้านอื่นๆ โดยเฉพาะนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบางคนที่ยอมรับศักยภาพของชุมชน ให้ความสำคัญของชุมชน ให้เกียรติชุมชน และครูยังช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมคนในหมู่บ้านโดยเฉพาะเด็กนักเรียน โครงสร้างการบริหารงานของรัฐ มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระดับตำบล จากกระทรวงต่าง ๆ ระดับตำบล เช่น สาธารณสุข 1-3 คน เกษตรตำบล 1 คน พัฒนาการตำบล 1 คน (ปัจจุบันเกษตรและพัฒนารับผิดชอบเฉพาะงานแบ่งกันดูแล 2-3 ตำบล ต่อ เจ้าหน้าที่ 1 คน) ตำรวจ 2 นาย และครู ส่วนใหญ่ข้าราชการมีการตั้งอาสาสมัครต่าง ๆ เพื่อสนองงานของตนเอง เชื่อมโยง ประสานงานต่อในชุมชนหรือหมู่บ้าน ซึ่งบางส่วนราชการก็แสดงอำนาจครอบงำอย่างชัดเจน แต่ก็มีน้อยรายที่ยอมรับศักยภาพชุมชน กลุ่มองค์กรในหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาลหรือเอกชน หรือจัดตั้งขึ้นเอง บางกลุ่มชาวบ้านก็ตั้งขึ้นเอง บางกลุ่มราชการจัดตั้งขึ้นแต่กลุ่มที่ราชการจัดตั้งขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างช้า ๆ จนมาเป็นการบริหารจัดการโดยองค์กรเอง จึงเกิดความเข้มแข็งขึ้น นอกจากนั้นมีหน่วยงานเอกชน จากมูลนิธิต่าง ๆ เข้าช่วยเหลือ ศึกษาในพื้นที่ เช่น หน่วยงานส่งเสริมพันธกิจเอดส์ มูลนิธิซีเปียแปเซพติก สถาบันส่งเสริมและวางแผนครอบครัวภาคเหนือ ซึ่งกลุ่มนี้มีทักษะในการถ่ายทอด ฝึกให้ประชาชนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นที่ปรึกษากายในองค์กรหรือบางครั้งก็ฝึกให้สมาชิกกลุ่มเป็นนักพูด นักประสาน และหาวิธีการแก้ไขปัญหา หาดลาด ฝึกอาชีพบางอย่างหรือปรับปรุงเทคนิคการทำงาน ทำให้องค์กรในหมู่บ้านมีช่องทางในการแก้ไขปัญหา มีเครือข่ายในการทำงานเพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ตอนที่ 3 ลักษณะที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในหมู่บ้านสันปายาง คือมีการรวมกลุ่ม/องค์กรสามารถบริหารจัดการขององค์กร มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และการเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ

ลักษณะที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ในหมู่บ้านสันปายางมีองค์กรหมู่บ้านหลายองค์กร ประกอบด้วย องค์กรแม่บ้าน องค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรความหวังใหม่ องค์กรผู้นำ องค์กรผู้สูงอายุ องค์กรการ

เกษตร องค์การมาปนกิจสงเคราะห์ องค์การชุมชนเหล่านี้มีการพัฒนาที่แตกต่างกัน มีการก่อตั้งในระยะเวลาที่แตกต่างกัน และมีผู้นำองค์กรที่ไม่ใช่คนคนเดียวกัน มีทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยส่งเสริม หรือสนับสนุนทำให้เกิดความเข้มแข็งที่แตกต่างกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงองค์กร ที่ได้ตั้งมานาน ดำเนินการโดยชุมชนเอง และ มีความเข้มแข็งอันเนื่องมาจากมีทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยที่สนับสนุน ส่งเสริมอยู่โดยเฉพาะทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนแห่งนี้ องค์กรมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอสำหรับองค์กร สมาชิกองค์กรมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาเป็นแบบเดียวกัน สามารถใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ปฏิบัติต่อองค์กรทำให้สมาชิกองค์กรสามารถอยู่ด้วยกันแบบราบรื่น มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเคารพ เก่งใจซึ่งกันและกัน เคารพผู้อาวุโส ผู้รู้ ผู้นำในชุมชน รู้จักให้อภัยกันและในหมู่บ้านยังมีผู้นำ ผู้ที่มีความสามารถ รวมทั้งทุนเครือข่ายที่เป็นปัจจัยสำคัญ ในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกองค์กรช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กร องค์กรมีความเข้มแข็งดังเช่นองค์กรต่อไปนี้

องค์กรแม่บ้าน องค์กรแม่บ้านสันปายางเป็นองค์กรที่ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทำงานมานาน และปรับการทำงานโดยแบ่งกลุ่มเพื่อทำงาน ตามลักษณะงานนั้น ๆ เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษหรือกลุ่มเต้าเจี้ยว กลุ่มแชมพู กลุ่มน้ำพริก กลุ่มแม่บ้านพัฒนา กลุ่มกองทุนหมุนเวียน กลุ่มเย็บปัก ซึ่งแต่ละกลุ่มมีผู้นำ เลขา เหรัญญิก ตำแหน่งต่าง ๆ ในกลุ่มเพื่อเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่กันทำงาน แต่ละกลุ่มก็มีความสามารถพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มีการพัฒนาปรับปรุงอาชีพหรือกิจกรรมนั้น ๆ องค์กรอาศัยธรรมชาติที่ดิน น้ำ ป่าไม้ มาทำกิจกรรมกลุ่ม อาศัยธรรมชาติระบบนิเวศวิทยา ควบคุมความสมดุลในตัวเอง ปล่อยให้สัตว์พวกตักแตน ตัวต่อ มาจับตัวหนอนกิน แทนการใช้มุ้ง หรือยาฆ่าแมลง สารพิษ ทำให้ลดต้นทุน รายจ่ายลง สำหรับผลผลิตที่ได้องค์กรได้ศึกษาเปรียบเทียบ ผลผลิตวัตถุดิบจากวิธีการที่ปลูกแตกต่างกัน พบว่าผลผลิตจากการใช้ธรรมชาติควบคุมได้ผลผลิตมากกว่าการใช้มุ้ง ผลผลิตการใช้สารธรรมชาติ ปุ๋ยธรรมชาติ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และได้จาก การอบรม ทดลองในพื้นที่ ผลลัพธ์ที่ได้ ได้ผลผลิตน้อยกว่าการใช้สารเคมีและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ แต่ราคาขายผลผลิตสูงกว่า ทีมจึงแบ่งส่วน แบ่งโซนกันปลูก ทำทั้ง 2 วิธี ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกพืชที่เป็นวัตถุดิบส่งผลผลิตเข้าองค์กรหมู่บ้าน เช่น ถั่วเหลืองปลอดสารพิษ พืชผักปลอดสารพิษ ข้าว แล้วนำผลผลิตมาส่งให้องค์กรเพื่อนำมาแปรรูปในหมู่บ้าน รวมทั้งบรรจุหีบห่อ พร้อมส่งจำหน่าย องค์กรมีผู้นำที่มีความสามารถด้านการตลาด ติดต่อหาตลาดเพื่อจำหน่ายได้เอง ทั้งในหมู่บ้าน ต่างหมู่บ้าน ในห้างสรรพสินค้า เช่น ที่อัมบุญ

และเข้าสมัครเป็นสมาชิก กรีนเนต เพื่ออาศัยผลประโยชน์ด้านการจำหน่าย หรือเป็นช่องทางผ่านสินค้าสู่ผู้บริโภคทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำงานกลุ่มนี้ พบว่าบางครั้งต้องใช้แรงงานเพิ่มหรือต้องใช้ทักษะในการทำงาน จึงต้องพึ่งพาองค์กรอื่น ๆ ที่มีความสามารถเฉพาะมาช่วยเป็นการกระจายงานให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ในหมู่บ้าน เช่นกลุ่มผู้สูงอายุมีความชำนาญในการใช้กระดังยัดข้าว ช่วยกลุ่มแม่บ้านทำข้าวซ้อมมือ กลุ่มแม่บ้านหางานเย็บปัก งานประดิษฐ์ ให้แก่องค์กรความหวังใหม่ทำ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ในองค์กรความหวังใหม่ และที่สำคัญสมาชิกกลุ่ม หรือองค์กรมีการอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันได้ภายใต้วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ระบบเครือญาติที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้อภัยทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มระหว่างกลุ่ม ในขณะเดียวกัน องค์กรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวิชาการ การตลาด ทูทางเศรษฐกิจทุนทรัพย์เป็นเงินกองทุน ส่งเสริมการศึกษาดูงาน จากการทำงานเป็นกลุ่มที่ชัดเจนมีการพัฒนา มีสมาชิกและเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้องค์กรมีพลังความสามารถยืนข้อต่อรอง ขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐบาลและเอกชนได้ และสามารถยื่นข้อเสนองของกลุ่มในการขออนุญาตใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านได้ นอกจากนี้องค์กรยังสามารถใช้อำนาจกลุ่มร่วมกับองค์กรอื่น ๆ คอยสอดส่อง ดูแล ควบคุมพฤติกรรมของผู้นำ หรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้

องค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือ ชาวบ้านผู้ที่ได้รับการอบรมเรื่องสุขภาพมาแล้วแต่การทำงานในอดีตมีปัญหาล้มลุกคลุกคลานมาเรื่อย มีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกบ่อย ๆ เนื่องจากสาเหตุความไม่เข้าใจกัน และไม่รู้สึกรว่าตนเป็นเจ้าของ คิดว่าทำงานเพื่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทำงานเพื่อกระทรวงสาธารณสุข เพราะมีการกำหนดงาน กำหนดกิจกรรมให้เป็นไปตามที่เจ้าหน้าที่อนามัยหรือรัฐต้องการ จนกระทั่งกลุ่มมีการพัฒนาทีม ทำกิจกรรม ประชุมปรึกษา มีการทดลองการทำงานแบบลองผิดลองถูก ในขบวนการกลุ่ม กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เอง เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ องค์กรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวิชาการ การตลาด ทูทางเศรษฐกิจทุนทรัพย์เป็นเงินกองทุนส่งเสริมการศึกษาดูงาน องค์กรสามารถร่วมกันทำงานโดยอาศัยวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ระบบเครือญาติที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ร่วมกันคิดร่วมกันทำ ให้อภัยกัน ทำให้องค์กรสามารถเผชิญกับปัญหาที่พบได้ลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่ม จากการทำงานมีการพัฒนาองค์กร มีสมาชิกและเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น กลุ่มมีข้อตกลงในการทำงาน สร้างความเข้าใจ และยึดเป้าหมาย

อันเดียวกัน ทุกคนพร้อมและเห็นด้วยในข้อตกลงทำให้องค์กรมีความสามารถยื่นข้อต่อรองขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐบาลและเอกชนได้ และสามารถให้พลังกลุ่มเป็นอำนาจต่อรองต่าง ๆ ข้อเสนอของกลุ่มในการขออนุญาตใช้ทรัพยากร อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้านได้ นอกจากนี้องค์กรยังสามารถใช้อำนาจ ดูแล ควบคุม พฤติกรรมของผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้ สามารถร่วมกันปลูกสร้างที่ทำการของกลุ่มขนาดใหญ่ในที่สาธารณะของหมู่บ้าน ราคาประมาณ 50,000 บาท โดยไม่ได้ใช้งบประมาณทางราชการเลย แต่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ดิน น้ำ ป่าไม้ ของหมู่บ้านมาสร้างที่ทำการขององค์กร รวมทั้งทุนทางสังคมอื่น ๆ เช่นทุนบุคคล ทุนผู้นำ ทุนเครือข่าย ทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือ เอื้อ เพื่อ เผื่อแผ่ การร่วมแรงงาน และทุนปัญญาชาวบ้าน ก่อสร้างขึ้นมาตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันดูแลจนกระทั่งปัจจุบัน กลุ่มได้จัดเวรบริการงานสาธารณสุขมูลฐานแก่เพื่อนบ้าน ณ ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานชุมชนในหมู่บ้านตั้งแต่เวลา 9.00 น.-17.00 น. ทุกวัน ไม่มีวันหยุด ทำมานานเป็นเวลาหลายปี ส่วนการลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ของกลุ่มนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ อันเนื่องมาจากเป็นงานบริการที่ไม่หวังผลกำไรเป็นเงินมากนัก เป็นงานบริการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ช่วยเหลือด้านส่งเสริมสุขภาพ รักษาเบื้องต้น แก่เด็ก เยาวชน คนชราและสตรีทั่วไป เช่นบริการชั่งน้ำหนัก ค้นหาผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงบริการยาดำรงหลวง รักษาโรคในท้องถิ่น คัดกรองกลุ่มเสี่ยงในชุมชนรวมทั้งให้คำแนะนำปรึกษาด้านสุขภาพ และการส่งต่อรักษาพยาบาล ผลผลิตที่ได้นั้นพบว่าชาวบ้านสนใจเป็นสิ่งจำเป็น ให้ความไว้วางใจ และชาวบ้านมารับบริการมากขึ้น การบริการงานสาธารณสุขมูลฐาน ที่ทำกันอย่างต่อเนื่องของชุมชนนี้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างบุคคลในหมู่บ้านเป็นการสร้างความรัก ความสามัคคี แบ่งน้ำใจให้กันเป็นอย่างมากตั้งแต่เด็ก ถึงคนชรา คนที่ยากจน (คนที่ชุมชนมองว่ายากจน) ก็ให้บริการฟรี บริการเด็กตั้งแต่การช่วยแนะนำแม่ที่ตั้งครรภ์ คลอด หลังคลอด แนะนำวัคซีน การเลี้ยงดูเรื่องสุขภาพจนกระทั่งชรา และกลุ่มอาสาสมัครนี้ต้องคอยดูแลเรื่องความสะอาด ดูแลสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษาการทำงานของกลุ่มต่าง ๆ นำมาพัฒนากลุ่มตนเอง จนสามารถประกวดชนะเลิศงานสาธารณสุขมูลฐาน ในระดับตำบล อำเภอ สายเหนือ และระดับจังหวัดในปี 2540

กลุ่มความหวังใหม่ กลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งการรวมตัว ในขณะที่โรคเอดส์กำลังเป็นข่าวดังใหม่ ๆ การรวมตัวกันนับว่ายากมากอันเนื่องมีสาเหตุหลาย อย่าง ดังนี้ ตัวผู้ติดเชื้อไม่ยอมรับตัวเอง ไม่กล้าเปิดเผยตัวเอง สังคมไม่ยอมรับหากเปิดเผย ตนเองแล้วมีผลกระทบต่อการคบครอง ชุมชนเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการรับรู้จากสื่อใน อดีตที่มีจุดมุ่งหมายให้คนกลัวต่อโรคนี้มาก ๆ ไม่ให้ไปมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคนี้ เป็น แล้วต้องตาย แต่ผลที่ได้กลับทำให้คนเกลียดกลัวผู้ติดเชื้อและครอบครัว กลัวเชื้อติดต่อยัง ตนเอง สังคมจึงไม่ยอมรับผู้ติดเชื้อและครอบครัวผู้ติดเชื้อ เกิดการต่อต้านด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนั้นผู้ติดเชื้อจึงต้องอยู่แบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ ตัว และในที่สุดหนีจากครอบครัว สังคมนั้น ๆ ไป ด้วยวิธีการหลายรูปแบบเช่น ฆ่าตัวตาย ประชดสังคมนั้นก่อนตาย ไปอยู่สังคมใหม่ที่เขาไม่รู้ว่า ตนเองติดเชื้อเอดส์ แพร่เชื้อเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาระดับประเทศ การก่อเกิดกลุ่ม ความหวังใหม่ ซึ่งเมื่ออดีต มีชายกะเทยในหมู่บ้านได้ไปอยู่กับเพื่อนที่กรุงเทพฯ แล้วติดเชื้อ เอดส์กลับมาอยู่ในหมู่บ้านปี 2537 แต่ในสมัยนั้นโรคเอดส์เป็นโรคที่กำลังเป็นข่าวดัง เป็นโรค ที่น่ากลัวเป็นแล้วทรมาน มีตุ่มที่ผิวหนังน่าเกลียดมากและต้องตายทุกราย ทำให้ชาวบ้านกลัว โรคเอดส์และรังเกลียดผู้ติดเชื้อเอดส์อย่างมาก ครอบครัวที่มีผู้ติดเชื้อเอดส์ก็ถูกสังคมรังเกียจ ถึงแม้ครอบครัว ญาติพี่น้องยังรักใคร่ สงสารผู้ป่วยอยู่แต่ก็ต้องหลบกระแสดูการต่อต้านของ สังคมในสมัยนั้น ทำให้ผู้ติดเชื้อหรือผู้ป่วยต้องหลบซ่อนไม่ให้ชาวบ้านทราบว่าคนในครอบครัว เป็นโรคเอดส์ พยายามผลักดันให้ผู้ป่วยออกจากบ้านไปอยู่ในสังคมใหม่ที่ไม่มีคนรู้จัก ดังนั้น ชายคนนั้นถูกชาวบ้านต่อต้าน สังคมไม่ยอมรับ เขาก็ไม่รู้ทำอย่างไร ออกจากหมู่บ้านไปอยู่ กรุงเทพฯ อยู่ได้ไม่นานร่างกายทรุดหนักก็ต้องกลับมาหาพ่อแม่ที่บ้าน จะไปที่อื่นอีกก็ไปไม่ไหว บางครั้งก็คิดจะฆ่าตัวตาย หลบซ่อนตัวอยู่ในบ้าน ซึ่งต่อมาทางรัฐบาลเริ่มมีการให้ ความรู้ เปลี่ยนทัศนคติต่อผู้ติดเชื้อเอดส์ใหม่ โรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันง่าย ๆ ไม่ให้กลัวผู้ติดเชื้อ ควรให้ความรัก ความเอื้ออาทรแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์ ความรู้ ข่าวแพร่กระจายไปทั่ว และด้วย ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านมีลักษณะทางเครือญาติสูง หมู่บ้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ของหมู่บ้านที่ได้สั่งสอนมาช่วยเหลือ รักใคร่ พึ่งพาอาศัยกัน อยู่แบบ พี่แบบน้องโดยเฉพาะผู้เป็นพ่อ แม่ ญาติพี่น้องจึงทำให้ครอบครัว ชุมชนในหมู่บ้านเกิดการ ยอมรับผู้ติดเชื้อได้เร็วขึ้น ทำให้ผู้ติดเชื้อเอดส์ในหมู่บ้านสันปาย่างแห่งนี้มีการรวมตัวกัน เปิด เผยตัวต่อชุมชน จากนั้นผู้ติดเชื้อ พอทราบข่าวว่ามีคนอื่นในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงเป็น โรคเหมือนตนเองจึงแอบไปพูดคุยปรึกษากัน พอมี 2-3 คนคิดรวมกัน ช่วยเหลือกันในกลุ่ม ผู้ติดเชื้อโดยมีที่ปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในขณะที่เดียวกันได้ข่าวจากวิทยุว่ามีหน่วยงาน

รัฐบาล และ เอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับโรคเอดส์ จากนั้นมีกลุ่มองค์กรเอกชน และ รัฐบาลได้เข้าไปติดต่อกับหมู่บ้าน จึงเกิดการรวมกลุ่มที่ชัดเจนมากขึ้น สมาชิกเพิ่มมากขึ้น รวมกลุ่มปรึกษาหารือในบ้านผู้ติดเชื้อในหมู่บ้านกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ทั้งที่แสดงอาการและไม่แสดงอาการ นับว่าเป็นกลุ่มผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัว กลุ่มแรกของอำเภอแม่แตง และเป็นกลุ่มที่น่าสนใจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาลและเอกชนทั่วไป เพราะว่าขณะนั้นโรคเอดส์เป็นโรคที่พบใหม่และเป็นปัญหาใหญ่ เจ้าหน้าที่ก็ยังขาดประสบการณ์สำหรับงานนี้โดยเฉพาะกลุ่มความหวังใหม่ได้เริ่มก่อตั้งจากสมาชิกเพียง 2 - 3 คน และสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ จนกระทั่งมากขึ้นถึงหลายสิบคน มีเครือข่ายในตำบล ในอำเภอและต่างอำเภอ องค์กรยังช่วยเหลือสังคมไปเปิดเผยตนเอง นำประสบการณ์ตนเองไปเล่าสู่กันฟัง แสดงตนเป็นตัวอย่าง เป็นคนกระตุ้นให้ผู้ติดเชื้ออื่น ๆ ยอมเปิดเผยตัวเพื่อได้รับการรักษาดูแลและไม่ไปแพร่เชื้อต่อในสังคม มีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและเอกชน ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนมาโดยตลอด ซึ่งกว่าที่ผู้ติดเชื้อแต่ละคนยอมรับตนเอง ยอมเปิดเผยตัวเอง สังคมยอมรับผู้ติดเชื้อ ยอมรับครอบครัวผู้ติดเชื้อนับว่าเป็นเรื่องที่ยากมากและใช้เวลานาน ผู้นำกลุ่มความหวังใหม่ซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อ ย่อมมีปัญหาด้านสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ อันเนื่องจากโรคแทรกต่าง ๆ ตามมา มีการล้มป่วยและตายไปในที่สุด ทำให้มีการเปลี่ยนประธานหรือผู้นำบ่อยครั้ง และในขณะเดียวกันสมาชิกก็ทยอยตายจากไป ส่วนผู้ติดเชื้อที่สนใจทยอยสมัครใหม่เรื่อย ๆ เป็นเช่นนี้เรื่อยมา ซึ่งการที่สมาชิกตายจากไปง่ายกว่าการเพิ่มสมาชิกใหม่ อันเนื่องจากผู้ติดเชื้อใหม่ในหมู่บ้านและตำบลนี้ลดน้อยลง แต่ก็ยอมรับว่ากลุ่มนี้มีความคงทนมานาน อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง ๆ เป็นการรวมตัวกันในกลุ่มที่พบปัญหาคล้าย ๆ กัน ทำงานร่วมกันได้ภายใต้วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีเดียวกัน มีระบบเครือข่ายที่คอยให้การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้อภัย ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่ม ให้อภัยและเห็นใจกัน ในขณะเดียวกัน องค์กรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและเอกชนในด้านวิชาการ การตลาด ทูทางเศรษฐกิจทุนทรัพย์เป็นเงินกองทุน เงินช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและลูก ส่งเสริมการศึกษาดูงาน มีองค์กรชุมชนอื่น ๆ คอยช่วยเหลือ จากการทำงานเป็นกลุ่มที่ชัดเจนมีการพัฒนาซึ่งมีสมาชิกและเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้องค์กรมีความสามารถยืนหยัดต่อรอง ขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลและเอกชนได้ และสามารถยื่นข้อเสนอของกลุ่มในการขออนุญาตใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้านได้ การมีทุนทางสังคมทำให้เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการคงอยู่ของกลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ

สมาชิกองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสมาชิกองค์กรมักเป็นคนคนเดียวกันในหลาย ๆ กลุ่ม ทำให้มีช่องทางการกระจายงานอาชีพ กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ได้โดยสะดวก เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านร่วมด้วย นอกจากอยู่เวรบริการงานสาธารณสุขก็นำเอางานแม่บ้าน เย็บปัก ถักร้อย มาทำด้วย กลุ่มความหวังใหม่ก็เอางานแม่บ้านมาทำที่บ้านหรือที่ทำการกลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุก็ช่วยแม่บ้านตำข้าว ทำข้าวกล้าง ตีฉลาก บรรจุน้ำตามความสามารถที่ทำได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน อยู่ด้วยกันภายใต้ระบบเครือญาติ ผู้นำ ประเพณี วัฒนธรรมเดียวกันและสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในของหมู่บ้าน รัฐบาล และเอกชนให้การสนับสนุนส่งเสริม ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง และองค์กรที่เข้มแข็งสามารถใช้พลังองค์กรในการควบคุมป้องกันการบ่อนทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ควบคุม รักษา ส่งเสริม สนับสนุนทุนทางสังคมที่มีค่าเช่นระบบเครือญาติ ประเพณี วัฒนธรรม ให้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไม่สามารถแยกส่วนเฉพาะได้